

**ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ & ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:

**«Ανθρώπινες Σχέσεις στα αστικά κέντρα
της σύγχρονης εποχής».**

ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ: Κα Θεοδωράτου Μαρία

Ph. D. Κλινικός Ψυχολόγος

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ: Πλατανιά Φανή

Τσιλιμαντού Κλεοπάτρα

Πάτρα 2006

Η επιτροπή για την έγκριση της Πτυχιακής Εργασίας:

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Πολλοί είναι εκείνοι που βοήθησαν άμεσα και έμμεσα στην συγγραφή αυτής της μελέτης. Σίγουρα οι λίγες αυτές γραμμές δεν φτάνουν να εκφράσουμε την ευγνωμοσύνη που νοιώθουμε. Τους ευχαριστούμε όλους.

Ιδιαίτερα:

Την Υπεύθυνη Καθηγήτρια της μελέτη μας κα. Θεοδωράτου Μαρία, Ph. D. Κλινικός Ψυχολόγος, που με τις κατεύθυνσης της φέραμε εις πέρας το έργο αυτό.

Τις οικογένειες μας που μας συμπαραστάθηκαν καθ' όλη την διάρκεια της εργασίας μας και που υπομονετικά ανάμεναν το τέλος της.

Συγκεκριμένα την Γιαννάκου Ζωή, φοιτήτρια στο Α.Τ.Ε.Ι. Πάτρας, για την συμπαράσταση της.

Πλατανιά Φανή
Τσιλιμαντού Κλεοπάτρα

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	1
-----------------------	---

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7
1.1 Το πρόβλημα.....	7
1.2 Σκοπός της μελέτης.....	9
1.3 Ορισμοί όρων.....	10

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	15
------------------	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ.....	16
3.1 Η πόλη.....	16
3.2 Χαρακτηριστικά της μεγαλούπολης.....	22
3.3 Αστισμός – Αστικά φαινόμενα.....	24

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ.....	29
4.1 Οι ανθρώπινες σχέσεις στην εποχή μας.....	29
4.2 Μοναξιά στην πόλη.....	33

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΣΧΕΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΠΟΛΗΣ.....	37
5.1 Οικογένεια.....	37

5.2 Η Ελληνική σύγχρονη οικογένεια.....	42
5.3 Σχέσεις ανδρόγυνου στα αστικά κέντρα της σύγχρονης εποχής.....	45
5.4 Σχέσεις γονέων, παιδιών / εφήβων στη σύγχρονη πόλη.....	50
5.5 Προβλήματα στην Ελληνική οικογένεια.....	53
5.6 Το μέλλον της ελληνικής οικογένειας.....	58

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ – ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ

ΕΠΟΧΗΣ.....	59
6.1 Εργασία και αλλοτρίωση.....	59
6.2 Ανθρώπινες Σχέσεις στο χώρο εργασίας.....	63
6.3 Οι σχέσεις και τα προβλήματα εργοδότη – εργαζόμενων.....	68
6.4 Εργασιακό περιβάλλον και υγεία.....	73
6.5 Η ικανοποίηση από την εργασία.....	78

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΒΑΣΙΚΟΙ ΔΙΑΜΟΡΦΩΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΩΝ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ.....	80
7.1 Επίδραση των παραγόντων των σύγχρονων κοινωνικών σχέσεων.	80
7.2 Η ηθική και κοινωνική κρίση (στην εποχή μας).....	85
7.3 Ατομισμός (ατομικισμός).....	88
7.4 Τεχνολογία (συμβολή της στην αλλοτρίωση της κοινωνίας).....	91

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	97
ΕΝΟΤΗΤΑ Α'.....	97
Α) Είδος της έρευνας.....	97
Β) Σκοπός της έρευνας.....	97
Γ) Στόχοι της έρευνας.....	98
Δ) Υποθέσεις.....	98
ΕΝΟΤΗΤΑ Β'.....	100
Υλικό – Μέθοδος.....	100
Α) Σχεδιασμός της έρευνας.....	100
Β) Πληθυσμός – Δείγμα.....	100
Γ) Τόπος και χρόνος έρευνας.....	101
Δ) Κριτήρια εισαγωγής και αποκλεισμού δεδομένων.....	101
Ε) Κωδικοποίηση και στατιστική ανάλυση.....	101

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ.....	102
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	103

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	144
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	150
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	151
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	154
ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ.....	155
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	161

ο **ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ.**

§

§ Η μελέτη που ακολουθεί προσπαθεί να αγγίξει το ευαίσθητο θέμα των ανθρωπίνων σχέσεων της εποχής μας, κυρίως όπως αυτές έχουν διαμορφωθεί μέσα στα Αστικά Κέντρα. Παράλληλα προσπαθεί να διερευνήσει το φαινόμενο της αλλοτρίωσης του σημερινού κατοίκου της πόλης και το βαθμό κατά συνέπεια της αλλοτρίωσης των ανθρωπίνων σχέσεων.

Σκοπός μας είναι να δείξουμε ότι η πόλη λειτούργησε καταλυτικά στη διαμόρφωση της ποιότητας των σχέσεων στη σημερινή εποχή μας.

Για το λόγο αυτό πραγματοποιήθηκε έρευνα, ώστε να διαπιστωθεί η μορφή που έχουν σήμερα η Ανθρώπινες Σχέσεις στα σύγχρονα αστικά κέντρα και επιλέχθηκαν οι δυο μεγάλες πόλεις Αθήνα και Πάτρα για να διεξαχθεί. Η έρευνα με θέμα: «Οι Ανθρώπινες Σχέσεις στα Αστικά Κέντρα της Σύγχρονης Εποχής» αναφέρεται στις οικογενειακές, εργασιακές σχέσεις αλλά και στις σχέσεις του ανθρώπου στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.

Για να γίνει δυνατή η επεξεργασία του χρησιμοποιήθηκαν αναλύσεις ειδικών, που εξηγούν το φαινόμενο με διαφορετικούς τρόπους.

Για την καλύτερη κατανόηση της, η εργασία χωρίστηκε σε κεφάλαια όπου το κάθε ένα διαπραγματεύεται ένα επιμέρους θέμα.

Στο πρώτο κεφάλαιο τίθεται ο σκοπός της μελέτης, όπως και το πρόβλημα, το οποίο εξετάζουμε, καθώς και ορισμός όρων.

Στο κεφάλαιο δυο αναφέρεται στην μεθοδολογία της μελέτης.

Στο επόμενο κεφάλαιο γίνεται μια προσπάθεια κοινωνιολογικής προσέγγισης της πόλης. Αναφερόμαστε στην πόλη, στα χαρακτηριστικά της μεγαλούπολης, όπως επίσης και στο φαινόμενο του αστισμού με τις θετικές και αρνητικές επιπτώσεις, που λειτούργησαν καταλυτικά στη διαμόρφωση των σχέσεων του σημερινού ανθρώπου.

Στο τέσσερα κεφάλαιο διαπραγματεύεται τις Ανθρώπινες Σχέσεις της εποχής μας, ποια μορφή έχουν πάρει, τι βοήθησε στην διαμόρφωση αυτή και πως αυτές εμφανίζονται στην καθημερινή ζωή του σύγχρονου ανθρώπου.

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί γίνεται λόγος για τη μορφή που έχουν οι Ανθρώπινες Σχέσεις μέσα στο βασικό κύτταρο της κοινωνίας: «την

οικογένεια». Γίνεται μικρή αναφορά στη δομή της οικογένειας και στη συνέχεια προσπαθεί να αναλύσει τις σχέσεις ανάμεσα στο ζευγάρι και τα παιδιά. Αφού θεωρείται πια γεγονός η αποσύνθεση της λειτουργίας της.

Το έξι κεφάλαιο αναφέρεται στις Σχέσεις που αναπτύσσουν σήμερα οι άνθρωποι στο «ζωτικό» χώρο της εργασίας. Πως η αλλοτριωτική εργασία γίνεται και αλλοτριωτική συμπεριφορά που εκδηλώνεται σ' όλα τα επίπεδα της ζωής του ανθρώπου.

Το θεωρητικό μέρος της εργασίας ολοκληρώνεται στο κεφάλαιο επτά με την παράθεση κάποιων από τους πολλούς διαμορφωτικούς παράγοντες που συντέλεσαν στην αλλαγή «αλλοτρίωση» των σύγχρονων κοινωνικών σχέσεων.

Στη συνέχεια το ερευνητικό μέρος της εργασίας είναι το κεφάλαιο οκτώ. Χωρίστηκε σε δυο ενότητες, στην πρώτη ενότητα αναφέρονται το είδος, ο σκοπός, οι στόχοι και οι υποθέσεις της έρευνας. Στην δεύτερη ενότητα αναφέρονται ο σχεδιασμός της έρευνας, ο πληθυσμός – δείγμα, το τόπος – χρόνος, τα κριτήρια εισαγωγής και αποκλεισμού των δεδομένων και η κωδικοποίηση των αποτελεσμάτων όπως προέκυψαν από την έρευνα.

Στο επόμενο κεφάλαιο αναφέρεται η περιγραφική κατανομή και τα αποτελέσματα της έρευνας.

Το τελευταίο δέκατο κεφάλαιο περιλαμβάνει τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την έρευνα, τις προτάσεις και τον επίλογο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Η εποχή μας των επιστημονικών και τεχνολογικών επιτευγμάτων, αυτή η κοινωνία της αφθονίας και της άνεσης χαρακτηρίζεται από οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές, αλλά και από τη διαμόρφωση αλλοτρίωσης των Ανθρώπινων Σχέσεων.

Στη σημερινή εποχή ο σύγχρονος άνθρωπος νιώθει πως είναι ανυπεράσπιστος, ο ραγδαίος ρυθμός της ζωής τον συνεπαίρνει, τον συνθλίβει, τον κονιορτοποιεί.

Αν θεωρήσουμε τον ολόγυρο κόσμο, θ' αντικρίσουμε εκατομμύρια περίφοβα πλάσματα, απελπισμένα, ξεμοναχιασμένα και ανίκανα να προστατεύσουν την εσωτερική ζωή τους.

Η βιομηχανική επανάσταση έφερε κοινωνικο-οικονομικές αλλαγές. Η αστικοποίηση είναι πια γεγονός. Μεγάλες μάζες πληθυσμού άρχισαν αν συρρέουν στις πόλεις, έτσι δημιουργείται το μεγάλο αστικό κέντρο προσφέροντας συνθήκες άνετης διαβίωσης και ευκολότερη ανεύρεση εργασίας.

Στον Ελλαδικό χώρο η αστικοποίηση δεν ακολούθησε τους ρυθμούς ανάπτυξης των άλλων Ευρωπαϊκών χωρών. Συγκυρίες ιστορικές συντέλεσαν σε αστικοποίηση πριν την εκβιομηχάνιση. Στα τέλη της δεκαετίας του '50 άρχισε με ταχύτατους ρυθμούς η εκβιομηχάνιση, έχοντας κύρια χαρακτηριστικά τη διείσδυση ξένου κεφαλαίου και την εισαγωγή μεγάλου ποσού πρώτων υλών. Επίσης χωρίς περιφερειακό σχεδιασμό αναπτύχθηκαν δραστηριότητες βιομηχανικές, με αποτέλεσμα την υπερβολική συγκέντρωση πληθυσμού και οικονομικών δραστηριοτήτων στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη.

Άλλο ένα χαρακτηριστικό του Ελλαδικού χώρου αποτελεί η συνεχής μεταβαλλόμενη κοινωνική διάρθρωση. Τη θέση των παλαιών παραδοσιακών οικισμών παίρνει ο σύγχρονος αστικός οικισμός που χαρακτηριστικά ονομάζεται **«μεγαλούπολη»**.

Τα χαρακτηριστικά του αντικατοπτρίζουν μια κοινωνία καταναλωτών με τα παράγωγα της στην οποία ο σύγχρονος άνθρωπος βιώνει καταστάσεις διαμορφωτικές των σχέσεων του, των οποίων η αντιμετώπιση και εξέλιξη δεν εξαρτώνται παρά ελάχιστα από την ατομική του θέληση. Ο άνθρωπος της πόλης αποκομμένος από το φυσικό περιβάλλον και μη μπορώντας να διατηρήσει μια αρμονική σχέση μ' αυτό χορταίνει τις αισθήσεις του και προσπαθεί να καλύψει τις ψυχικές και πνευματικές αναζητήσεις του μέσα από τις τεχνικές διευκολύνσεις. Ο συνεχής διακαής πόθος αναζήτησης της άνεσης καταλαμβάνει διαρκώς και πλατύτερα κοινωνικά στρώματα έχοντας ως αποτέλεσμα να περιπλέκει αφάνταστα τις Ανθρώπινες Σχέσεις να διαμορφώνει ατομιστές, εγωιστές και συμφεροντολόγους. Η αυστηρή συνέπεια, η υπολογιστικότητα, η ακρίβεια της πόλης δημιουργούν σχέσεις μαζικές, έμμεσες, τεχνικές, απρόσωπες, ανταγωνιστικές και τυποποιημένες. Τα χαρακτηριστικά αυτά των σχέσεων διαφαίνονται σ' όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας.

Το βιομηχανικό πνεύμα στις στενές εσωτερικές σχέσεις των ανθρώπων έδωσε μια νέα μορφή και νέο περιεχόμενο, τις άλλαξε. Από στενές εσωτερικές Ανθρώπινες Σχέσεις, τις έκανε συμφεροντολογικές, συνεταιριστικές, εμπορικές και κάθε παρόμοιο συμβατότητας.

Ο άνθρωπος έπαψε να αντικρίζει τους συνανθρώπους του παρά μόνο σαν μέσο και σχεδόν ποτέ σαν αυτοσκοπό. Στη συνάντησή του ο καθένας για αυτόν είναι μόνον ο έμπορος, ο υπάλληλος κλπ., ο ρόλος, δηλαδή, τον οποίο έχει επαγγελματικά ντυθεί. Γι' αυτό και στον σημερινό άνθρωπο διαφεύγει ολωσδιόλου ο συνάνθρωπος. Ζει και αναπνέει μέσα σε έντονα υλιστική ατμόσφαιρα η οποία τον κάνει όλο και περισσότερο αδιάφορα, τον εμποδίζει να βρει τον σωστό δρόμο προς τον άλλο, όσο κι αν συναντιέται με τους άλλους σε μια επώνυμη ή ανώνυμη συνάντηση. Γίνεται όλο και περισσότερο εγωιστής, όλο και κλείνεται μέσα στον εαυτό του, όσο κι αν συναντιέται με τους άλλους κι αν δημιουργεί τυπικές, συμβατικές σχέσεις, είναι αδύνατη η όποια σωστή μορφή Ανθρώπινων Σχέσεων και αυτό γιατί κρατά τον εσωτερικό του κόσμο κλειστό, κάτω από το περιχαρακωμένο εγώ.

Αυτό το βλέπουμε όχι μόνο στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον του ανθρώπου αλλά και μέσα στις πιο στενές ομάδες, μέσα στην οικογένεια, ανάμεσα στους γονείς και στα παιδιά, ανάμεσα στους ίδιους τους γονείς – στο ανδρόγυνο.

Ο άνθρωπος του τεχνικού πολιτισμού – ο άνθρωπος της μεγαλούπολης – κάτω από την πίεση, τους γρήγορους ρυθμούς ζωής της πόλης, ανάμεσα στο ανομοιόμορφο πλήθος, την ανωνυμία έγινε για τον συνάνθρωπο του απαθής, κατάντησε αδιάφορος, έφτασε ως την παθητικότητα.

Η παθητικότητα αυτή κάτω από την επίδραση του βιομηχανικού πνεύματος κάνει τον άνθρωπο να μην αναζητεί εντατικά τη στενή γνωριμία, που να προέρχεται από κοινά βιώματα, παρά τη γνωριμία εκείνα που μόλις μπορεί να πει κανείς πως αναγνωρίζει ένα πρόσωπο. Η σύγχρονη κοινωνική συμβίωση έχει θέσει ακραίο στόχο της την αποφυγή των ενοχλημάτων. Έτσι ο καθένας πορεύεται άγνωστος ανάμεσα σε αγνώστους, ένας ακέραιος αριθμός ολομόναχος. Εδώ θα λέγαμε πως έξω από κάθε αμφιβολία, κατά τα μέτρα και τις αξίες της εποχής οι άνθρωποι υποφέρουν από πολλή αναγκαστική μοναξιά.

Πως θα μπορούσαμε άλλωστε να είναι διαφορετικά, όταν ο άνθρωπος έπαψε να ενδιαφέρεται για τον πλησίον του, όταν δεν γνωρίζει τον διπλανό του, όταν βγαίνοντας το πρωί από το σπίτι του, κοιτάζει τον γείτονα δίχως να τον βλέπει; Οι άνθρωποι δεν έχουν τη ευκαιρία – δεν προλαβαίνουν – δεν τους αφορά να κοιταχτούν στα μάτια, να συνομιλήσουν, ν' ανταλλάξουν μια πραγματική χειραψία.

Δεν υπάρχει χρόνος, δεν υπάρχει ο χώρος όπου μπορούν να καλλιεργηθούν αληθινές φιλίες, ουσιαστικές σχέσεις και δεσμοί. Δεν θα ήταν παρακινδυνευμένο να θεωρήσουμε τον κόσμο μας ως άφιλο. Τα συμφέροντα συνενώνουν ή χωρίζουν τους ανθρώπους πολύ περισσότερο από κάθε άλλη φορά. Οι παροδικές συζεύξεις είναι νόμος της σύγχρονης εποχής μας.

Η κοινωνία της αφθονίας, η κοινωνία των επιτευγμάτων, αυτός «ο **θαυμάσιος**» τόσο απάνθρωπος κόσμος της εποχής μας, αυτό το σύνολο ανθρώπων που διαβαίνει βιαστικά, που στριμώχνεται και προσπερνά αδιάφορα τους άλλους, μέσα στους τεράστιους δρόμους της μεγαλούπολης, αυτή που

διατείνεται πως προσφέρει ευκαιρίες τόσο προσωπικές, όσο εργασιακές και κοινωνικές.

Αυτό που στην πραγματικότητα προσφέρει και που την χαρακτηρίζει είναι η έλλειψη ποιότητας ζωής, ο κλονισμός της σωματικής και ψυχικής υγείας, από την μόλυνση του περιβάλλοντος (αφού η πόλη δεν μπόρεσε να αντέξει τα υπερβολικά απόβλητα των ανθρώπων), το άγχος και την νεύρωση, την πλήρη αλλοτρίωση του ανθρώπου από τις συνθήκες εργασίας, κοινωνικών σχέσεων όπως και στενών – ουσιαστικών Ανθρωπίνων Σχέσεων.

Στη σημερινή πόλη, όπου όλες οι όψεις της ζωής έχουν παραδοθεί σε κοινωνικούς θεσμούς και σε υπερατομικούς σκοπούς ο ατομισμός βρίσκει έδαφος και ανθίζει κάθε φορά και περισσότερο πτωχεύοντας το ατομικό εγώ. Σε κάθε πλευρά της αστικής ζωής όπως οικογένεια, εργασία, ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον φαίνεται καθαρά η κοινωνική απομόνωση και μοναξιά λόγω της αλλοτρίωσης των Ανθρωπίνων Σχέσεων.

Γεγονός είναι πως ο άνθρωπος έπαψε – αν και όχι ηθελημένα – να επικοινωνεί ή να θέλει να έχει ανάγκη τον άλλον. Αναρωτιόμαστε πόσο άραγε θα αντέξει ο άνθρωπος να βαδίζει χωρίς τον συνάνθρωπο; Δίχως στενή – ουσιαστική σχέση δίχως συνοδοιπόρο;

Γιατί όπως έλεγε ο Αριστοτέλης, ότι αυτός που δεν έχει ανάγκη να επικοινωνήσει με τους άλλους ή είναι θηρίο ή Θεός.

1.1 Το πρόβλημα.

Η αίγλη των μεγάλων πόλεων μαγνήτιζε πάντοτε τους φτωχούς κατοίκους της υπαίθρου.

Η αναζήτηση για καλύτερες συνθήκες ζωής, ευκολότερη ανεύρεση εργασίας, δυνατότητες και ευκαιρίες μεγαλύτερες για την μόρφωση των παιδιών τους στάθηκε η αιτία να ελκύονται οι κάτοικοι της υπαίθρου και να την εγκαταλείπουν για χάρη τους.

Έτσι το ρεύμα της αστυφιλίας αρχίζει να διογκώνεται και μεγάλος αριθμός κατοίκων να μετακινείται προς τις μεγάλες πόλεις, έχει σαν άμεση συνέπεια, τη ραγδαία αύξηση πληθυσμού στα αστικά κέντρα, γεγονός που ευθύνεται άμεσα για όλα σχεδόν τα προβλήματα των Ανθρωπίνων Σχέσεων μέσα σ' αυτά.

Διότι ο συνωστισμός ανθρωπίνων μαζών στις μεγάλες πόλεις, ευθύνεται για την κατάργηση κάθε μορφής προσωπικής ζωής, είναι υπεύθυνος που χάσαμε την ικανότητα μας να αναγνωρίζουμε το πρόσωπο του πλησίον μας.

Μπροστά στο πλήθος αυτό των ανθρώπων και τη δημιουργία σύγχυσης, χάσαμε τα ίχνη της αγάπης μας για τους άλλους.

Θεωρείται αδύνατο έως ακατόρθωτο, όσο κι αν είναι ηθικά παραδεκτό, να αγαπήσουμε ολόκληρη την ανθρωπότητα. Δυστυχώς όσο περισσότερο ο άνθρωπος αναγκάζεται να ζήσει μέσα στο συνωστισμό των μαζών στις πόλεις, τόσο περισσότερη γίνεται η ανάγκη να μην **«εμπλέκεται συναισθηματικά»**.

Έτσι ο άνθρωπος παύει να ενδιαφέρεται για τον πλησίον αδιαφορεί, αλλοτριώνεται, γίνεται ατομιστής, βιαστικός, αποστασιοποιείται. Εκείνο που φαίνεται να τον ενδιαφέρει είναι το προσωπικό κέρδος, φτάνοντας στην κερδοσκοπική αποχαλίνωση. Η ετερογένεια πληθυσμού και η συσσώρευση τόσων ανθρώπων που δημιούργησαν αναγκαστικά οι πόλεις, έφερε ανταγωνισμό, εκμετάλλευση, μιζέρια, αποδιοργάνωση και τόσα άλλα. Άλλαξε και αλλοίωσε τις κοινωνικές σχέσεις, τις ανθρώπινες επαφές, δημιούργησε τον ετεροκαθορισμένο, μονοδιάστατο άνθρωπο.

Αυτόν, τον μαζάνθρωπο, τον κάτοικο των μεγάλων πόλεων, των ψευδαισθήσεων, τον αστό που δεν προλαβαίνει αν εμβαθύνει στα γεγονότα παρά μόνο τα ζει επιπόλαια. Ο γρήγορος ρυθμός ζωής τον καταρρακώνει. Πιέζεται καθημερινά από τις λεγόμενες ανάγκες, οι περισσότερες απ' τις οποίες είναι πλαστικές, όχι ουσιαστικές. Πνίγεται κυριολεκτικά μέσα στον αγώνα για την ικανοποίηση ή επούλωση αυτών των δήθεν αναγκών. Είναι πλούσιος μέσα στη δυστυχία του.

Που καιρός να ευοδωθούν ουσιαστικές Ανθρώπινες Σχέσεις;

Που να βρουν θέση αξίες και ιδανικά;

Πώς να αναγνωρίσουμε το πρόσωπο του πλησίον μας;

Και πως θα ήταν δυνατό να το ξεχωρίσουμε, αναρωτιέται ο Κ. Λόρεντς (1989) μέσα στην φαντασμαγορία αυτή των ανθρωπίνων προσώπων που αλλάζουν, που τοποθετούνται το ένα πάνω στο άλλο και οι εικόνες τους σβήνουν συνεχώς.

1.2 Ο σκοπός της μελέτης.

Βασικός σκοπός της εργασίας μας είναι να ενισχύσουμε την άποψη ότι οι σημερινές Ανθρώπινες Σχέσεις αλλοτριώθηκαν και είναι απόρροια των σύγχρονων πόλεων αλλά και του κοινωνικού συστήματος που έχει δημιουργήσει αυτή την κρίση – και γέννησε τη σύγχρονη μητρόπολη.

1.3 Ορισμός όρων.

Ανθρώπινες Σχέσεις.

Ο τίτλος αυτός καθιερώθηκε από το Πανεπιστήμιο του Harvard. Με τον τίτλο αυτόν εννοούμε το σύνολο των εφαρμοσμένων γνώσεων, οι οποίες προσπαθούν να δώσουν στον άνθρωπο την αρμόζουσα θέση τόσο στην κοινωνία, όσο και στην παραγωγική διαδικασία ειδικότερα, σύμφωνα με τα ιδεώδη και τις αξίες του ελληνοχριστιανικού πνεύματος.

Έχει γίνει επίσης δεκτός και ο ακόλουθος ορισμός, σύμφωνα με τον οποίο οι Ανθρώπινες Σχέσεις είναι ένας τρόπος συμπεριφοράς και ενεργείας προς τα ανθρώπινα όντα, σύμφωνα με τα ιδεώδη και τις αξίες της δημοκρατικής κοινωνίας.

Ο Leoward Bogkin γράφει σχετικά, ότι Ανθρώπινες Σχέσεις είναι ένας τρόπος αντιδράσεων προς τις κοινωνικές καταστάσεις, προς τα άτομα και προς τις ομάδες, που δημιουργούν αυτές τις καταστάσεις. Είναι σχέσεις, που διέπονται από τον σεβασμό προς την ατομική προσωπικότητα, την αξιοπρέπεια και την αξία των ανθρωπίνων όντων.

Αλλοτρίωση.

Σημαίνει τη διάσταση ή τον αποχωρισμό της προσωπικότητας του ατόμου από τον κόσμο της εμπειρίας. Ο άνθρωπος δηλαδή χάνει την οντότητα, την ανθυπαρξία του με αποτέλεσμα να γίνεται έρμαιο των καταστάσεων ή της διάθεσης των άλλων. Αισθάνεται, πλέον ότι δεν ανήκει, δε συμμετέχει στην κοινωνία που τον περιβάλλει και τον πολιτισμό της.

(Λεξικό εννοιών, 1975, σελ. 45).

Αλλοτρίωση σημαίνει απώλεια της ταυτότητας ν' ανακαλύπτεις και να διαπιστώνεις πως δεν υπάρχουν εσύ, πως είσαι ένας ανάμεσα σε πολλούς. Να βυθίζεσαι ολοένα και περισσότερο, μέσα στην ανωνυμία του πλήθους, να νιώθεις την κάθε στιγμή πως σε οικειοποιούνται οι άλλοι. Και δεν οικειοποιούνται μόνο το μόχθο σου, οικειοποιούνται, κατά φυσική συνέπεια και την προσωπική σου ζωή, μπαίνουν στα άδυτα των άδυτων σου και είτε θελητά είτε αθέλητα, είτε συνειδητά είτε ασυνείδητα, υπαγορεύουν το δικό τους νόμο.

(Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, 1987, σελ. 127).

Σύμφωνα με τον Μαρξ η αλλοτρίωση σημαίνει την αποξένωση του εργαζόμενου από το προϊόν που παράγει. Συγκεκριμένα, το προϊόν, αν και δημιούργημα του εργαζόμενου, ξεφεύγει από τον έλεγχο τους, επειδή το ιδιοποιείται ο ιδιοκτήτης των μέσων παραγωγής, ο οποίος το διαθέτει κατά βούληση στην αγορά.

Αποτέλεσμα είναι πάντα σύμφωνα με τον Μαρξ, η διαστρεβλωμένη σχέση του ατόμου με την εργασία. Όπως γράφει χαρακτηριστικά ο ίδιος: «όποιο και αν είναι το προϊόν της εργασίας του ο εργάτης δεν υπάρχει σ' αυτό».

Ατομισμός.

Θεωρείται:

- 1) Ως σύνολο αντιλήψεων που θέτει την ευτυχία του ατόμου πάνω από το γενικό συμφέρον.
- 2) Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε ατόμου.
- 3) Φιλοσοφική θεωρεία σύμφωνα με την οποία το άτομο πρέπει να παίξει ή να έχει σπουδαιότερη αξία από το σύνολο.

(Λεξικό Εννοιών, 1975, σελ. 107).

Ατομισμός – ατομικισμός είναι η συνεχής ενασχόληση με τον εαυτό του, έτι επιταχύνει την εγωλατρία με αποτέλεσμα να υψωθούν τείχη αξεπέραστα, που καταδικάζουν τον άνθρωπο στη μοναξιά και την απομόνωση.

Αστικοποίηση – Αστυφιλία – Αστισμός.

Ιστορική διαδικασία κατά την οποία μεγαλώνει ο ρόλος των πόλεων στη εξέλιξη της κοινωνίας. Περιλαμβάνει την κοινωνική επαγγελματική και τη δημογραφική σύνθεση του πληθυσμού, τον τρόπο ζωής τους, τον πολιτισμό, τη διάταξη των παραγωγικών δυνάμεων, την στέγαση κ.λ.π. Η αστικοποίηση άσκησε μεγάλη επίδραση στην εξέλιξη των διαφόρων κοινωνικών, οικονομικών μετασχηματισμών του κράτους. Επίσης τα βασικά επιτεύγματα του πολιτισμού συνδέονται με τις πόλεις.

(α. Συγκριτική Εγκυκλοπαίδεια, 1976, σελ. 276 –
β. Χρηστικό Λεξικό Κοινωνιολογίας, 1987, σελ. 60).

Ανθρώπινες – Εργασιακές σχέσεις.

Εργατικές ή συνδικαλιστικές Σχέσεις (Labor Relations) ονομάζονται η αμοιβαία αναγνώριση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων εργοδοτών και εργαζομένων και ο κατάλληλος χειρισμός τους εκ μέρους των εκπροσώπων των συνδικαλιστικών τους οργανώσεων και του Κράτους, με σκοπό την ανάπτυξη αρμονικών Ανθρωπίνων Σχέσεων, κυρίως με την εξουδετέρωση ή τη μείωση του αριθμού και της σοβαρότητας των επαγγελματικών διαμαχών ή παρεξηγήσεων, όταν και όπου παρουσιασθούν.

(Ευαγ. Φ. Θεοδωράτος 1993, σελ. 29).

«Οι όροι Ανθρώπινες Σχέσεις και Εργασιακές Σχέσεις χρησιμοποιούνται στις περισσότερες επιχειρήσεις διότι ταυτίζονται και δεν υπάρχουν Εργασιακές Σχέσεις χωρίς να είναι ταυτόχρονα και Ανθρώπινες και αντιστρόφως».

(Μ. Π. Σαλεσιώτης, 1999, σελ. 192).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.

Η προσέγγιση του θέματος γίνεται μέσα από τη μελέτη βιβλιογραφικού υλικού. Η πληροφορία μας προέρχεται κύρια από βιβλία, καθώς επίσης από εφημερίδες, εγκυκλοπαίδειες και από το Internet.

Η αντίληψη μας ότι η πόλη δεν είναι μόνο πολεοδομία αλλά και κοινωνικά προβλήματα που εμφανίζονται μέσα σ' αυτή τη σύγχρονη εποχή μας, για τον λόγο αυτό επεκταθήκαμε σε κοινωνικό επίπεδο, αυτό των Ανθρωπίνων Σχέσεων.

Γιατί τελικά η πόλη αποτελεί μέρος ολόκληρης της κοινωνίας με συνέπεια να επηρεάζεται απ' αυτήν. Γι' αυτό και στην μελέτη μας καταπιανόμαστε με τις Ανθρώπινες Σχέσεις των ανθρώπων της πόλης, όπως εκφράζονται μέσα σ' αυτή και συμβάλλουν στη διαδικασία της αλλοτρίωσης.

Εκ των πραγμάτων όμως ήταν αδύνατη η λεπτομερής αναφορά σ' όλα γενεσιουργά αίτια της πόλης και κατ' επέκταση της κοινωνίας.

Γι' αυτό αναφερόμαστε ενδεικτικά σε κάποιους τομείς που εμείς κρίνουμε σημαντικούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ.

3.1 Η πόλη.

«Για κοινωνιολογικούς σκοπούς η πόλη μπορεί να ορισθεί ως ένας μεγάλος πυκνός και μόνιμος οικισμός κοινωνικά ετερογενών ατόμων».

Ο συνωστισμός ανθρώπων μαζών στις μεγάλες πόλεις ευθύνεται άμεσα για το ότι δεν μπορούμε να ξεχωρίσουμε το πρόσωπο του πλησίον μας.

Ο Β. Γκόρντον Τσάιλν θεωρεί την εμφάνιση της πόλης σαν το χαρακτηριστικό εκείνο που δηλώνει το πέρασμα της ανθρωπότητας από το στάδιο της βαρβαρότητας στο στάδιο του πολιτισμού.

Η σημασία της πόλης σαν παράγοντας διαμόρφωσης της κοινωνικής πραγματικότητας του ανθρώπου γίνεται φανερή αν λάβουμε υπόψιν μας δυο στοιχεία. Το πρώτο είναι η στενή σχέση που υπάρχει μεταξύ εμφάνισης της πόλης και της εμφάνισης και ανάπτυξης της κρατικής εξουσίας και ο ρόλος που παίζει η πόλη στην εμφάνιση ενός ιδιαίτερου κοινωνικού τύπου, της κοινωνίας των χωρικών. Το δεύτερο είναι ο κεντρικός ρόλος που παίζει η πόλη από τη βιομηχανική επανάσταση και μετά, όταν γίνεται ο κύριος άξονας γύρω από τον οποίο ορθώνεται και οργανώνεται η νέα κοινωνική μορφή, η σύγχρονη πολεομορφική κοινωνία.

Σύμφωνα με τον Β. Τσάιλντ «οι πόλεις και ο πολιτισμός πρωτοεμφανίζονται στην περιοχή της Μεσοποταμίας και της Μέσης Ανατολής και από εκεί διαχέονται στον υπόλοιπο κόσμο. Στην αρχή στα σύνορα της Αιγύπτου, της Βαβυλωνίας και της κοιλάδας του Ινδού ποταμού – στην Κρήτη και στα Ελληνικά νησιά, στη Συρία, στην Ασσυρία, στο Ιράν και στο Βελουχιστάν – αργότερα πιο πέρα, στην Ηπειρωτική Ελλάδα, τα οροπέδια της Ανατολίας, στη Νότια Ρωσία, βλέπουμε χωριά να μετατρέπονται σε πόλεις και αυτάρχεις τροφοπαραγωγούς, να στρέφονται προς την βιομηχανική

εξειδίκευση και το εξωτερικό εμπόριο. Η διαδικασία αυτή επαναλαμβάνεται σε διευρυνόμενους κύκλους γύρω από κάθε δευτερεύον ή τριτεύον κέντρο».

Για τον Σόμπεργκ οι πόλεις μέχρι την βιομηχανική επανάσταση και μετά από αυτήν όσες βρίσκονται έξω από την επιρροή της, συνιστούν έναν ενιαίο τύπο, την προβιομηχανική πόλη.

«Η βασική μας υπόθεση είναι ότι στη δομή τους ή στη μορφή τους οι προβιομηχανικές πόλεις – είτε βρίσκονται στη μεσαιωνική Ευρώπη, είτε στην παραδοσιακή Κίνα, την Ινδία ή αλλού – μονάζουν μεταξύ τους πάρα πολύ και ταυτόχρονα διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό από τα σύγχρονα βιομηχανικά – αστικά κέντρα. Οι προβιομηχανικές πόλεις εμφανίζουν εντυπωσιακά όμοιες κοινωνικές και οικολογικές δομές, όχι αναγκαστικά στα συγκεκριμένα πολιτιστικά στοιχεία τους, αλλά στη βασική μορφή τους».

Τα χαρακτηριστικά της προβιομηχανικής πόλης, ως υπερχρονικής και διαπολιτιστικής μορφής συλλογικής συμβίωσης, είναι τα ακόλουθα:

1. Το κέντρο της πόλης είναι περισσότερο άξονας της διοικητικής και της θρησκευτικής δραστηριότητας παρά των εμπορικών επιχειρήσεων.
2. Οι κατοικίες της άρχουσας τάξης συγκεντρώνονται στο κέντρο, ενώ της κατώτερης τάξης και των παριών διασπείρονται φυγοκεντρικά προς την περιφέρεια.
3. Η χρήση του εδάφους διαφοροποιείται κατά επαγγέλματα και εθνότητες. Συχνά κάθε επαγγελματική ομάδα ζει και εργάζεται σε ένα συγκεκριμένο δρόμο ή γειτονιά που παίρνει κιάλας του όνομα του επαγγέλματος που ασκείται εκεί.
4. Η ταξική δομή της πόλης είναι αυστηρή – οι τάξεις είναι κλειστές και κατά κανόνα κληρονομικές. Λίγες είναι οι καθημερινές δραστηριότητες που δεν καθορίζονται από ταξικούς κανόνες.
5. Ο αστός της προβιομηχανικής πόλης λειτουργεί μέσα σε ένα οικογενειακό σύστημα στο οποίο και οφείλει υποταγή. Η οικογένεια είναι ο κύριος φορέας κοινωνικοποίησης και ο κύριος παράγων προσδιορισμού του επαγγέλματος με κληρονομικά κριτήρια.

6. Με εξαίρεση μερικούς μεγαλέμπορους, τα πρόσωπα που ασχολούνται με οικονομικές δραστηριότητες, ανήκουν σε κατώτερες τάξεις ή είναι παρίες.
7. Στην οικονομική ζωή, βασική μονάδα είναι η συντεχνία που ρυθμίζει την επαγγελματική δραστηριότητα, τον ανταγωνισμό, τη στρατολόγηση νέων μελών από τους συγγενείς των μελών της κλπ.
8. Η πολιτική εξουσία βρίσκεται στα χέρια της άρχουσας τάξης που διατηρεί έναν εξαιρετικά συγκεντρωτικό μηχανισμό.
9. Η θρησκεία παίζει σημαντικό ρόλο στη ρύθμιση της ζωής και στην υποστήριξη της εξουσίας.
10. Το εκπαιδευτικό σύστημα βασίζεται στη χρήση της γραφής και απευθύνεται στην άρχουσα τάξη μόνο.

Κατά τον Σόμπεργκ, οι μεταβολές που επέφερε η βιομηχανική επανάσταση είναι η μεγάλη ρευστότητα του παλαιού συστήματος, η εμφάνιση της μαζικής τάξης από το κέντρο της πόλης στα προάστια.

Η πραγματικότητα της σύγχρονης βιομηχανικής πόλης και ειδικότερα της πιο χαρακτηριστικής μορφής της, της μεγαλούπολης, είναι πιο σύνθετη.

Η οικολογική σχολή του Σικάγο μελέτησε τις επιδράσεις του αστικού περιβάλλοντος στη διαμόρφωση της ατομικής και της συλλογικής ζωής. Ξεκίνησε από την ανάγκη να μελετηθεί η ανθρώπινη συμπεριφορά στα σύγχρονα αστικά κέντρα.

Τα κυριότερα πορίσματα της έρευνας της σχολής μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

1. Τα μεγάλα αστικά κέντρα χαρακτηρίζονται από πολιτιστική πολυμορφία.
2. Τα μεγάλα αστικά κέντρα δεν αποτελούν ένα ενιαίο κοινωνικό σύστημα αλλά ένα σύνολο υπο – κοινοτήτων.
3. Στα μεγάλα αστικά κέντρα παρατηρείται μεγάλη κοινωνική απόσταση, παρά τη φυσική γειτνίαση των ατόμων και των κοινωνικών ομάδων.

4. Η εσωτερική κατάτμηση των μεγάλων αστικών κέντρων διευκολύνει την κινητικότητα.
5. Η διαφοροποίηση και η κινητικότητα οδηγούν στην αποκοινωνικοποίηση του ατόμου.
6. Τα μεγάλα κέντρα χαρακτηρίζονται από υψηλές συχνότητες εγκλημάτων κατά της περιουσίας και των προσώπων. Οι έρευνες της σχολής του Σικάγο έδειξαν για πρώτη φορά ότι η εγκληματική ή αντικοινωνική συμπεριφορά καθορίζεται σε σημαντικό βαθμό από τους κανόνες συμπεριφοράς που επιβάλλουν ορισμένες κοινότητες της πόλης, οι οποίες υποθάλπουν και επιβραβεύουν την εκτροπή.
7. Οι σημαντικότερες μορφές εκτροπής παρουσιάζουν στα αστικά κέντρα υψηλό βαθμό συγκέντρωσης σε ορισμένες περιοχές.
8. Η οικολογική δομή των μεγάλων αστικών κέντρων εμφανίζει σημαντικό βαθμό ρευστότητας.

Ο Λ. Ουίρθ, ορίζει την πόλη ως το μέγεθος και τη πυκνότητα του πληθυσμού και την κοινωνική του ετερογένεια έτσι με τα τρία αυτά σημεία διατυπώνει τη θεωρία της κοινωνικής ζωής της πόλης ως εξής:

1. Η ανάπτυξη και η διαφοροποίηση των τομέων της πόλης συνοδεύονται από τη χαλάρωση των δεσμών των κατοίκων της. Ως εκ τούτου την υποταγή σε μια κοινή παράδοση την αντικαθιστούν οι τυπικές μέθοδοι κοινωνικού ελέγχου. Το πρόβλημα του κοινωνικού ελέγχου ενός ετερογενούς πληθυσμού λύνεται με τον εδαφικό διαχωρισμό των υπο – ομάδων, που τείνουν έτσι να δημιουργήσουν ομοειδείς κοινότητες.
2. Όσο μεγαλώνει μια πόλη τόσο μειώνονται οι πιθανότητες να γνωρίζονται οι κάτοικοι της μεταξύ τους. Έτσι οι περισσότερες κοινωνικές σχέσεις γίνονται απρόσωπες, επιφανειακές, μεταβατικές και κατατμημένες, με τάση να μετατραπούν σε μέσα για την εξυπηρέτηση ατομικών σκοπών.

3. Υπό τις συνθήκες αυτές ο προχωρημένος καταμερισμός των έργων οδηγεί στην ανάγκη τις δημιουργίας ιδιαίτερου κώδικα συμπεριφοράς και δεοντολογίας των διαφόρων επαγγελματιών.
4. Ο προχωρημένος καταμερισμός της εργασίας επιτείνεται όσο διευρύνεται η αγορά. Η υπερβολική εξειδίκευση και αλληλεξάρτηση συνδέονται με την ύπαρξη ασταθούς ισορροπίας στην πόλη.
5. Όσο αυξάνεται η πόλη η συγκέντρωση των κατοίκων καθίσταται ανέφικτη και γίνεται αναγκαία η προσφυγή στα μέσα έμμεσης επικοινωνίας για τη διάδοση πληροφοριών και για τη λήψη αποφάσεων.
6. Η αύξηση της πυκνότητας οδηγεί σε αύξηση της διαφοροποίησης και της εξειδίκευσης, απαραίτητη προϋπόθεση για τη συντήρηση αυξημένων πληθυσμιακών μεγεθών.
7. Οι φυσικές επαφές στην πόλη είναι στενές, παρ' όλον ότι οι κοινωνικές επαφές είναι ως επί το πλείστον επιφανειακές. Οι άνθρωποι κατατάσσονται σε κατηγορίες που διακρίνονται σε εμφανή σύνολα (στολές, καταναλισκόμενα αγαθά κλπ.).
8. Η κατανομή της χρήσης του εδάφους είναι αποτέλεσμα ανταγωνισμού για ένα σπάνιο αγαθό. Η διάθεση μιας περιοχής στη χρήση της κατοικίας επηρεάζεται από πολλούς κοινωνικούς παράγοντες. Άτομα κοινής καταγωγής και όμοιων αναγκών τείνουν να συγκεντρωθούν σε μια περιοχή.
9. Η έλλειψη συναισθηματικών δεσμών παρωθεί σε ανταγωνισμό και αμοιβαία εκμετάλλευση αντί σε συνεργασία. Η υψηλή πυκνότητα συνεπάγεται συχνές και ταχείς ρυθμούς. Ο συνδυασμός συχνών επαφών και ασθενών συναισθηματικών δεσμών δεν μπορεί να διατηρηθεί παρά μόνον αν υπάρχουν σταθερές διαδικασίες.
10. Η ταξική δομή γίνεται ασαφής όσο αυξάνουν οι αμοιβαίες επαφές και σχέσεις μεταξύ ατόμων με ποικίλους ρυθμούς και προσωπικότητες.

11. Το γεγονός ότι οι κάτοικοι της πόλης ανήκουν σε διαφορετικές ομάδες οδηγεί σε σύγκρουση καθηκόντων και διευκολύνει τη γεωγραφική και κοινωνική τους κινητικότητα.
12. Η τυποποίηση των ρόλων (αποτέλεσμα της εξειδίκευσης) δημιουργεί τη βάση ενός κοινού πολιτισμού.

3.2 Χαρακτηριστικά της μεγαλούπολης.

Μεταξύ των κυριότερων χαρακτηριστικών της μεγαλούπολης πρέπει ιδιαίτερα να σημειώσουμε τα εξής:

- 1) Παρουσιάζει πρωτοφανή μέχρι σήμερα πληθυσμιακά μεγέθη και πυκνότητες. Οι σύγχρονες μεγαλουπόλεις έχουν πληθυσμούς μερικών εκατομμυρίων και πυκνότητες χιλιάδων κατοίκων ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο.
- 2) Η μεγαλούπολη διευρύνεται σε πλάτος και σε ύψος.
- 3) Η μεγαλούπολη έχει σαφώς διακρινόμενες χρήσεις εδάφους.
- 4) Ο τόπος κατοικίας και ο τόπος εργασίας απέχουν μεταξύ τους έτσι που οι μεγαλουπόλεις παρουσιάζουν σημαντικά μεγέθη πληθυσμού που μετακινείται καθημερινά ανάμεσα στους δυο αυτούς τόπους.
- 5) Η έκταση της μεγαλούπολης και η διάκριση των χρήσεων του εδάφους κατά λειτουργίες καθιστούν αναγκαία τη διασύνδεση των διαφόρων σημείων της αστικής περιοχής με μόνιμα οδικά και συγκοινωνιακά δίκτυα.
- 6) Η μεγαλούπολη θα τείνει να επεκτείνεται εφόσον ο χρόνος της μετακίνησης από την περιφέρεια προς το κέντρο θα κυμαίνεται μεταξύ 45' και 60' της ώρας. Τούτο σημαίνει ότι η έκταση της μεγαλούπολης συναρτάται προς την ταχύτητα της μετακίνησης των ιδιωτικών και των δημοσίων μεταφορικών μέσων.
- 7) Οι μεγαλουπόλεις γίνονται σύντομα πολυκεντρικοί οικισμοί, πράγμα που έχει ως αποτέλεσμα, εκτός των άλλων, τη διάσπαση της ενότητας της κοινωνικής και της πολιτιστικής ζωής της πόλης.
- 8) Για τον κάτοικο της μεγαλούπολης ο χρόνος τείνει να έχει μεγαλύτερη σημασία από το χώρο ως διάσταση της ατομικής και της κοινωνικής ζωής του.
- 9) Η κοινωνική ιεραρχία γίνεται πολύ ρευστή, εξαιτίας της έντονης γεωγραφικής και κοινωνικής κινητικότητας των κατοίκων της μεγαλούπολης και της τάσης τα άτομα να αξιολογούνται κοινωνικά με βάση τα εμφανή σύμβολα επιτυχίας.

- 10) Σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού της μεγαλούπολης απασχολείται στο δευτερογενή και τον τριτογενή τομέα της παραγωγής προφέροντας εξαρτημένη εργασία (εργάτη ή υπαλλήλου).
- 11) Η μεγαλούπολη αποτελεί ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο κοινωνικό και τεχνητό περιβάλλον.
- 12) Η μεγαλούπολη περιλαμβάνει μόνιμα ένα διερχόμενο πληθυσμό. Η ημερησία πυκνότητα είναι μεγαλύτερη από την νυχτερινή. (Δ. Γ. Τσαούσης 2001, σελ. 259).

3.3 Αστισμός – Αστικά φαινόμενα.

Λέγεται ότι ο άνθρωπος δεν είναι πουθενά τόσο μόνος και αβοήθητος όσο ανάμεσα στο μεγάλο πλήθος των σύγχρονων μεγάλων αστικών κέντρων. Καθώς περιφέρεται κανείς και συνωστιάζεται ανάμεσα σ' αγνώστους, ανώνυμους γι' αυτόν ανθρώπους δοκιμάζει όχι μόνο μια απέραντη μοναξιά, αλλά και φόβο.

Το φαινόμενο του αστισμού, της δημιουργίας δηλαδή μεγάλων αστικών κέντρων δεν είναι μόνο της εποχής μας. Ήδη από την Ελληνική και Ρωμαϊκή αρχαιότητα, άρχισαν να σχηματίζονται μεγάλες πόλεις και να εξελίσσονται σε εμπορικά και πνευματικά κέντρα. Η διασπορά των ανθρώπων σε μικρούς οικισμούς που τους περιόριζαν σε μια αγροτική ζωή δεν άφηνε περιθώρια για την παραπέρα εξέλιξη, την κοινωνική, την οικονομική, την επιστημονική και πολιτιστική ανάπτυξη. Θεωρείτο ότι στην πόλη διαμορφώνονται εκείνες οι συνθήκες κοινωνικής ζωής που συντελούν σε αυτό που ονομάζεται πρόοδος.

Η σύγχρονη μεγάλη πόλη, το σημερινό αστικό, εμπορικό, βιομηχανικό και πνευματικό κέντρο με τα εκατομμύρια του πληθυσμού, δεν έχει ιστορία παρά μονάχα των τριών τελευταίων αιώνων.

«Το αστικά φαινόμενο είναι στενά συνδεδεμένο με τη βιομηχανική ανάπτυξη. Είναι φανερό πως η ταχύρυθμη αύξηση του αστικού πληθυσμού παρατηρείται αρχικά στις περιοχές και στην περίοδο που εμφανίζεται και αναπτύσσεται ο σύγχρονος βιομηχανικός πολιτισμός...». (Δ. Γ. Τσαούσης 2001, σελ. 387).

Ο Α. Ματακιάς αναφέρει τα εξής αίτια που οδήγησαν τους ανθρώπους προς τα μεγάλα βιομηχανικά κέντρα:

- 1) Η πρόοδος της επιστήμης και της τεχνολογίας και η γενίκευση τους στο χώρο των εργασιακών δραστηριοτήτων άλλαξαν την ίδια τη μορφή της κοινωνίας. Οι τεχνικές βελτιώσεις, η εξέλιξη της μηχανικής καλλιέργειας κάνει όλο και λιγότερους ανθρώπους να είναι απαραίτητη στη γη. Το πλεόνασμα κατά συνέπεια θα διοχετευτεί στις πόλεις, όπου υπάρχουν οι δυνατότητες απασχόλησης.

- 2) Η ανασφάλεια της αγροτικής ζωής.
- 3) Η καλύτερη διαβίωση στη πόλη.
- 4) Συγκεντροποίηση της οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας στα αστικά κέντρα.
- 5) Η συνακόλουθη διόγκωση του τομέα των υπηρεσιών έρχεται να αυξήσει την προσφορά εργασίας στα αστικά κέντρα, ενώ παράλληλα το κράτος γίνεται ο εργοδότης που προσφέρει κοινωνική καταξίωση.
- 6) Η αύξηση των αναγκών της ζωής υπαγορεύει την ανάγκη συμμετοχής της γυναίκας στο οικογενειακό εισόδημα, μια ανάγκη που βρίσκει διέξοδο στην επαρχία αφού η απασχόληση στις αγροτικές εργασίες κρίνεται αναποτελεσματική.
- 7) Η παιδεία, υγεία, ψυχαγωγία, που είναι δυνατή από την ύπαρξη ελεύθερου χρόνου για τον εργαζόμενο στο αστικό κέντρο, αποτελούν, επιπλέον θελκτικά κίνητρα για την μετανάστευση στην πόλη.
- 8) Η περισσότερη ελευθερία που παρέχει στο άτομο η μεγάλη πόλη.

(Α. Ματακιάς, σελ. 103).

Το αστακό φαινόμενο στάθηκε αφορμή για μελέτη πολλών ειδικών, ο Δ. Γ. Τσαούνης αναφέρει σχετικά:

Οι δυο κατευθύνσεις προς τις οποίες στράφηκε βασικά η έρευνα του αστακού φαινομένου είναι (α) η πόλη, ως ιδιαίτερη κοινωνική πραγματικότητα και (β) η κοινωνική ζωή που διαμορφώνεται στα αστικά κέντρα». Οι διάφορες μελέτες και θεωρίες όπου αναπτύχθηκαν μπορούν να καταταγούν σε μια από τις ακόλουθες τρεις γενικές κατηγορίες:

- è Την εξελικτική,
- è Την οικολογική και
- è Τη θεσμική.

Εξελικτική είναι η θεώρηση που εκφράζουν όσες θεωρίες και μελέτες βλέπουν την πόλη ως ιδιαίτερο στάδιο στην ιστορία του ανθρώπου και το σύγχρονο αστακό φαινόμενο ως ξεχωριστή φάση του ανθρώπινου πολιτισμού.

Όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο P. N. Μόρις (1971 xixiii) η **οικολογική** θεώρηση ξεκινάει από την παραδοχή ότι η ουσία του φαινομένου «**πόλη**» βρίσκεται στη συγκέντρωση μεγάλου αριθμού προσώπων σε σχετικά περιορισμένη εδαφική έκταση. Το μέγεθος και η πυκνότητα του συγκεντρωμένου πληθυσμού αποτελούν τους παράγοντες εκείνους που διαμορφώνουν κυριαρχικά τις κοινωνικές σχέσεις και την κοινωνική ζωή στα αστικά κέντρα. Σύμφωνα με τη θεώρηση αυτή το μέγεθος και η πυκνότητα ανάγονται σε ανεξάρτητες μεταβλητές, τα κοινωνικά φαινόμενα σε εξαρτημένες μεταβλητές.

Η θεσμική θεώρηση έχει ως αφετηρία της, την αντίθετη παραδοχή. Γι' αυτήν η ουσία του αστιακού φαινομένου δεν βρίσκεται στο χώρο αλλά στους θεσμούς, στα οργανωμένα, δηλαδή, πρότυπα συμπεριφοράς και σχέσεων. ο αντικειμενικός σκοπός της έρευνας πρέπει να είναι η διάγνωση των διαδικασιών και των θεσμών που οδηγούν στη διευκόλυνση ή στην παρακώλυση της εμφάνισης και της ανάπτυξης αστικών κέντρων σε μια δεδομένη κοινωνία.

Σύμφωνα με τον P. Μόρις, «κάθε μια από τις δυο τελευταίες θεωρήσεις συνδυάζει τα ίδια βασικά στοιχεία – μια μεγάλη πληθυσμιακή ενότητα και ένα ιδιαίτερο σύνολο προτύπων συμπεριφοράς. Ενώ όμως η οικολογική θεώρηση τείνει να θεωρεί τις μεταβολές στην κοινωνική οργάνωση ως αποτέλεσμα μεταβολών του μεγέθους, η θεσμική θεώρηση τείνει να βλέπει (τις μεταβολές στην κοινωνική οργάνωση) ως αίτιο των μεταβολών του μεγέθους των φυσικών μονάδων» (Δ. Τ. Τσαούσης 1971 xii, σελ. 392 – 393).

Ο αστισμός λειτούργησε με θετικό και αρνητικό τρόπο. Ο Κ. Κιουπκιολής (1980) υποστηρίζει αυτές τις δυο όψεις του αστισμού, όπου θα αναφερθούμε συνοπτικά.

Αν δούμε τον αστισμό από την θετική του όψη μπορούμε να ισχυριστούμε τα ακόλουθα: Αν και η πόλη παρουσιάζει προβλήματα, η ζωή σ' αυτή έχει να προσφέρει στον άνθρωπο περισσότερα ευεργετήματα και καλύτερες συνθήκες σε σχέση με τη ζωή στους μικρούς οικισμούς. Η ζωή στην πόλη ήταν και εξακολουθεί να είναι συνυφασμένη με την πνευματική προαγωγή και πολιτισμική ανάπτυξη του ανθρώπου. Το μεγάλο αστικό κέντρο

παραμένει και κέντρο πνευματικής, επιστημονικής δραστηριότητας και πολιτιστικής ανάπτυξης. Επίσης, αποτελεί κέντρο καλλιτεχνικής ανάπτυξης και δραστηριότητας. Απ' αυτήν εμπορεύονται τα νέα ρεύματα, κυρίως της τέχνης.

Ως προς την ηθική ανάπτυξη του ανθρώπου, τη συμπεριφορά του ως άνθρωπου, τις σχέσεις του με τους γύρω του, τις γενικότερες θέσεις παρά τη διαφαινόμενη παρακμή του βοηθά το άτομο στην καλύτερη ολοκλήρωση του.

Η αστικοποίηση συντελεί στην πνευματική και πολιτισμική ανάπτυξη του ανθρώπου, τη δυνατότητα να αναλάβει το άτομο ευρύτερους ρόλους κοινωνικής δραστηριότητας, να αξιοποιήσει τις πνευματικές και καλλιτεχνικές του δραστηριότητες και κλίσεις. Θεωρούνταν και θεωρείται και σήμερα ο αστισμός ως πηγή προόδου και αποτελεί κοινωνική εξέλιξη του ανθρώπου προς το καλύτερο.

Στις παραπάνω θετικές συνέπειες του αστισμού υπάρχουν σοβαρά αντεπιχειρήματα, ακούγονται έντονες φωνές διαμαρτυρίας, ότι οι κοινωνίες των μεγάλων, πολυάριθμων πόλεων – τεράτων, οδηγούνται μέρα με τη μέρα στην κοινωνική παρακμή και αποσύνθεση. Το κοινωνικές ασθένειες αυτές, είναι ανησυχητικά αναπτυγμένες και διογκωμένες, οδηγώντας σε κοινωνικό μαρασμό.

Η εικόνα που παρουσιάζει ένα σύγχρονο τυπικό αστικό κέντρο είναι αυτή της τεράστιας έκτασης, της μαζικότητας και ανομοιότητας του πληθυσμού. Τεράστια ακαλαίσθητα τιμεντένια οικοδομήματα, πολυκατοικίες – κλουβιά, αληθινές φυλακές. Οι συνθήκες διαβίωσης και επικοινωνίας μεταξύ των αστών με τον τρόπο που έχουν διαμορφωθεί στις μέρες μας, είναι όχι μόνο απογοητευτικές αλλά και αρκετά ανησυχητικές. Υποστηρίζεται πως στην μεγαλούπολη το άτομο αλλοτριώνεται, χάνει την ψυχική επαφή με τους γύρω του, απομονώνεται, κλείνεται στον εαυτό του και προοδευτικά μηδενίζεται.

Η απομόνωση αυτή του αστού και ο περιορισμός του σ' ένα πολύ στενό περιβάλλον τον οδηγεί στη βία, στο έγκλημα, στην αναρχία.

Η νεύρωση που του δημιουργούν τα τόσα υπερπληθυσμιακά προβλήματα που έχει, έχει να αντιμετωπίσει και το άγχος που μοιραία του προκαλούν, τον ωθούν να βρει διέξοδο και τρόπους, για να εκτονωθεί, στο περιθώριο, στην υπερβολική και αχαλίνωτη ελευθερία, στην αναρχία.

Χαρακτηριστικό της μεγάλης πόλης είναι πως το άτομο δημιουργεί αναγκαστικές σχέσεις – στην αγορά, στις δημόσιες υπηρεσίες – είναι γνωστοί μόνο από το ρόλο που επιτελούν. Το ρόλο του πωλητή ή αγοραστή, του δημόσιου υπαλλήλου κλπ. Δεν συναναστρέφονται μεταξύ τους τα άτομα, δεν υπάρχουν, δεν μπορεί να υπάρχουν σχέσεις μεταξύ τους οικειότητας, φιλίας, γνωριμίας, προσωπικής επικοινωνίας χωρίς σκοπιμότητα.

Και όσο η ετερογένεια του πληθυσμού, από την άποψη του τόπου προέλευσης των κατοίκων, όσο και από την άποψη των αναγκών και των ρόλων τους μεγαλώνει, τόσο οι ανταγωνισμοί γίνονται εντονότεροι. Οι αντιθέσεις αυτές, αν και δεν παίρνουν τη μορφή διαμαχών ενσυνείδητα οργανωμένων, οδηγούν πάντως στη δημιουργία διαμερισμάτων, συνοικιών της πόλης με σαφείς τις διακρίσεις ανάμεσα τους.

Ο Α. Ματακιάς απαριθμεί τα προβλήματα που προέκυψαν μετά τον αστισμό στις μεγαλουπόλεις αναφέροντας τα εξής:

- 1) Οικολογικά προβλήματα: Η λεηλασία της φύσης είναι το πρώτο που διαπιστώνεται από τη δημιουργία των σύγχρονων αστικών κέντρων, επειδή το φυσικό περιβάλλον είναι πλέον αδύνατο να αφομοιώσει τα απόβλητα ανθρώπων και βιομηχανικών.
- 2) Ο εξοντωτικός ρυθμός.
- 3) Η μείωση του ελεύθερου χρόνου.
- 4) Μαζοποίηση. Ο άνθρωπος αποτελεί απλό αριθμό μέσα στο μαζοποιημένο πλήθος και απολαμβάνει ανώνυμος, χάνοντας την πίστη στην αξία της προσωπικότητας.
- 5) Μοναξιά.
- 6) Αύξηση επιθετικότητας και ανταγωνισμού. Η συγκέντρωση πάρα πολλών ανθρώπων μέσα σε περιορισμένο χώρο, όχι μόνο οδηγεί έμμεσα σε απάνθρωπες πράξεις, αλλά αποτελεί και την αιτία μια ολόκληρης συμπεριφοράς.
- 7) Έξαρση της βίας και της εγκληματικότητας. Εξαιτίας κυρίως της κατάλυσης δεσμών συμβίωσης.

(Α. Ματακιάς, σελ.103).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.

ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ.

4.1 Οι Ανθρώπινες Σχέσεις στην εποχή μας.

Οι Ανθρώπινες Σχέσεις στην σημερινή κοινωνία μας, πραγματικότητα της κοσμογονίας, των αλλαγών και των ανατροπών, περνούν βαθιά κρίση. Έχουν διαταραχθεί σοβαρότατα και αποτελούν απαισιόδοξο, πανανθρώπινο αντικοινωνικό φαινόμενο.

Ο σύγχρονος άνθρωπος έχει απομακρυνθεί από τον διπλανό του κοινωνικά και ψυχικά ενώ βρίσκεται κοντά του με μια ατομική αντίληψη, μ' ένα τρόπο ζωής υλιστικό, ωφελιμιστικό, που τον εμποδίζει να ευαισθητοποιηθεί μπροστά στα προβλήματα και τις ανάγκες των συνανθρώπων του.

Σύμφωνα με τον Ι. Ν. Ξηροτύρη η αλλοτρίωση χαρακτηρίζει τη συμπεριφορά του σύγχρονου ανθρώπου και γράφει: «... Ο σημερινός άνθρωπος κάτω από το βιομηχανικό πνεύμα, που είναι η ατμόσφαιρα του, υφίσταται τέτοια επίδραση ώστε σαν πράγμα, σαν αντικείμενο και όχι σαν όν ενεργητικό σαν φορέα ανθρώπινων δυνάμεων. Ο σκοπός του σημερινού ανθρώπου, που ζει μέσα στις βιομηχανικές κοινωνίες, είναι να πουλήσει τον εαυτό του με επιτυχία στην αγορά. Γι' αυτό και δεν αντλεί τη συναίσθηση του εαυτού του από την ενεργητικότητα του σαν ένα όν, που σκέπτεται και αγαπά, παρά από τον κοινωνικό – οικονομικό ρόλο του.

Το αίσθημα της αξίας του εξαρτάται από την επιτυχία, δηλαδή από το αν μπορεί να πουλήσει σε συμφέρουσα τιμή τον εαυτό του, το σώμα του, τη νόηση του, τη νοητική του ικανότητα και δυνατότητα. Και η ψυχή του ακόμα είναι το κεφάλαιο του. Ο σκοπός της ζωής του συνίσταται στο να τοποθετήσει το κεφάλαιο αυτό και ν' αποκομίσει κέρδη.

Ανθρώπινες ιδιότητες, όπως η φιλία, καλοσύνη και άλλα πιο ιερά ακόμη πράγματα αντικρίζονται σαν εμπορεύματα, είδη χρήσιμα, αναγεγραμμένα επάνω στο πακέτο της «**προσωπικότητας**» που βοηθούν στην ανθρώπινη αγορά να επιτευχθούν υψηλότερες τιμές...».

Οι αδιάφορες, ψυχρές έως και σκληρές σχέσεις ανθρώπου προς άνθρωπο σήμερα, επιδρούν αρνητικά στη ζωή μας και καταλυτικά στη συνοχή των κοινωνικών ομάδων.

Ο κλονισμός των σχέσεων μεταξύ των ανθρώπων έχει σαν αποτέλεσμα την έλλειψη του αλληλοσεβασμού στις ανθρώπινες αξίες και έτσι ανοίγεται διάπлатος ο δρόμος της εκμετάλλευσης, του αθέμιτου ανταγωνισμού, την παραβίαση των δικαιωμάτων, για να καταλήγουμε σ' όλες τις μορφές της βίας, του εγκλήματος, της τρομοκρατίας.

Στο στενότερο κύκλο της καθημερινής μας ζωής στη συνωστιζόμενη μεγαλούπολη μας, γινόμαστε όλο και συχνότερα μάρτυρες των διαταραγμένων Ανθρωπίνων Σχέσεων. Ομηρικών καυγάδων με την παραμικρή αιτία, εξυβρισμών και ξυλοδαρμών μεταξύ οδηγών στους δρόμους, πολλών προσφυγών στη δικαιοσύνη, γενικά ακραίων συμπεριφορών με προφανή την απουσία της υπομονής, της αλληλοκατανόησης, του αλτρουισμού και της διάθεσης συμβιβασμού και συγχωρητικότητας. Αλλά και όταν οι σχέσεις των ανθρώπων δεν εκδηλώνονται αρνητικά όπως ήδη περιγράψαμε, δεν είναι ειλικρινείς. Παρουσιάζονται με το μανδύα της υποκρισίας, φτιασιδωμένες, με το προσωπείο του καθωσπρεπισμού που συγκαλύπτει τα κίνητρα και τις σκοπιμότητες τους.

Οι κανόνες του υλικού συμφέροντος, του παζαρέματος και της αγοράς καθορίζουν πια τις σχέσεις ατόμων και κοινωνιών, των λαών μεταξύ τους. Δυστυχώς όμως οι σχέσεις των ανθρώπων έχουν αλλάξει δραματικά και στον κλειστό, μικρό χώρο των οικογενειών. Στο κύτταρο αυτό της κοινωνία, έχουν περιοθριοποιηθεί οι κανόνες συμβίωσης και συνύπαρξης. Οι γονείς και μιμούνται ξενόφερτους τρόπους συμπεριφοράς στους φυσικούς προστάτες τους, αναζητώντας την κακώς εννοούμενη απελευθέρωση, ακολουθώντας επικίνδυνους και συχνά καταστροφικούς δρόμους. Έτσι έχει χαθεί η

παραδοσιακή μορφή της οικογένειας και στη θέση της έχει μείνει μια εικόνα διάλυσης απογοητευτική.

Ο φόβος λοιπόν, η δυσπιστία, το μίσος, ο εγωισμός και λοιπές αντικοινωνικές ιδιότητες επισκιάζουν τον κόσμο μας, τον κόσμο της αφθονίας και της ευμάρειας, μέσα στον οποίο όμως υποφέρουμε με την έλλειψη ανθρωπιάς, γιατί συνηθίσαμε να ζούμε χωρίς την αυθορμησία της καρδιάς μας.

Χάσαμε την ακοή μας σε ότι αφορά την παλαιά σοφία.

Δεν έχουμε πια μάτια να διακρίνουμε ότι είναι ορθό, αληθινό, ανθρώπινο, συμβολικό, σαν βάση της σκέψης μας, του φρονήματος μας και της στάσης μας απέναντι στον πλησίον μας. Ο σύγχρονος άνθρωπος στηρίχθηκε στον ορθολογισμό και μόνο και παραμέρισε πολλά και σημαντικά από τα συναισθήματα και ηθικά στοιχεία της ζωής και των Ανθρωπίνων Σχέσεων.

Η τεχνολογική και μηχανοκρατική ανάπτυξη που έφερε πλούτο από τη μια και φτώχεια από την άλλη, η ακμή του υλικού πολιτισμού που λειτούργησε σε βάρος του πνευματικού είναι λίγες από τις πολλές αιτίες που αλλοτρίωσαν τραγικά και νόθευσαν τις ανθρώπινες σχέσεις στην εποχή μας των αντιθέσεων. (Εφημερίδα «Τα Νέα» 09/05/2005).

Ο κόσμος της μηχανής είναι φαίνεται το πεπρωμένο μας. Είναι ο κόσμος που δεν μπορούμε να του ξεφύγουμε, θα ήταν μωρία να θέλαμε να τον εξαλείψουμε, αλλά κι αν ακόμη το επιθυμούσαμε αυτό, δεν θα ήταν δυνατό.

Κάτω από την καλοπέραση, την άνεση, την αύξηση της παραγωγής κλπ, βρίσκεται η απελπισία και η ερημιά αναρίθμητων ανθρώπων κι ας μη φαίνεται αυτή. Η μηχανοκρατική ανάπτυξη δεν μας έδωσε το νόημα της ζωής. Έτσι η ερημιά όλο και μεγαλώνει.

«Όπου όμως μεγαλώνει αυτή», είπε ο Νίτσε, «αλίμονο σ' αυτόν που κρύβει ερημιές». (Ι. Ν. Ξηροτύρης 1973, σελ. 85).

Ο Ε. Φρομ, υποστηρίζει πως ο σύγχρονος άνθρωπος έχει αποξενωθεί από τον εαυτό του, από τον συνάνθρωπο του και από τη φύση. Οι Ανθρώπινες Σχέσεις, αναφέρει, πως είναι σχέσεις αλλοτριωμένων αυτομάτων,

που το καθένα βαδίζει την ασφάλεια του στο να παραμένει κοντά στο κοπάδι και να μη διαφέρει στη σκέψη, στα αισθήματα ή στην πράξη από τους άλλους. Κι ενώ ο καθένας προσπαθεί να παραμείνει όσο μπορεί κοντύτερα στους άλλους, όλοι παραμένουν ολοκληρωτικά μόνοι, όλοι νιώθουν να τους διαπερνά βαθύ αίσθημα ανασφάλειας και ενοχής, που πάντοτε εμφανίζεται όταν δεν ξεπερνιέται η ανθρώπινη μοναξιά.

Πρώτα απ' όλα προσφέρει την αυστηρή ρουτίνα της γραγειοκρατούμενης μηχανικής εργασίας, που κάνει το άτομο να μην συναισθάνονται τις πιο βαθιές ανθρώπινες επιθυμίες τους, τη λαχτάρα να ξεπεράσουν τον εαυτό τους και να ενωθούν με τους άλλους. (Εριχ Φρομ, σελ. 102).

Και συνεχίζει γράφοντας, πως ο σύγχρονος άνθρωπος είναι πράγματι πολύ κοντά στην εικόνα που περιγράφει ο Χάξλεϋ στο βιβλίο του **«Ο Θαυμάσιος Νέος Κόσμος»**: καλοθρεμμένος, καλοντυμένος, ικανοποιημένος σεξουαλικά και ωστόσο χωρίς προσωπικότητα, χωρίς καμιά επαφή με τους συνανθρώπους τους, εκτός από την επιφανειακή, κατευθυνόμενος από συναισθήματα που τόσο επιγραμματικά διατυπώνει ο Χάξλεϋ, όπως: «Όταν τα' ανθρώπινα γρανάζια έχουν αισθήματα, η κοινωνική μηχανή παθαίνει εμπλοκές». (Εριχ Φρομ, σελ. 103).

«...Η ικανοποίηση των Ανθρωπίνων Σχέσεων συντελείται με αλλοτριωμένη μορφή, αν αυτό σημαίνει είτε υποταγή στις ανεξέργαστες φυσικές ορέξεις είτε λατρεία του εαυτού, άσχετα αν αυτός ο εαυτός περιγράφεται ως ένα πλάσμα από τη φύση του εγωιστικό ή ως μια αφηρημένη αυτοσυνείδηση. (Θ. Βακαλιός 1984, σελ. 78).

4.2 Μοναξιά στην πόλη.

«Ποτέ άλλοτε, σκέφτηκε, οι στέγες των σπιτιών μας δεν ήταν τόσο κοντά η μια στην άλλη όσο είναι σήμερα.

Κι όμως ποτέ άλλοτε οι καρδιές μας δεν ήταν τόσο μακριά η μια από την άλλη όσο είναι σήμερα.

Η μοναξιά που ένιωθε δεν ήταν μια ατομική περίπτωση.

Ένιωθε πως είναι η μοίρα του σημερινού ανθρώπου.

Ποτέ άλλοτε όσο σήμερα δεν ήταν τόσο βαθιά η μοναξιά του ανθρώπου μπροστά στον άνθρωπο.»

«Αντώνης Σαμαράκης

§ Ζητείται Ελπίς»

Όλοι αναζητούμε τον «πλησίον» αλλά με την μικρότερη δυνατή δαπάνη. Άλλοτε ο «πλησίον» μπορούσε να χτυπήσει την πόρτα μας την κάθε στιγμή και να βρει και την πόρτα και την καρδιά ανοιχτή. Τώρα θα πρέπει αν προειδοποιήσει για τον ερχομό του, να του πούμε ποια ώρα, ποια μέρα και για πόσο χρονικό διάστημα μπορούμε να βρεθούμε μαζί τους. Ακόμη και αν ο «πλησίον» είναι ο πρόσωπο δικό μας, του πιο στενού οικογενειακού μας κύκλου. Η ανάγκη της ζωής επιβάλλει απάνθρωπες συμπεριφορές.

Οι δυνάμεις που δρουν μέσα στην κοινωνία, τείνουν να απομακρύνουν τους ανθρώπους τον έναν από τον άλλον και να εμποδίζουν, παρά να τους βοηθούν στην κατάκτηση στόχων για κοινωνικοποίηση.

Πολλές από τις δυνάμεις της σύγχρονης πόλης και ιδιαίτερα οι κοινωνικές διαδικασίες που δρουν τόσο αποτελεσματικά και επαρκώς, ώστε να παρέχουν στον άνθρωπο μια πιο άνετη διαβίωση, είναι απατηλές. Υπόσχονται αυτοπραγμάτωση, ελευθερία καλύτερη ζωή, αλλά απειλούν και υποθάλλουν την απομόνωση και τη μοναξιά και αν δεν γίνουν κατανοητές και δεν ελεγχθούν έγκαιρα, ώστε να αποτραπούν, θα γίνουν οι κυρίαρχες επιδράσεις

στη ζωή. Ο ανταγωνισμός ίσως είναι η πιο κυρίαρχη κοινωνική διαδικασία απομόνωσης. Η εργασία συχνά είναι η κινητήρια δύναμη για την ατομική επιτυχία και μπορεί μέσα στα πραγματικά της πλαίσια. Το άτομο με ανταγωνιστικές τάσεις δεν μπορεί να κατακτήσει ικανοποιήσεις διαρκείας. Πρέπει να έχει καλύτερο αυτοκίνητο από τον γείτονα του, διαφορετικά θεωρεί τον εαυτό του κατώτερο. Διαρκώς βρίσκεται σε ανταγωνισμό με τους συναδέλφους του. Επομένως δεν μπορεί να σταθεί μέσα στην ανοικτή ατμόσφαιρα της ισότητας και της αδελφικής εμπιστοσύνης.

Ο άνθρωπος είναι κοινωνικό όν, έχει ανάγκη από τον συνάνθρωπο του, από το γείτονα του. Χρήση το γείτονα ως γείτονα κάναμε μόνον τότε, όταν και συναισθηματικά ακουμπούσαμε πάνω του. Κι όμως στις πόλεις επιδιώκουμε το αντίθετο.

Πασχίζουμε να καλύψουμε τις ανάγκες μας δίχως τη μεσολάβηση του άλλου, που πάει να πει: «δίχως την επικοινωνία με τον συμπολίτη μας».

Την αποσύμπλεξη του αστού από τον αστό, την αυτοδιάλυση της αστικής συντροφικότητας, την έχουμε με λόγια και με πράξεις εκφρασμένη σ' αυτό το καινούργιο φρούτο του καιρού, στη διαβόητη **«αυτοεξυπηρέτηση»**. (Mitscherlich 1965, σελ. 34 – 35).

Με την απόλυτη αυτάρκεια του ο άνθρωπος, έφτασε στο τέλος να είναι μόνος του.

«Από τότε που ο άνθρωπος απελευθερώθηκε από τα δεσμά της προ – ατομιστικής κοινωνίας βρέθηκε μόνος και ανήσυχος μέσα σ' ένα κόσμο που ακόμα δεν κατάφερε, να τον προσαρμόσει στα μέτρα του και τις ανάγκες του. Αποδεσμεύοντας τον εαυτό του από τη δύναμη της κοινωνίας να τον ελέγχει ολοκληρωτικά και να τον χρησιμοποιεί με τρόπο που να εξυπηρετεί το κοινό συμφέρον, έπρεπε να γίνει ο κριτής του εαυτού του». (Fromm 1941, σελ. 95).

Μέχρι τώρα φαίνεται ότι δεν έχουμε ωριμάσει αρκετά ώστε να παίρνουμε αποφάσεις για το καλό της ομάδας σε βάρος του ατομικού μας συμφέροντος.

Ο Riesman παρατηρεί ότι γενικά τα μέλη μιας μέσης αστικής κοινότητας σπάνια πλησιάζουν το ένα το άλλο ή ακόμα και τον εαυτό τους.

Οι πιέσεις μιας ιδιαίτερα ανταγωνιστικής, ατομικής κοινωνίας συντελούν στο να κάνουν τους ανθρώπους πολύ ευαίσθητους στις γνώσεις των άλλων και έτσι αναχαιτίζουν τον αυθορμητισμό και τη δημιουργικότητα τους. Το άγχος του ανθρώπου που για επιδοκιμασία και παραδοχή, εκτός αν είναι ασυνήθιστα ασφαλής ή αναισθητος, τον κάνει να νιώθει μεγαλύτερη ασφάλεια όταν συμμορφώνεται με την ομάδα. Φοβάται να είναι ο εαυτός του, να είναι διαφορετικός. Φοβισμένος ότι δεν θα μπορέσει να ανταποκριθεί στο ρόλο που προσδοκούν απ' αυτόν οι άλλοι κομφορμιστές – ο καθένας από τους οποίους (αν μόνο ήξερε!) φοβάται το ίδιο την αποδοκιμασία, όπως αυτός – χάνει την αυτονομία τους και την κοινωνική του ελευθερία.

Για να αποφύγει να εκθέσει τις πλευρές εκείνες του εαυτού του, που φοβάται ότι μπορεί να μην συμφωνούν με την επικρατούσα γνώμη και τη συμπεριφορά της ομάδας, το άτομο, συμβάλλει στην απομόνωση του κρατώντας μια ασφαλή συναισθηματική απόσταση από τους άλλους. Για να έχουμε επιδοκιμασία των άλλων και να αποφεύγουμε την αποδοκιμασία, φοράμε τα ίδια ρούχα, πηγαίνουμε στα ίδια εστιατόρια, διαβάζουμε τα ίδια βιβλία, καλλιεργούμε τα ίδια γούστα και διατηρούμε μια βιτρίνα συμμόρφωσης που δύσκολα διαπερνάται.

Ωστόσο, μόνο αν περάσει κανείς αυτή τη βιτρίνα θα είναι δυνατή η ουσιαστική επικοινωνία, η ανταλλαγή των ατομικών απόψεων και η δημιουργία στενών συναισθηματικών σχέσεων. Οι άνθρωποι δεν θα μπορέσουν να πλησιάσουν ο ένας τον άλλον αν δεν παραμερίσουν τους μηχανισμούς άμυνας τους και δεν επιτρέψουν στον εαυτό τους κάποια αδυναμία. (Riesman 1950, σελ. 30).

Ίσως η πιο αντιφατική και δυνητικά απομονωτική δύναμη της σύγχρονης κοινωνίας είναι ο ατομισμός, ο εγωκεντρισμός, ο ναρκισσισμός. Οι άνθρωποι, με το να ασχολούνται υπερβολικά με τον εαυτό τους, με την ικανοποίηση των προσωπικών τους αναγκών ακόμα και σε βάρος των άλλων δεν μπορούν να διατηρήσουν ικανοποιητικές διαπροσωπικές σχέσεις.

Σχέσεις που διαρκούν, θετικές σχέσεις, είναι αυτές όπου υπάρχει αμοιβαίο «**δούναι – λαβείν**», όπου κάθε άτομο είναι πρόθυμο να απλώσει το χέρι του στον άλλο.

Αν θέλει ο άνθρωπος να αποκτήσει ατομική ελευθερία, αυτο – έκφραση, ανάπτυξη ατομικών δυνατοτήτων μέσα σε μια κοινωνία οργανωμένη έτσι που να προστατεύει και να διατηρεί τη συλλογική ελευθερία, τα δικαιώματα και την ευημερία των μελών της, θα πρέπει να δεχτούμε την πραγματικότητα της αλληλεξάρτησης μας.

Είναι επείσχυον απώλεια να χάνονται αυτές οι ικανότητες με την απομόνωση. Η απομόνωση και η μοναξιά , για τη μεγάλες πλειοψηφία των ανθρώπων που τις υφίστανται, διαβρώνουν την εμπιστοσύνη τους, το σύστημα αξιών και τελικά μετατρέπουν δημιουργικούς ανθρώπους σε πικραμένους, απομονωμένους, αυτο – οικτριστές, ανίκανους να συνδεθούν με το θετικό τρόπο, με τη ζωή και τις συνθήκες της.

«Η πόλη γίνεται ένα άθροισμα, μόνων αποχαυνωμένων ανθρώπων, διασκορπισμένων σε ψυχρά, άχρωμα κτίρια». (Μπουκτσιν 1970, σελ. 55).

Είναι αληθινά δραματικό να διαπιστώνει κανείς πως, όσο σιμότερα στον άλλον άνθρωπο ζει ο καθένας, τόσο και πιο ξένος στον άλλο άνθρωπο γίνεται, τόσο ασφυκτικότερη νιώθει τη μοναξιά του. Η φιλοσοφία που έχει αποδυθεί στην αιματηρή προσπάθεια της αναζήτησης το προσώπου, ομολογεί το μέγα πάθος της εποχής. Ο καθένας έχει γίνει κι ένας Φιλοκτήτης, που σπαράζεται από τους πόνους του στην ερημιά της Λήμνου. (Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος 1977, σελ. 82).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5.

ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΣΧΕΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΠΟΛΗΣ.

5.1 Οικογένεια.

«Η οικογένεια είναι ομάδα ευρύτερη από το ζευγάρι που αποτελεί τη διαρκή και νόμιμη γενετήσια ένωση.

Περιλαμβάνει τους συζύγους, τα τέκνα τους και συχνά και τα τρία πρόσωπα που συνδέονται με του συζύγους με στενούς συγγενικούς δεσμούς. Τα διάφορα είδη οικογένειας μπορούμε να τα κατατάξουμε σε δυο μεγάλες κατηγορίες: τις μονογαμικές και τις πολυγαμικές.» (Δ. Γ. Τσαούσης 1987, σελ.440).

Η οικογένεια θεωρείται το βασικό κύτταρο της κοινωνίας και αποτέλεσε τον πρώτο σταθμό στην ιστορία της ανθρωπότητας γιατί υπήρξε η αρχή της κοινωνικής ζωής του ανθρώπου.

Η Λ. Μ. Μουσούρου (2003) σελ. 15 – 16, αναφέρει: Ως κοινωνικός θεσμός, η οικογένεια έχει κοινωνικά σημαντικούς σκοπούς που συνοψίζονται στην εξασφάλιση της συνέχειας της κοινωνίας και που αναλύονται στη μεταβίβαση από τη μια γενιά στην άλλη του πολιτισμού ως τρόπου ζωής και τρόπου ύπαρξης, των (υλικών) πραγμάτων και των κοινωνικών θεσμών.

Έτσι η οικογένεια είναι θεσμός γιατί συνίσταται σ' ένα σταθερό πλέγμα σχέσεων μεταξύ κοινωνικά προσδιορισμένων ρόλων (συζύγους, μητέρα, γιος, αδελφός, κλπ.).

Ως θεσμός η οικογένεια έχει λειτουργίες με τις οποίες προωθείται η ικανοποίηση στόχων τόσο σημαντικών για τα άτομα και το σύνολο ώστε ο θεσμός να εμφανίζεται (με παραλλαγές, ασφαλώς), σ' όλες τις εποχές και σ' όλες τις κοινωνίες.

Σύμφωνα με τον Α. Ματακιά (1993) σελ. 420, οι ρόλοι που επιτελεί η οικογένεια ως προς τα παιδιά είναι οι εξής:

- 1) Διαμορφώνει την προσωπικότητα του, γιατί έχει σταθερή και συνεχή επίδραση στο παιδί από την παιδική ηλικία μέχρι την ενηλικίωση του.
- 2) Μαθαίνει να σέβεται τον συνάνθρωπο του. Διδάσκεται το πώς πρέπει να συμπεριφέρεται στους συνανθρώπους του.
- 3) Αποκτά γνώσεις, λύνει απορίες, ικανοποιεί την περιέργεια του, γιατί οι γονείς είναι οι «**πρώτοι δάσκαλοι**» του παιδιού. Έτσι καλλιεργείται η κρίση και η αντίληψη του.
- 4) Παρέχει στο παιδί την απαραίτητη ψυχολογική, συναισθηματική ασφάλεια. Το παιδί από μόνο του δεν μπορεί να μεγαλώσει (χρειάζεται την βοήθεια των γονιών του).
- 5) Αποκτά αυτοπεποίθηση. Μαθαίνει να μην φοβάται, να έχει εμπιστοσύνη στον εαυτό του, στις ικανότητες, στις δυνατότητες του. Καταπολεμά έτσι τα συναισθήματα της δειλίας και της μειονεκτικότητας απέναντι στους άλλους.
- 6) Προετοιμάζεται κατάλληλα από την οικογένεια του, ώστε να γίνει υπεύθυνο και ενεργό μέλος της κοινωνίας.
- 7) Μαθαίνει τους κανόνες της κοινωνικής συμβίωσης, τις αξίες, τα ιδανικά του κοινωνικού συνόλου μέσα στο οποίο ζει.
- 8) Προστατεύει τον άνθρωπο σ' όλη τη διάρκεια της ζωής του (ακόμη και όταν πλέον έχει μεγαλώσει). Πάντα οι γονείς είναι πρόθυμοι να τρέξουν και να βοηθήσουν στα προβλήματα ή τις δυσκολίες που τυχόν αντιμετωπίζει το παιδί στη ζωή του.

Ο Δ. Τ. Τσαούσης (1987) σελ. 447 – 448, για την αστεακή – βιομηχανική οικογένεια και για τις λειτουργίες της αναφέρει: «Όσο η κοινωνία γίνεται πιο σύνθετη και αποκτά περιπλοκότερη οργάνωση, διάφορες βασικές λειτουργίες της οικογένειας αποδεσμεύονται και αυτονομούνται, έτσι που ως ιδιαίτεροι πια σκοποί να επιτελούνται από νέους εξειδικευμένους θεσμούς. Από τις πρώτες λειτουργίες που αυτονομήθηκαν, στην αρχαιότητα ήδη, ήταν η πολιτική και θρησκευτική. Ο σταδιακός περιορισμός της απόλυτης εξουσίας του «*paterfamilias*» στα μέλη του οίκου παρακολουθείται από αντίστοιχη

ενδυνάμωση της εξουσίας υπεροικογενειακών σχημάτων, από το γένος, το άστυ, κλπ.

«Καθώς η κοινωνία εξελίσσεται από παραδοσιακή γεωργική – αγροτική σε σύγχρονη βιομηχανική αστιακή, οι κοινωνικοί θεσμοί πολλαπλασιάζονται σταδιακά, οι παραδοσιακοί πολύσκοποι θεσμοί χάνονται, λειτουργίες τις οποίες αναλαμβάνουν καινούργιοι εξειδικευμένοι ολιγόσκοποι ή μια μονόσκοποι θεσμοί» (Λ. Μ. Μουσοφούρου 1989, σελ. 18).

Σύμφωνα με την ίδια συγγραφέα οι λειτουργίες της οικογένειας είναι οι ακόλουθες:

1. Αναπαραγωγική λειτουργία: πρόκειται για την απαραίτητη λειτουργία εξασφάλισης της βιολογική αναπαραγωγής της κοινωνίας. Η σύγχρονη τεχνολογία και οι κοινωνικές αξίες των σύγχρονων κοινωνιών έχουν επιτρέψει τον διαχωρισμό της αναπαραγωγικής λειτουργίας από τις σεξουαλικές σχέσεις. Έτσι το σεξ και η αναπαραγωγή είναι πλέον δυο διαφορετικοί ατομικοί και κοινωνικοί σκοποί και άρα αντιστοιχούν σε δυο διαφορετικές λειτουργίες της οικογένειας.
2. Οικονομικές λειτουργίες: σε μια παραδοσιακή κοινωνία οι οικονομικές λειτουργίες συνίσταται σε μια ποικιλία δραστηριοτήτων όπου η κατανομή της εργασίας εξαρτάται από το φύλλο (ανδρικές και γυναικίες δουλιές) και καθιστούν την οικογένεια ως ομάδα, μια πλήρη οικονομική μονάδα. Ο εκσυγχρονισμός (δηλαδή η σταδιακή της παραδοσιακής αγροτικής – γεωργικής κοινωνίας σε σύγχρονη αστιακή – βιομηχανική) επέδρασε καταλυτικά στις οικονομικές λειτουργίες της οικογένειας. Και τούτο γιατί:
 - i. Στη σύγχρονη κοινωνία το κέντρο παραγωγής δεν είναι το σπίτι αλλά το εργοστάσιο.
 - ii. Σ' αυτό το κέντρο παραγωγής δηλαδή το εργοστάσιο, δεν είναι πια ενεργή η οικογένεια ως ομάδα αλλά είναι οικονομικά ενεργά μέλη της οικογένειας ως άτομα, και

iii. Η βιομηχανική οικονομία παράγει αγαθά και υπηρεσίες της οποίες **«αγοράζουν»** άτομα (μέλη της οικογένειας) προκειμένου αυτές να καταναλωθούν και από την οικογένεια. Έτσι στις σύγχρονες κοινωνίες η οικογένεια ως ομάδα είναι κατά κύριο λόγο μια ομάδα κατανάλωσης και όχι μια μονάδα παραγωγής και κατανάλωσης, όπως στις παραδοσιακές κοινωνίες.

3. Εκπαιδευτικές λειτουργίες: πρόκειται για λειτουργίες απαραίτητες για να εξασφαλιστεί η πολιτισμική αναπαραγωγή της κοινωνίας. Οι λειτουργίες αυτές μπορούν να διακριθούν σε δυο υποκατηγορίες: σ' αυτή τη λειτουργία που αποβλέπει στην απόκτηση γνώσεων και ικανοτήτων, όπου είναι απαραίτητες στην παραγωγή και σ' αυτή τη λειτουργία της κοινωνικοποίησης.

Στις παραδοσιακές κοινωνίες, οι λειτουργίες της εκπαίδευσης και της κοινωνικοποίησης δεν διαχωρίζονται. Στις σύγχρονες, όμως, κοινωνίες η εκπαίδευση αποτελεί ευθύνη εξειδικευμένων θεσμών (σχολείο, πανεπιστήμιο, κέντρα επαγγελματικής εκπαίδευσης, κλπ.).

Αν και η κοινωνικοποίηση περιλαμβάνεται στις λειτουργίες και άλλων φορέων, αυτή παραμένει ως μια από τις σπουδαιότερες λειτουργίες της οικογένειας.

Η λειτουργία της κοινωνικοποίησης διαρκεί όσο η ζωή του ανθρώπου, η παραπάνω σπουδαιότητα δεν περιορίζεται στην κοινωνικοποίηση των παιδιών. Αντίθετα, καθώς η διάρκεια της ζωής επιμηκύνεται, καθώς η προσδοκώμενη διάρκεια της οικογενειακής ζωής έχει φθάσει και ξεπεράσει τα 50 χρόνια, καθώς οι μετασχηματισμοί της σύγχρονης κοινωνίας επιβάλλουν συνεχείς αναπροσαρμογές στάσεων και συμπεριφορών, η λειτουργία αυτή της οικογένειας είναι καίριας σημασίας όχι μόνο για τα μέλη της και το κοινωνικό σύνολο αλλά και ενδεικτική των διαφοροποιήσεων που επιφέρει ο εκσυγχρονισμός.

Έτσι μέσα στα πλαίσια της οικογένειας δεν είναι μόνο τα μεγαλύτερα μέλη της οικογένειας όπου **«διδάσκουν»** στα νεώτερα κανόνες συμπεριφοράς, τρόπους, αξίες, ενέργειες είναι τα νεώτερα μέλη που, ως περισσότερο ευαίσθητοι δέκτες μηνυμάτων της εποχής και των επιπτώσεών τους, μεταφέρουν στην οικογένεια και εισάγουν στους γονείς ή και τους παππούδες τους τις διαφοροποιήσεις που η εξέλιξη επιβάλλει στους κανόνες συμπεριφοράς και στους τρόπους ενέργειας.

4. Ψυχολογικές λειτουργίες: οι λειτουργίες αυτές συνίστανται κυρίως στην ικανοποίηση της ανάγκης των ατόμων να αισθάνονται ασφαλή και αν απολαμβάνουν την στοργή των άλλων.

Στις σύγχρονες κοινωνίες, η ταχύτητα των κοινωνικών μετασχηματισμών δημιουργεί ρευστότητα στις κοινωνικές σχέσεις και ανασφάλεια στα άτομα.

Ένα από τα προβλήματα της σύγχρονης οικογένειας είναι οι συχνά υπερβολικές προσδοκίες στις οποίες η σημερινή κοινωνία δύσκολα μπορεί να ανταποκριθεί.

Μια σημαντική εξέλιξη είναι η σταδιακή απώλεια από την οικογένεια για την κάλυψη των προνομιακών αναγκών των μελών της. Εξειδικευμένοι φορείς ανέλαβαν την σημαντική αυτή λειτουργία της οικογένειας, αποδεσμεύοντας την έτσι από την υλική μέριμνα όπως επίσης και την συναισθηματική στήριξη που παραμένει ευθύνη της οικογένειας.

Η στήριξη αυτή επαυξάνει την ήδη τεράστια σημασία που οι ψυχολογικές λειτουργίες της οικογένειας έχουν προσλάβει στις σύγχρονες κοινωνίες. (Λ. Μ. Μουσούρου 1989, σελ. 16 – 23).

5.2 Η Ελληνική Σύγχρονη Οικογένεια.

Οι Α. Γ. Ζαφείρης – Ε. Α. Ζαφείρη – Χ. Μ. Μουζακίτης αναφέρονται στην σύγχρονη Ελληνική Οικογένεια όπως αυτή έχει διαμορφώσει συμπεριφορές και άλλαξε μορφή κυρίως στις Αστικές περιοχές. Παραθέτουμε τις απόψεις τους συνοπτικά: «...Υπάρχει μια ρομαντική άποψη, σύμφωνα με την οποία η ελληνική οικογένεια είναι δομημένη με βάση παραδοσιακές αρχές και αξίες. Σύμφωνα με αυτές τις αξίες, ο άνδρας έχει την εξουσία και η γυναίκα και τα παιδιά υποτάσσονται στις εντολές του, ο άνδρας είναι ο προμηθευτής – συντηρητής της οικογένειας, ο παππούς και η γιαγιά εκπληρώνουν ρόλους άμεσης φροντίδας των παιδιών και κοινωνικής διαπαιδαγώγησης και γενικά η οικογένεια βιώνει την άμεση αगाστή υποστηρικτική επικοινωνία με το στενό κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο ζει. Αυτή η παραδοσιακή άποψη για την ελληνική οικογένεια ίσως εν μέρει να ισχύει για την αγροτική οικογένεια, όχι όμως για τις οικογένειες που ζουν σε ημιαστικές ή αστικές περιοχές.

Η ελληνική οικογένεια, επειδή ακριβώς από αγροτική έγινε αστική σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα, δεν είχε τα απαιτούμενα περιθώρια για να προσαρμοστεί στο νέο περιβάλλον το οποίο της επιβάλλει την αναπροσαρμογή των ρόλων και την αφομοίωση τους από τα μέλη – όπως είχε συμβεί παλαιότερα όσον αφορά την προσαρμογή της ελληνικής οικογένειας στο αγροτικό πλαίσιο. Επιπλέον, η λειτουργία της ως παραγωγικής μονάδας έχει περιοριστεί. Τα μέλη της προσφέρουν την εργασία τους μεμονωμένα, «έξω από τον κοινό οίκο» και κερδίζουν ατομικά το εισόδημα τους. Η καταναλωτική συμπεριφορά τους είναι εξίσου αυτονομημένη όπως και αυτή της παραγωγικής του ικανότητας.

Λειτουργίες που παλαιότερα επιτελούνταν αποκλειστικά από την οικογένεια έχουν μεταφερθεί πλέον σε φορείς έξω από αυτή, για παράδειγμα, η κοινωνικοποίηση των μελών της, η εκπαίδευση τους και η αμοιβαία προστασία τους αποτελεί σε μεγάλο βαθμό μέλημα του σχολείου και των διάφορων πολιτικών και κοινωνικών φορέων του σύγχρονου κράτους. Πάρα ταύτα, πρέπει να επισημανθεί ότι αν και οι προαναφερθείσες λειτουργίες

έχουν περιοριστεί σημαντικά, η ελληνική οικογένεια στη σύγχρονη μορφή της εξακολουθεί να μεριμνά για την κάλυψη των συναισθηματικών αναγκών των μελών της. Οι διαπροσωπικές τους σχέσεις, ιδιαίτερα στην πυρηνική οικογένεια, είναι πιο άμεσες και έντονες, αν και ακριβώς εξαιτίας της μορφής της οικογένειας έχουν γίνει και πιο εύθραυστες.

Οι ίδιοι συγγραφείς αναφέρονται στο ρόλο του πατέρα και της μητέρας όπως αυτός διαμορφώθηκε στη σύγχρονη κοινωνία.

Χαρακτηριστικά αναφέρουν πως ο ρόλος του πατέρα στη σύγχρονη πυρηνική οικογένεια δεν σχετίζεται πλέον με τον ρόλο που διαδραμάτιζε στον παραδοσιακό τύπο οικογένειας. Ο πατέρας είναι μεν «**ο αρχηγός**» της οικογένειας, ωστόσο η εξουσία του ως «**αφέντη – πατέρα**» τείνει να εκλείψει. Η σχέση του με τη σύζυγο βασίζεται στη συνεργασία, καθώς στις περισσότερες πυρηνικές οικογένειες η γυναίκα εργάζεται και συνεισφέρει στα οικονομικά της οικογένειας.

«Η συνεργατική σχέση των συζύγων είναι ιδιαίτερα εμφανής στο ρόλο που αναλαμβάνει ο σύζυγος – πατέρας φροντίζοντας και διαπαιδαγωγώντας τα παιδιά. Και αυτό γιατί η μόρφωση και η προσαρμογή του παιδιού στις νέες συνθήκες της μεταβαλλόμενης κοινωνίας μας είναι το εισιτήριο της κοινωνικής ανόδου και προώθησης της οικογένειας συνολικά. Η απουσία του πατέρα για διάφορους λόγους, οι οποίοι γίνονται όλο και περισσότεροι και πιο σύνθετοι σε σύγχρονη ελληνική οικογένεια, έχει αρνητικές επιπτώσεις στη γενικότερη εξέλιξη του παιδιού, όπως φαίνεται από διάφορες έρευνες πάνω στο θέμα αυτό». (Μυλίτοφ 1977, Γιοσαφάτ 1987, Μουράτου – Αλιπράντη 1995).

Ο ρόλος της μητέρας είναι αναμφίβολα αυτός που έχει υποστεί τις περισσότερες αλλαγές στην ελληνική οικογένεια. Ο ρόλος της ως συζύγου, μητέρας, εργαζόμενης και νοικοκυράς την έχει καταστήσει το βασικότερο κύτταρο για τη λειτουργία και ανάπτυξη της οικογενειακής μονάδας.

Ως εργαζόμενη γυναίκα, η μητέρα πρέπει να ανταποκρίνεται τόσο στις ανάγκες και στη φροντίδα των παιδιών όσο και στις απαιτήσεις της εργασίας. Γεγονός είναι ότι η εργαζόμενη γυναίκα αισθάνεται έντονη κούραση και βιώνει υπερβολικό στρες, ειδικά όταν πρέπει να ασχοληθεί και με το νοικοκυριό της.

Η απομάκρυνση από το σύζυγο, η διατάραξη της σχέσης τους, η μεταξύ τους διαμάχη, η πιθανή παρουσία ψυχολογικών προβλημάτων, η βία και πολλές φορές η διάσπαση της οικογένειας μπορούν να αποδοθούν στους συγκρουόμενους αυτούς ρόλους και το ψυχολογικό στρες του δημιουργούν. (Δουμάνη – Χρηστεία 1989, Μουσσούρου 1993, Κατάκη 1998).

«Παρά ταύτα, στο μεγαλύτερο ποσοστό της η ελληνική αστική οικογένεια επιβιώνει σε πείσμα αυτής την κατάσταση και άλλων παραγόντων». (Α. Γ. Ζαφείρης – Ε. Α. Ζαφείρη – Χ. Μ. Μουζακίτης 1999, σελ 41 – 46).

Ο Α. Ματακιάς συγκρίνει την παλιά με τη σύγχρονη οικογένεια και αναφέρει:

- 1) Η παλιά οικογένεια ονομάζεται εκτεταμένη, γιατί αποτελούνταν από περισσότερα μέλη. Η σύγχρονη οικογένεια ονομάζεται πυρηνική και αποτελείται μόνο από τους γονείς και τα παιδιά. Παλιά η οικογένεια είχε περισσότερες αρμοδιότητες στο θέμα της κοινωνικοποίησης (= ένταξη στην κοινωνική ζωή και τρόπους με τον οποίο γίνεται αυτή), ενώ η σύγχρονη έχει λιγότερες. Η κοινωνικοποίηση του παιδιού σήμερα συντελείται και από άλλους φορείς (παιδεία, κράτος, Μ.Μ.Ε., τύπος, τηλεόραση, ραδιόφωνο).
- 2) Σήμερα οι σχέσεις των μελών της οικογένειας είναι περισσότερο ελεύθερες και δημοκρατικές. Υπάρχει διάλογος, ανταλλαγή απόψεων. Παλιά επικρατούσε ο αυταρχισμός και η αυστηρότητα. Οι γονείς σήμερα είναι πιο κοντά στο παιδί, στα προβλήματα που αυτό αντιμετωπίζει.
- 3) Και στις δυο μορφές έχουμε το ενδιαφέρον των γονιών για τα παιδιά. Σήμερα όμως είναι μεγαλύτερο και επεκτείνεται κυρίως στην προσπάθεια μόρφωσης και καλλιέργειας του παιδιού.

Η παραδοσιακή οικογένεια πήρε μια άλλη σύγχρονη μορφή με βάση την προσπάθεια ισοτιμίας ανάμεσα στα μέλη της και δημοκρατικές διαδικασίες. Όπως και απελπισμένη προσπάθεια να σταθεί «**όρθια**», να επιβιώσει και να βγει όσο γίνεται με λιγότερες απώλειες από την σαρωτική αλλαγή/ανατροπή, κανόνων – ρόλων στη σημερινή κοινωνία.

5.3 Σχέσεις ανδρόγυνου στα αστικά κέντρα της σύγχρονης εποχής.

Στα αστικά κέντρα της σύγχρονης εποχής οι σχέσεις ανάμεσα στα ανδρόγυνα έχουν την τάση να γίνονται όλο και πιο ενδιαφέρουσες προς μελέτη. Οι σχέσεις αυτές άλλαξαν και διαφοροποιήθηκαν στο πέρασμα του χρόνου και πήραν τη μορφή που έχουν σήμερα.

Μια σχέση μπορεί να αποτιμηθεί με βάση δυο άξονες:

Ό ένας είναι η στενή επαφή ή το δέσιμο – αυτό που οι περισσότεροι ονομάζουμε αγάπη. Οι σχέσεις μπορεί να είναι από απόμακρες έως ζηλευτά δεμένες, από επιφανειακές έως βασικά ουσιαστικές. Οι μετρήσεις σ' αυτόν τον άξονα γίνονται αφενός με ποσοτικούς όρους (π.χ. ποια είναι η αξία, η ένταση και η σημασία του χρόνου που περνούν μαζί). Με τα χρόνια, μπορεί να περνάτε περισσότερο χρόνο με τους συνεργάτες σας παρά με τα παιδιά σας και παράλληλα, η σχέση με τα παιδιά σας μπορεί να είναι πολύ πιο στενή και ουσιαστική από οποιαδήποτε άλλη, χάρη στο φύση και το νόημα των δραστηριοτήτων που σας ενώνουν.

Ο δεύτερος σημαντικός άξονας μιας σχέσης είναι η δύναμη ή η κατανομή της εξουσίας, της κυριαρχίας και του ελέγχου. Οι σχέσεις δεν δημιουργούνται μόνο μεταξύ ίσων. Υπάρχουν σχέσεις, όπως αυτές που αναπτύσσονται ανάμεσα στο γονιό και το παιδί, το δάσκαλο και τον μαθητή, τον εργοδότη και τον υπάλληλο, οι οποίες χαρακτηρίζονται από μια ανισότητα μεταξύ των δυο μερών. Αλλά ακόμα και οι σχέσεις μεταξύ ίσων δεν είναι ποτέ απόλυτα ισότιμες. Και οι δυο πλευρές επεξεργάζονται τρόπους για να εδραιώσουν τη δύναμη, την εξουσία, ακόμη και την κυριαρχία τους. Αυτοί οι δυο απλοί άξονες του συναισθηματικού δεσίματος και της δύναμης μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να περιγράψουν τις σημαντικές ομοιότητες και διαφορές που παρατηρούνται στα ζευγάρια. Για παράδειγμα, η σχέση άνδρα – γυναίκας και η σχέση γονιού – παιδιού είναι και οι δυο στενές, αλλά η σχέση γονιού – παιδιού δεν χαρακτηρίζεται από την ισορροπία δυνάμεων που επικρατεί στη σχέση άνδρα – γυναίκας. Συνήθως, αλλά όχι πάντα, οι γονείς ασκούν περισσότερη εξουσία στα παιδιά τους, απ' ότι οι σύντροφοι μεταξύ

τους. Τόσο μια φιλία όσο και ένας γάμος προϋποθέτουν ισοτιμία μεταξύ των δυο μερών, αλλά ο γάμος απαιτεί περισσότερο δέσιμο από μια φιλία.

Τα τελευταία τριάντα χρόνια, οι κοινωνικά κατοχυρωμένοι ρόλοι των δυο φύλων και ειδικά αυτοί των γυναικών, έχουν αλλάξει δραματικά. Οι γυναίκες εισέβαλαν δυναμικά στο χώρο της εργασίας και απαίτησαν συνθήκες δουλειάς και πληρωμές ίσες με τις αντίστοιχες των ανδρών. Με αυτό τον τρόπο πέτυχαν σιγά – σιγά τη διαμόρφωση ενός πιο ισότιμου κλίματος μεταξύ των δυο φύλων. Οι συνέπειες αυτών των αλλαγών υπήρξαν σαρωτικές. Τα χρήματα πάντα ήταν ένα διαβατήριο για την εξουσία. Χάρη στις καλύτερες οικονομικές απολαβές, οι γυναίκες μπορούν πιο να έχουν λόγο στις σχέσεις τους. Επιπλέον η συλλογιστική μιας οικογένειας με δυο καριέρες απαιτεί κάποιες αλλαγές αρμοδιοτήτων. Όταν και ο άνδρας και η γυναίκα δουλεύουν όλη μέρα εκτός σπιτιού, η γυναίκα δεν μπορεί να επωμιστεί εξ ολοκλήρου την ευθύνη των παιδιών και του νοικοκυριού. Στην πραγματικότητα, ωστόσο, αυτές οι ευθύνες εξακολουθούν να βαρύνουν δυσανάλογα τους ώμους των γυναικών, γιατί, παρόλο που πολλοί υποστηρίζουν τις ιδέες περί ισότητας, λίγοι τις κάνουν πράξη. Ένας άνδρας μπορεί να πιστεύει ότι έχει ίδιο μερίδιο ευθύνης με τη γυναίκα του στην ανατροφή του παιδιού του, αλλά στη ζωή του δεν έχει τις απαραίτητες εμπειρίες που θα μπορούσαν να τον βοηθήσουν να εκπληρώσει όπως πρέπει αυτό το καθήκον του. Μια γυναίκα μπορεί να θεωρεί ότι πρέπει να συμβάλλει ισότιμα στο οικογενειακό ταμείο, αλλά λόγω των εμπειριών της, να αναγκάζεται να περιοριστεί σε παραδοσιακά γυναικείες δουλειές, που αντιστοιχούν και σε χαμηλότερους μισθούς.

Και οι δυο σύζυγοι ξεκινούν τη σχέση του έχοντας συγκεκριμένες προσδοκίες και μεταφέρουν στη σχέση ορισμένους κανόνες για τη γαμήλια ζωή, όπως του έχουν διδαχθεί και αποδεχθεί από τις οικογένειες καταγωγής.

Αυτοί οι κανόνες θα πρέπει να διατηρηθούν αλλά είναι αναγκαίο να προσλάβουν μια διαλλακτική μορφή εφόσον το ζευγάρι έχει σκοπό να μοιραστεί μια κοινή ζωή. Οι παραδοσιακοί ρόλοι του άνδρα και της γυναίκας στη συνεχή μεταβαλλόμενη κοινωνία της εκβιομηχάνισης έχουν αλλάξει ριζικά. Η αλλαγή και η σύγκριση των ρόλων της εξουσίας και δύναμης, έχουν ως αποτέλεσμα τη ρήξη των σχέσεων ανάμεσα στο ζευγάρι. Στην παραδοσιακή

οικογένεια ο άνδρας ήταν **«ο αφέντης»**, αυτό αποφάσιζε, αυτό ρύθμιζε τα της οικογένειας. Η γυναίκα ακολουθούσε πειθήνια τον **«πάτερ – φαμίλια»** αφού δεν επιτρεπόταν να έχει λόγο, παρά θα έπρεπε να φρόντιζε να είναι επαρκής στις οικιακές της υποχρεώσεις.

Στην αστεακή – βιομηχανική κοινωνία, η σύγχρονη οικογένεια φαίνεται να αλλάζει μορφή και οι ρόλοι ανάμεσα στο ζευγάρι να διαμορφώνονται ριζικά. Σημαντικός παράγοντας στην αλλαγή αυτή υπήρξε το μορφωτικό επίπεδο, «όσο υψηλότερο είναι το εκπαιδευτικό επίπεδο του συζύγου, τόσο μεγαλύτερη η εξουσία μέσα του στην οικογένεια». (Μουσούρου, σελ. 28).

Η ίδια συγγραφέας για το ίδιο θέμα αναφέρει:

«Σε κάθε κοινωνία, σε κάθε στιγμή εξέλιξης της κοινωνίας αυτής, υπάρχει μια διαφορετική ισορροπία μεταξύ εξουσία και δύναμης.

Η ισορροπία αυτή συνίσταται στη δυνατότητα παραδοχής αυτού που είναι (και που μπορεί να είναι) ταυτόχρονα με αυτό που φαίνεται (και που πρέπει να φαίνεται), δηλαδή στην εξισορρόπηση, παρά τις ενδεχόμενες αντιφατικότητες, της δύναμης και της εξουσίας, αντίστοιχα.

Έτσι παραλλαγές που αναμφισβήτητα παρατηρούνται στην κατανομή της εξουσία μεταξύ των συζύγων στην κατανομή της εξουσία μεταξύ των συζύγων στα πλαίσια συγκεκριμένων στο χώρο και το χρόνο κοινωνικών, είναι από μια άποψη παραλλαγές της παραπάνω ισορροπίας. Καθώς η κοινωνία εκσυγχρονίζεται, καθώς δημιουργούνται καινούργιες κοινωνικές προϋποθέσεις για τον προσδιορισμό των ρόλων μέσα στην οικογένεια όπως και για τη διαμόρφωση των προσωπικοτήτων ατόμων που αναλαμβάνουν τους ρόλους αυτούς, αλλάζουν και οι προϋποθέσεις εξισορρόπησης εξουσίας και δύναμης αλλά και τα αποδεκτά σημεία εξισορρόπησης αυτής.

Βρισκόμαστε λοιπόν ανάμεσα στο παραδοσιακό και σύγχρονο τρόπο διαμόρφωσης συμπεριφορών και προσπάθειας εξισορρόπησης των νέων ρόλων τόσο της γυναίκας, αλλά και του άνδρα όπου θεωρείται **«υποχρεωτική»** η συμμετοχή του ισότιμα μέσα στην οικογένεια. Η αλλαγή που προέκυψε είναι αναμφίβολα ο κυριότερος παράγοντας στη ρήξη ανάμεσα στο ζευγάρι και πηγάζει από την κυριαρχία και τον έλεγχο της εξουσίας.

Διαμορφωτικός παράγοντας στην ποιότητα τα σχέσεις του ζευγαριού θεωρείται και η πολυπλοκότητα των ρόλων που έχει να επιτελέσει η γυναίκα τόσο μέσα στην οικογένεια, όσο και έξω από αυτή.

Η προσπάθεια να ανταποκριθεί αποτελεσματικά η γυναίκα σ' όλους αυτούς τους ρόλους, η επιφανειακή βοήθεια και όχι ουσιαστική του συζύγου, εξουθενώνει σωματικά και ψυχικά τη γυναίκα της σύγχρονης εποχής.

Συνέπεια όλων αυτών είναι το άγχος όπου όλο και περισσότερο απαντάμε στις γυναίκες σήμερα.

Η Χ. Σαμαράκη αναφέρει για το άγχος των γυναικών και τους λόγους που το προκαλούν:

Οι ρόλοι που αναλαμβάνουν είναι τόσοι πολλοί που συχνά δημιουργείται η αίσθηση ότι δεν υπάρχει αρκετός χρόνος για όλα και κατά συνέπεια προκαλείται άγχος. Οι εργαζόμενες γυναίκες προσπαθούν να αντεπεξέλθουν στις απαιτήσεις της δουλειάς, όπου πολλές φορές είναι αναγκασμένες να εργαστούν ακόμη πιο σκληρά απ' ότι οι άνδρες για να αποδείξουν την αξία τους, ενώ συνήθως οι μισθοί τους είναι κατώτεροι από αυτούς των ανδρών σε αντίστοιχες θέσεις. Μετά τη δουλειά, η γυναίκα είναι συχνά εκείνη που φροντίζει για τις ανάγκες του σπιτιού και ασχολείται σε μεγαλύτερο βαθμό με τα παιδιά, ενώ προσπαθεί να ανταποκριθεί και στις προσδοκίες του συζύγου της. Είναι επίσης συχνό το φαινόμενο να μεριμνά και να φροντίζει και τους ηλικιωμένους συγγενείς. Οι πολλαπλές αυτές απασχολήσεις της εργαζόμενης συζύγου και μητέρας είναι επόμενο να προκαλούν άγχος, το οποίο γίνεται συχνά υπερβολικό και μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα στη σωματική και ψυχική της υγεία. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι το πόρισμα ερευνών ότι οι γυναίκες κοιμούνται πολλοί λιγότερο από τους άνδρες, λόγω τόσο του στρες όσο και του όγκου των υποχρεώσεων που επωμίζονται. (www.iator.gr/samaraki/agxos.htm).

Πως άραγε αναρωτιόμαστε οι ενδοοικογενειακές σχέσεις μπορούν να έχουν επικοινωνία, υπομονή και αμοιβαία υποχώρηση ανάμεσα στο ζευγάρι;

Πως θα ανθίσει και θα καρποφορήσει μια σχέση όταν περιβάλλεται από στρες και άγχος;

Μια σχέση, μια φιλία, ένας γάμος θα πρέπει να διέπονται από αρχές αμοιβαίας κατανόησης, αλληλοσεβασμού – αξιοπρέπεια γενικότερα. Για να πετύχει **«και να δέσει η συνταγή»** η σχέση θα πρέπει να διέπεται από όλα αυτά και να υπάρχει ευελιξία ως προς την εναλλαγή των ρόλων. Στη σύγχρονη εποχή, με τους τερατώδεις γρήγορους ρυθμούς, αρκεί ίσως να δώσουμε χρόνο στο σύντροφο μας να εκφραστεί μέσα στη σχέση. Δίνοντας του το περιθώριο να ξεδιπλώσει την προσωπικότητά του, τις απόψεις του και τους προβληματισμούς του, βάζουμε στην ουσία τις βάσεις που επιτρέπει την υγιή εξέλιξη τόσο τη δική μας όσο και του συντρόφου μας και βοήθα στην αυτοεξέλιξη μας. (Andrew Christensen – Neil S. Jacobson, σελ. 110).

5.4 Σχέσεις γονέων, παιδιών / εφήβων στη σύγχρονη πόλη.

Οι ρόλοι του άνδρα, της γυναίκας και των παιδιών αλλάζουν. Η γυναίκα – σύζυγος μετέχει πλέον σχεδόν ισότιμα στο εργατικό δυναμικό, ενώ η συμμετοχή του άνδρα στις υποχρεώσεις του νοικοκυριού και στη φροντίδα των παιδιών θεωρείται πια δεδομένη. Η έμφαση που η οικογένεια δίνει σήμερα στη γνώση και στην ατομική ανεξαρτησία των μελών της οδήγησε σε περαιτέρω διαφοροποίηση και στην ανάληψη νέων ρόλων από τα μέλη.

Ο άνθρωπος γεννιέται με ένα ορισμένο δυναμικό. Το περιβάλλον είναι εκείνο που ευθύνεται κατά πολύ, για το πόσο θα το αναπτύξει.

Στο χαρακτήρα των παιδιών επιδρούν αποφασιστικά και το δημιουργούν η συμπεριφορά, τα συναισθήματα και οι πράξεις αυτών που ζουν γύρω από ένα παιδί.

Αλλά σε μια εποχή όπου επιβάλλει γρήγορους ρυθμούς μεγάλη απουσία των γονιών από το σπίτι, κλπ., το μπορεί να βγει;

Πιεσμένοι και εκνευρισμένοι από τη ζωή, οι γονείς συμπεριφέρονται επικριτικά, αυταρχικά, είναι παρεμβατικός σε κάθε πράξη των παιδιών και δημιουργούν, πολλές φορές από το τίποτα συγκρούσεις.

Πιέζουν τα παιδιά τους να κάνουν τα δικά τους όνειρα πραγματικότητα, δίχως να λαμβάνουν υπόψιν την θέληση τους, τις μοναδικές ικανότητες που έχει το κάθε παιδί. Γυρεύουν να φτιάξουν τα παιδιά σύμφωνα με τον **«τύπο ανθρώπου»** που εκείνοι θεωρούν ιδανικό.

Τα παιδιά του σήμερα όμως δεν είναι παιδιά του χθες. Σπουδάζουν περισσότερο, αποκτούν πολύ νωρίς γνώσεις και εμπειρίες και θα λέγαμε ότι είναι πιο ώριμα και κατατοπισμένα στις εξελίξεις της επιστήμης και τεχνολογίας. Αυτό δεν μπορούν να το νιώσουν οι γονείς, κυρίως της πόλης, όπου είναι υπερπροστατευτικοί έχοντας ως αποτέλεσμα να αποξενώνονται από τα παιδιά τους και να δημιουργούν αδιέξοδα με τραγικές συνέπειες και για τα δυο μέρη.

Οι γονείς πρέπει να προσφέρουν ασφάλεια και καθοδήγηση στον έφηβο, να δημιουργούν κατάλληλο πλαίσιο για την επίτευξη συγκεκριμένων αναπτυξιακών στόχων, όπως είναι η εδραίωση της εφηβικής ταυτότητας, η

αυτονόμηση από την οικογένεια και η ανάληψη υπεύθυνων αποφάσεων. (Α. Γ. Ζαφείρης – Ε. Α. Ζαφείρη – Χ. Μ. Μουζακίτης, σελ.63).

Για να υπάρξει ομαλότητα σχέσεων ανάμεσα στους γονείς και στους εφήβους, οι γονείς θα πρέπει να γνωρίζουν τα προβλήματα της εφηβείας, ώστε να μπορέσουν να εξομαλύνουν τις διαφορές, την ασυνεννοησία, την απομάκρυνση που προκύπτει από αυτά και να καταφέρουν να βρουν μια χρυσή τομή.

Ο Α. Ματακιάς (σελ.266) αναφέρει ως πρόβλημα εφηβείας και παράγοντες που δημιουργούν τεταμένες σχέσεις ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά τα εξής:

- 1) σύγκρουση με τους γονείς,
- 2) καταπίεση που δέχονται οι έφηβοι (ανάγκη για περισσότερη ελευθερία),
- 3) αποξένωση – μοναξιά,
- 4) ψυχολογικές συγκρούσεις,
- 5) άγχος,
- 6) φοβίες,
- 7) κατάθλιψη,
- 8) πρόβλημα προσανατολισμού στη ζωή (επιλογές επαγγέλματος),
- 9) απόρριψη αξιών του κοινωνικού συνόλου (ανάπτυξη εχθρότητας προς τις οποιεσδήποτε εκδηλώσεις, συμπεριφορές, νοοτροπίες της συγκεκριμένης κοινωνίας),
- 10) έλλειψη στοργής, κατανόησης για προβλήματα των εφήβων,
- 11) μη αποδοχή της διαφορετικότητας τους,
- 12) αυταρχικός τρόπος κοινωνικοποίησης και
- 13) περιθωριοποίηση.

Οι σχέσεις γονέων/παιδιών/νέων δοκιμάζονται καθημερινά. Ως καθοριστικό παράγοντα στις τεταμένες σχέσεις αυτές θεωρείται το χάσμα των γονέων όπου είναι ένα αδιέξοδο στις σχέσεις νέων και **«ώριμων»**.

Υπάρχει κενό επικοινωνίας και ανταλλαγής απόψεων, ένα καθεστώς αμοιβαίας αντιπαλότητας και καχυποψίας που αναιρεί κάθε προσπάθεια προσέγγισης και κατανόησης των μεν από τους δε.

Η τρομερή έκρηξη γνώσεων, πληροφοριών, εμπειριών, η κρίση αυταρχικού μοντέλου διαπαιδαγώγησης, τόσο στην οικογένεια όσο και στο χώρο του σχολείου και πολλά άλλα καθιστούν δύσκολη έως αδύνατη δυστυχώς πολλές φορές την επικοινωνία ανάμεσα στα νεότερα μέλη της οικογένειας.

Ο Ρότζερ αναφέρει: «Εάν εμπιστευόμαστε την ικανότητα του ανθρώπου όπως στο ν' αναπτύξει το δικό του δυναμικό, τότε πρέπει να επιτρέψουμε την ευκαιρία να επιλέξει το δικό του τρόπο μάθησης...

Ο δάσκαλος που θα διευκολύνει αυτό το είδος μάθησης...έχει μια βαθιά πίστη στον ανθρώπινο οργανισμό...

Όταν κάποιος κατανοεί τι σημαίνει να είμαι εγώ και πώς να νοιώθω χωρίς να θέλει να με αναλύσει ή να με κρίνει τότε μπορώ να ανθίσω και να μεγαλώσω σ' αυτό το κλίμα». (Κάρλ Ρότζερ 1979, σελ. 25).

5.5 Προβλήματα στην Ελληνική οικογένεια.

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η σύγχρονη ελληνική οικογένεια είναι πολλά και ποικίλα και δεν διαφέρουν, όπως έχει ήδη αναφερθεί, από εκείνα που αντιμετωπίζουν οι οικογένειες άλλων χωρών. Το στοιχείο που διαφοροποιεί την ελληνική οικογένεια είναι η συχνότητα εμφάνισης των προβλημάτων αυτών, η οποία στη χώρα μας είναι σχετικά μικρή με εξαίρεση ίσως τα ναρκωτικά – αν και δεν υπάρχουν ακριβή στατιστικά στοιχεία που πιστοποιούν κάτι τέτοιο (Δημογραφικά Στατιστικά Στοιχεία 1995).

Η χαμηλότερη συχνότητα εμφάνισης προβληματικών καταστάσεων στην ελληνική οικογένεια θα μπορούσε να αποδοθεί στο γεγονός ότι βρίσκεται ακόμη ένα μεταβατικό στάδιο προσαρμογής σε ότι αφορά τους νέους ρόλους που καλείται να εκπληρώσει στο νέο της αστικό περιβάλλον. Ένας δεύτερος λόγος ίσως είναι ότι η πυρηνική οικογένεια δεν έχει απορρίψει τις παραδοσιακές αξίες τις οποίες πρέσβευε στο αγροτικό της παρελθόν. Ένας τρίτος, τέλος, λόγος μπορεί να είναι το γεγονός ότι οι κοινωνικές μεταβολές στην οικονομία, στις ευκαιρίες για εργασία, καθώς και οι άλλες πολιτικές και πολιτισμικές αλλαγές παρουσιάζουν βραδύτερο ρυθμό εξέλιξης στην κοινωνία μας. (Α. Γ. Ζαφείρης – Ε. Α. Ζαφείρη – Χ. Μ. Μουζακίτης, σελ.46.).

Γεγονός πάντως είναι ότι, αν και παρουσιάζονται σε χαμηλότερη συχνότητα, τα προβλήματα της ελληνικής οικογένειας είναι συμπτώματα δυσλειτουργίας και οφείλονται ως ένα βαθμό στη νέα της δομή, στην αναπροσαρμογή των ρόλων και στις μεταβαλλόμενες επικοινωνιακές σχέσεις των μελών.

Ο Α. Ματακιάς 1993 σελ. 421 αναφέρει σχετικά με τα προβλήματα και την κρίση της σύγχρονης οικογένειας τα εξής αίτια:

- 1) Οι κοινωνικές αλλαγές κλόνισαν σε σημαντικό βαθμό την ισορροπία της παραδοσιακής οικογένειας. Οι συγκρούσεις μεταξύ του άνδρα και της γυναίκας είναι αναπόφευκτες, συνέπεια της προσπάθειας που γίνεται για τη βίωση των νέων καθηκόντων και υποχρεώσεων.
- 2) Η πρωιμότερη ωρίμανση και ανεξαρτητοποίηση των παιδιών καθιστά δυσχερές το έργο της γονεϊκής παρέμβασης.

- 3) Η οικογένεια σήμερα δεν αποτελεί τον αποκλειστικό φορέα της κοινωνικοποίησης των νέων ατόμων.
- 4) Ο γρήγορος ρυθμός εξέλιξης των γεγονότων, οι απαιτήσεις της σύγχρονης ζωής, το άγχος, η υπέρταση καθιστούν δυσαρμονικές τις σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας.
- 5) Το πρόβλημα της επικοινωνίας και της αποξένωσης που παρατηρείται σήμερα στον κοινωνικό χώρο δεν ήταν δυνατό να αφήσει ανέγγιχτη τη δομή της οικογένειας.
- 6) Ουσιαστική αδυναμία των μελών της οικογένειας να εκπληρώσουν με επάρκεια τους ρόλους τους.

Οι Α. Γ. Ζαφείρης – Ε. Α. Ζαφείρη – Χ. Μ. Μουζακίτης, αναφέρονται και στο πρόβλημα που αντιμετωπίζει η σύγχρονη ελληνική οικογένεια, αυτό των **«διαπροσωπικών σχέσεων»** μεταξύ των συζύγων, γονέων και παιδιών όπως επίσης και μεταξύ του οικογενειακού συστήματος με άλλα συστήματα στο στενό και στο ευρύτερο κοινωνικό χώρο. Η ένταση και η διατάραξη των σχέσεων μέσα στο οικογενειακό σύστημα οφείλονται σε ενδογενείς Παράγοντες που έχουν σχέση αφενός με αμφισβητούμενες αξίες σχετικά με τους ρόλους, τα καθήκοντα, τις υποχρεώσεις και τη γενική συμπεριφορά των μελών και αφετέρου με παράγοντες ιδιοσυγκρασίας και προσωπικότητας των μελών της.

Επίσης σημαντικό ρόλο παίζουν και οι εξωγενείς παράγοντες, όπως οι πιέσεις που δέχεται το οικογενειακό σύστημα από το εξωτερικό περιβάλλον π.χ. η μη αποδοτική εργασία για την κάλυψη των αναγκών της οικογένειας, η ανεργία και η έλλειψη υποστηρικτικών συστημάτων για την φροντίδα και εκπαίδευση των παιδιών κ.α.

Οι τεταμένες και διαταραγμένες σχέσεις καθιστούν την επικοινωνία μη αποτελεσματική. Αυτό πολλές φορές οδηγεί στην άσκηση βίας τόσο μεταξύ των συζύγων όσο και των γονέων απέναντι στα παιδιά, η οποία συχνά έχει ως αποτέλεσμα τη διάσπαση της οικογένειας και το διαζύγιο.

Ενώ πριν από μερικά χρόνια ο αριθμός διαζυγίων στην Ελλάδα ήταν χαμηλότερος έναντι αυτών των υπολοίπων ευρωπαϊκών χωρών, στατιστικά στοιχεία έδειξαν ανοδική πορεία όπου αγγίζει τα 9.500 διαζύγια ετησίως.

Ο Δ. Γ. Τσαούσης 2001, σελ. 460, αναφέρει αισιόδοξα τα εξής: «Η μεγάλη συχνότητα διαζυγίων που παρατηρείται στις σύγχρονες βιομηχανικές – αστιακές κοινωνίες οδηγεί πολλούς στο συμπέρασμα ότι ο θεσμός της οικογένειας διέρχεται στην εποχή μας κρίση. Ο ισχυρισμός όμως είναι υπερβολικός.

Η εμφάνιση που δίδεται στο συναισθηματικό περιεχόμενο του συζυγικού δεσμού κάνει την οικογένεια έναν αρκετά ευπαθή θεσμό. Η συναισθηματική ένταση μεταξύ των συζύγων και η απογοήτευση από τις οποίες προσδοκίες τους από το γάμο οδηγούν εύκολα και συχνά στο διαζύγιο.

Η παρατηρούμενη όμως υψηλή συχνότητα νέων γάμων των διαζευγμένων και οι υψηλοί δείκτες γαμηλιότητας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ο θεσμός της οικογένειας παραμένει ισχυρός και το τύπος της συζυγικής συντροφικής οικογένειας, ο επικρατέστερος».

Επίσης ένα σοβαρό ακόμα πρόβλημα, είναι αυτό της μονογονεϊκής οικογένειας, είτε αυτό προκύπτει από ένα διαζύγιο, είτε από τις άγαμες μητέρες. Στατιστικά στοιχεία μας δείχνουν πως όλο και περισσότερο τα τελευταία χρόνια οι μονογονεϊκές οικογένειες αυξάνονται τόσο στην Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και στην Ελλάδα. (Μουσούρου 1989, Κουκίδου 1995).

Έστω και αν συγκριτικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση τα ποσοστά των μονογονεϊκών οικογενειών είναι χαμηλά, αυτό δεν πρέπει να μας καθησυχάζει, μάλλον να μας αφυπνίσει και να αναρωτηθούμε ποια πραγματικά είναι η αιτία.

Τα ανωτέρω έχουν ως αποτέλεσμα μια νέα πραγματικότητα για την Ελληνική οικογένεια ως σύστημα, με νέα δομή εξουσία, διαφορετικούς επικοινωνιακούς κανόνες, όρια και διαδικασίες αναφορικά με την λήψη αποφάσεων και την διαπαιδαγώγηση των παιδιών.

Ο μόνος γονέας είναι αμφίβολο αν θα μπορέσει να εκπληρώσει τον απόντα και να καλύψει τα βάρη, οικονομικά και συναισθηματικά. Έτσι μας επιτρέπει να υποθέσουμε πως αναμφίβολα θα μειώσουν την αποτελεσματική

απόδοση του στους ρόλους αυτούς. Ένας άλλος λόγος όπου η Ελληνική Οικογένεια νοσεί είναι η άσκηση βίας.

«η βία στην Ελληνική Οικογένεια, η οποία εκφράζεται κατά κανόνα με την κακοποίηση της γυναίκας από το σύζυγο και την κακοποίηση των παιδιών και από τους δυο γονείς, είναι μια πραγματικότητα και έχει επιβεβαιωθεί από έρευνες» (Ζαφείρης – Μουζακίτης 1987, Μουζακίτης 1989).

Οι επιπτώσεις της εν λόγω συμπεριφοράς είναι δραματικές για το οικογενειακό σύστημα. Εάν η οικογένεια δεν διαλυθεί εξαιτίας αυτού του γεγονότος, κάτι το οποίο συμβαίνει σε μεγάλο αριθμό περιπτώσεων, τα μέλη της - και κυρίως τα παιδιά, τα οποία είναι μάρτυρες αυτής της συμπεριφοράς - υφίστανται ψυχολογικό τραυματισμό. Αυτό τα οδηγεί να αισθάνονται απόρριψη και ενοχές, να εκδηλώσουν Ψυχολογικές Διαταραχές καθώς και διαταραχές στις διαπροσωπικές τους σχέσεις.

«Η βίαιη κακοποίηση των παιδιών αποτελεί επίσης ένα πολύ σοβαρό πρόβλημα για την Ελληνική οικογένεια, είτε πρόκειται για αστική πυρηνική, είτε για αγροτική παραδοσιακή». (Ζαφείρης 1975).

Τα αίτια της είναι πολλά και περίπλοκα και αποδίδονται κυρίως σε ψυχολογικούς, παθολογικούς και κοινωνικούς λόγους. Μεταξύ των άλλων, σημαντικοί θεωρούνται η κατάχρηση της εξουσία των γονέων, η διαστρέβλωση των ρόλων που οφείλουν να αναλάβουν οι γονείς απέναντι στα παιδιά τους και το διαταραγμένο επικοινωνιακό σύστημα της οικογένειας.

Τέλος σύμφωνα με τους Α. Γ. Ζαφείρης – Ε. Α. Ζαφείρη – Χ. Μ. Μουζακίτης (1999, σελ 40 – 52), προβλήματα που παρατηρούνται όλο και συχνότερα στην ελληνική οικογένεια είναι ο αλκοολισμός, η χρήση των ναρκωτικών ουσιών, η παραπτωματοκτικότητα και η εγκληματικότητα ανηλίκων.

«Η εμφάνιση αυτών των κοινωνικών φαινομένων είναι ιδιαίτερα συχνή, παρότι τα στατιστικά στοιχεία για διάφορους λόγους δεν δίνουν την ακριβή εικόνα αυτών των προβλημάτων. Τα φαινόμενα αυτά συνήθως αποδίδονται σε παθολογικές μορφές επικοινωνίας μεταξύ των συζύγων και των άλλων μελών της οικογένειας, στη βία, στην ένταξη, στην δυσλειτουργία της σχέσης των

συζύγων, στην έλλειψη συναισθήματος, στην απάθεια, στην παραρμητικότητα των γονέων και στην ασυμφωνία των γονέων για τον τρόπο διαπαιδαγώγησης».

5.6 Το μέλλον της ελληνικής οικογένειας.

Μελετητές της οικογένειας θεωρούν πως παρά τα προβλήματα που αναμφισβήτητα υπάρχουν, η οικογένεια συνεχίζει να παραμένει το βασικό κύτταρο της κοινωνίας όπου θα συνεχίζει να αναπαράγει – είναι θέμα χρόνου – υγιή και βιώσιμα κύτταρα αναπαραγωγής της οικογένειας.

«...Δεν συμμερίζονται την ευρέως διαδεδομένη άποψη ότι η ελληνική οικογένεια βρίσκεται **«υπό διάλυση»**. Θεωρούν ότι μάλλον διανύει ένα μεταβατικό στάδιο προσαρμογής το οποίο επιβάλλουν οι νέοι ρόλοι και λειτουργίες που η οικογένεια καλείται να εκπληρώσει με τη νέα πυρηνική της μορφή, σε αντιδιαστολή με τις λειτουργίες που επιτελούν στην καθαρά παραδοσιακή της μορφή.

Η προσαρμογή της βεβαίως δεν μπορεί να επιτευχθεί μέσα σε μια νύκτα. Είναι εύλογο επομένως να υπάρχουν αμφισβητήσεις, συγκρούσεις αξιών και ρόλων. Σημαίνει μάλλον ότι η οικογένεια βρίσκεται σε κρίση και αυτό ακριβώς δείχνει τη δυσλειτουργία της. Παρά ταύτα, η κρίση δεν είναι πρωτογενής. Είναι έκφραση της κρίσης των θεσμών, των αλλαγών και των προβλημάτων της κοινωνίας γενικότερα.

Οι προβλέψεις λοιπόν για το μέλλον της ελληνικής οικογένειας είναι ευοίωνες. Αυτό που απαιτείται είναι βοήθεια και συμπαράσταση ώστε να αντεπεξέλθει στα προβλήματα που αντιμετωπίζει. Η βοήθεια αυτή θα πρέπει να παρέχεται συστηματικά τόσο από την πολιτεία όσο και από ιδιωτικούς φορείς. Η επιστημονική γνώση γύρω από τις Ανθρώπινες Σχέσεις θα πρέπει να τεθεί στην υπηρεσία της ελληνικής οικογένειας – κάτι που στη χώρα μας γίνεται σε πολύ περιορισμένη έκταση. (Α. Γ. Ζαφείρης – Ε. Α. Ζαφείρη – Χ. Μ. Μουζακίτης, σελ.53.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6.

ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ – ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΠΟΧΗΣ.

6.1 Εργασία και αλλοτριώση.

Εργασία είναι η σκόπιμη, η οργανωμένη προσπάθεια του ανθρώπου που αποβλέπει σε παραγωγικούς σκοπούς στη δημιουργία υλικών και τεχνικών αντικειμένων αλλά και πνευματικών δημιουργημάτων. Είναι η εργασία, η καταβολή σωματικών και πνευματικών δυνάμεων για τη δημιουργία ενός έργου, υλικού ή πνευματικού.

Σύμφωνα με το «Χρηστό Λεξικό Κοινωνιολογίας» του Δ. Τσαούση (1987), η εργασία ορίζεται ως ενέργεια που αποτελεί το μέσον για την επιτέλεση συγκεκριμένου αποτελέσματος (π.χ. εκτέλεση έργου, προσφορά υπηρεσίας, παραγωγή προϊόντων, κ.λ.π.) που προσφέρεται σε αντάλλαγμα. Η εργασία στη σημερινή κοινωνία της τεχνολογίας και της πληροφορικής είναι περισσότερο ψυχολογική ανάγκη παρά ανάγκη για επιβίωση.

Σήμερα πλήθος εργαζομένων τόσο στη βιομηχανία όσο και στις «υπηρεσίες» ακούν ένα ελάχιστο μέρος του έργου, του προϊόντος που τελικά θα παραχθεί από τη συνεργασία δεκάδων και εκατοντάδων χεριών. Είναι η εργασία αυτή που δε δίνει καμιά χαρά, ικανοποίηση ψυχική στον εργαζόμενο. Η εργασία αυτή αποτελεί απλώς μια κίνηση του χεριού του, και μόνη σύνδεση του εργαζόμενου με το προϊόν της εργασίας του αυτής είναι η αμοιβή, η οικονομική του αποζημίωση και απολαβή.

Πρόκειται για την αλλοτριωτική εργασία στην οποία είναι καταδικασμένη σήμερα η πλειονότητα των ανθρώπων. Η ειδίκευση καταδίκασε τον άνθρωπο σε αυτή τη μορφή αλλοτριωτικής εργασίας. Οι χώροι εργασίας είναι «φυλακές» από τις οποίες προσπαθούν να εξέλθουν οι άνθρωποι. Η εργασία τους μέσα σ' αυτούς τους χώρους, εργοστάσια,

τράπεζες, γραφεία, είναι έργο ψυχολογικά καταναγκαστικό, δεν έχει καμία σχέση με τη δημιουργία.

Ο Κ. Μαρξ αναφέρει για την αλλοτρίωση τέσσερις μορφές όπου συνοπτικά θα περιγράψουμε.

- 1) **Αλλοτρίωση από το προϊόν**, σημαίνει ότι το προϊόν φεύγει από την εξουσία του παραγωγού του, γιατί ανήκει σε εκείνον για λογαριασμό του οποίου παράγεται, τον ιδιοκτήτη του.
- 2) **Αλλοτρίωση από την εργασία**, σημαίνει ότι η εργασία δεν ανήκει σ' αυτόν που εργάζεται για δυο λόγους. Πρώτον, γιατί ενσωματώνεται στο προϊόν, που είναι ήδη ξένο, αλλότριο, προϊόν. Δεύτερον, γιατί η εργασία προσφέρεται σαν εμπόρευμα σ' εκείνον που την αγοράζει και την χρησιμοποιεί για την παραγωγή των προϊόντων, που του ανήκουν και που είναι έτσι εξαρχής ξένα για τον εργαζόμενο.
- 3) **Η αλλοτρίωση από τους άλλους ανθρώπους**, είναι συνέπεια της αλλοτρίωσης της εργασίας και της αλλοτριωτικής λειτουργίας της παραγωγής. Κι αυτός ακόμη ο ιδιοκτήτης των μέσων της παραγωγής και των προϊόντων της, ο ιδιοκτήτης του κεφαλαίου, είναι αλλοτριωμένος τόσο σε σχέση με το ίδιο το κεφάλαιο όσο και σε σχέση προς εκείνον που προσφέρει την εργασία του ως εμπόρευμα. Μέσα από την εμπορευματοποίηση των πάντων και την κεντρική θέση του χρήματος όλες οι κοινωνικές σχέσεις, έχουν γίνει σχέσεις για και γύρω από ανταλλάξιμα αντικείμενα, με αποτέλεσμα οι άνθρωποι να έχουν αποξενωθεί ο ένας από τον άλλο.
- 4) **Η αλλοτρίωση του ανθρώπου από το είδος του**, σημαίνει τέλος, ότι με το να αλλοτριώνεται ο άνθρωπος από την εργασία του και από τις σχέσεις του με τους άλλους ανθρώπους, αλλοτριώνεται τελικά, χάνει, αποξενώνεται από την ανθρώπινη φύση του, που είναι δημιουργική και κοινωνική. (Τσαούσης, σελ., 128 – 129).

Σήμερα η ποιότητα και η ποσότητα εργασίας που επιτελούν οι περισσότεροι άνθρωποι αποτελεί μεγάλο κακό, από ψυχολογική βέβαια άποψη. Ιδιαίτερα κακή είναι η ισόβια καταδίκη στη ρουτίνα που συνεπάγεται η

εργασία αυτή. Δεν χρησιμοποιεί ο εργαζόμενος τα ανθρώπινα εκείνα χαρίσματα του, τη φαντασία, την πρωτοβουλία, την εφευρετική του ικανότητα, εργάζεται ως ένα εξάρτημα μηχανής. Μεταβάλλεται έτσι και ο ίδιος σε μηχανή, αλλοτριώνεται. Από άνθρωπος με πνεύμα, ψυχή, δημιουργικότητα, φαντασία, σκέψη, γίνεται άψυχο αντικείμενο, σίδερο, όπως είναι η μηχανή.

Ο Α. Τούμπη αναφέρει για την σημασία της εργασίας την μη αλλοτριωτική, την παραγωγική εργασία, όπου ο σημερινός άνθρωπος έχει απομακρυνθεί τόσο απ' αυτή, χάνοντας τον εαυτό του και μοιραία τους άλλους. Αποξενώθηκε, αλλοτριώθηκε, έχασε την δημιουργικότητα του και την ανθρωπιά του.

«Απ' όλα τα αναισθητικά που έχει στη διάθεση του ο σύγχρονος άνθρωπος, η εργασία είναι το πιο σεβαστό και το πιο αποτελεσματικό. Η εργασία είναι υπέρτατο αναισθητικό και για τον σύγχρονο άνθρωπο, αυτό είναι ένα ανεκτίμητο αγαθό. Τον απαλλάσσει από την μοναξιά την οποία φοβάται – και ο φόβος του είναι βάσιμος – διότι όταν ένας άνθρωπος είναι μόνος, είναι στην πραγματικότητα περισσότερο μόνος από κάθε άλλον, είναι απογυμνωμένος πλέον μέσα στο σύμπαν, βρίσκεται πρόσωπο με πρόσωπο με τον Θεό κι αυτή η αναμέτρηση είναι τρομακτική (Α. Τούμπη σελ.).

Ο Σ. Φρόντ αναφέρει για αλλοτριωτική, την δημιουργική εργασία τα εξής: «...Σήμερα – που ο μηχανισμός της τεχνολογίας και της εξειδικευμένης εργασία – με μύριες συνέπειες για το μέλλον του ανθρώπου – αποδίδεται τόση σημασία στη χαρά από τη δημιουργία, τη δημιουργική εργασία, ώστε να χρησιμοποιείται ως θεραπευτικό μέσο. Ολόκληρα οικονομικά και κοινωνικά προγράμματα μεταβάλλονται κάτω από το φως που έριξε η νέα επιστήμη της ψυχολογίας της εργασίας. Μόνο με τη δημιουργική εργασία μπορεί να αποφύγει ο σύγχρονος άνθρωπος την αλλοτρίωση του, στην οποία καθημερινά εξωθείται από την τεχνολογία...» (Σ. Φρόντ, σελ. 75, 80).

Τέλος, αφού συνειδητοποιήθηκαν οι αφύσικες συνθήκες εργασίας και η συνεχής αλλοτρίωση του ανθρώπου από την μοιραία κατάσταση του νέου τρόπου παραγωγής και έσπευσαν αν βεβαιώσουν ότι η σωτηρία δεν βρίσκεται μέσα στα πλαίσια της εργασίας αλλά εκτός αυτής θεωρήθηκε σχεδόν βέβαιο ότι

η παροχή υψηλών αμοιβών από την εργασία και η παροχή ανέσεων εκτός εργασίας, θα εξασφάλιζαν στους ανθρώπους την ευτυχία.

Ο κ. Γ. Γκριτζαλης (1975) αναφέρει: «...Η σύγχρονη όμως ιστορία των βιομηχανοποιημένων χωρών αποδεικνύει το αντίθετο. Από ψυχοκοινωνικές έρευνες διαπιστώθηκε ότι η εργασία και ο τρόπος που κανείς την εκτελεί κατασκευάζουν ένα ορισμένο «τύπο» ανθρώπου με προκαθορισμένη συμπεριφορά.

Οι συνθήκες εργασίας μπορεί σήμερα να διευκολύνουν κάπως τον εργαζόμενο, αλλά όμως του στερούν τη χαρά της φυσικής και δημιουργικής σχέσης με το αντικείμενο της εργασίας του. Στο εξής μπορούν να αισθάνονται την εργασία σαν δημιουργία μόνο όσοι ασκούν ιδιωτικό έργο. Το κύριο χαρακτηριστικό των περισσότερων εργαζομένων σήμερα είναι ότι ψάχνουν να βρουν κάτι που τους δίνεται έτοιμο (λόγω ρύθμισης των γνώσεων). Ενσωματώνονται στην ανώνυμη μάζα παίζοντας ένα ρόλο παθητικό – ελάχιστες φορές δημιουργικό.

Η κατάσταση αυτή δεν έχει επιπτώσεις μόνον σ' αυτόν αλλά και στα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας του και τα μέλη της κοινωνίας με τα οποία συνδέεται.»

**«Άμα γίνεις ολοτελώς αλλότριος
Παύεις πλέον να είσαι άνθρωπος»**

Χρήστος Μαλεβίτσης

ο

6.2 Ανθρώπινες Σχέσεις στο χώρο εργασίας.

Η εργασία αποτελεί μια πανάρχαια διαδικασία ένταξης και προσαρμογής μέσα στο κοινωνικό σύνολο, η οποία σε όλες τις φάσεις της παγκόσμιας ιστορίας του ανθρώπου συνάντησε δυσχέρειες και χάσματα ανάμεσα στο προσδοκώμενο από την κοινωνία και το πραγματοποιούμενο από τα άτομα. Και με την έννοια αυτή, η εργασία σαν προσδιοριστικός παράγοντας και κυρίαρχη μεταβλητή της οικονομικής δραστηριότητας μιας κοινωνίας απασχόλησε από παλιά την επιστημονική σκέψη.

Στην πορεία των αιώνων ουδέποτε ο άνθρωπος έπαψε, να αναζητά τρόπους και μεθόδους καλύτερης οργάνωσης της εργασίας, βελτίωσης των όρων εργασίας για το άτομο, δημιουργίας πλαισίων θεσμοθέτησης των εργασιακών σχέσεων και ακόμη, τεχνικές στην εργασία για επαγγελματική επιτυχία. Παρ' όλα αυτά, όλα τα ουσιώδη ζητήματα που αφορούν τις Εργασιακές Σχέσεις δεν θα είχαν προχωρήσει και δεν θα γνώριζαν τη σημερινή ανάπτυξη, αν δεν είχαν συνδράμει με το δικό τους -ιδιαίτερα καθοριστικό και αναλυτικό τρόπο- τόσο η ψυχολογία όσο και η κοινωνιολογία της εργασίας τα τελευταία σαράντα περίπου χρόνια.

Μεταπολεμικά έγινε ιδιαίτερα κατανοητό ότι, παρά τις πολλαπλές βελτιώσεις που επήλθαν, παρά την ανάπτυξη του τεχνικού πολιτισμού, παρά την εισβολή της μηχανής σε κάθε επίπεδο, δεν εξέλειπαν ούτε οι συγκρούσεις μεταξύ των εργαζομένων, ούτε δημιουργήθηκε μια κοινωνία από την οποία να απουσιάζουν τα αντιτιθέμενα συμφέροντα και οι διενέξεις μεταξύ των διαφόρων επαγγελματικών ομάδων ή να έλυσε το σημερινό μείζον ζήτημα της ανεργίας και των πολλαπλών επιπτώσεων της στον κόσμο.

Με τον τρόπο αυτό, ο κλάδος των Εργασιακών Σχέσεων έρχεται σήμερα να δώσει το πραγματικό εννοιολογικό περιεχόμενο στο σύγχρονο εργαζόμενο, μέσα από τη δημιουργία ορθολογικών ανθρώπινων σχέσεων μέσα στη διαδικασία της εργασίας, να ρυθμίσει τα θέματα καλών σχέσεων προϊσταμένων – υφισταμένων, να οριοθετήσει το πλαίσιο ικανοποιητικής απόδοσης, να εντοπίσει τα προβλήματα και τις δυσχέρειες την ώρα της δουλειάς και να συμβάλλει τελικά στην αύξηση της παραγωγικότητας μιας

κοινωνίας, στο μέγιστο της – πίπτας – και ουσιαστικά μέσω των παραπάνω, στην καλύτερη ανθρώπινη διαβίωση και την κοινωνική ευημερία.

Ο Ευαγ. Φ. Θεοδωράτος στο βιβλίο του «Ανθρώπινες σχέσεις στην Εργασία» αναλύει την Αναγκαιότητα των Ανθρωπίνων Σχέσεων στον εργασιακό χώρο, χαρακτηριστικά αναφέρει ότι τα τελευταία χρόνια εξετάζεται περισσότερο το θέμα των καλών σχέσεων μεταξύ των ανθρώπων. Οι άνθρωποι, στο μεγαλύτερο ποσοστό τους, δεν εργάζονται πλέον μόνοι τους, αλλά με αυξανόμενο ρυθμό προχωρούν προς τις ομαδικές εργασίες. Μέσα στους νεωτέρους, ομαδικούς τόπους εργασίας λιγότεροι ή περισσότεροι εργαζόμενοι συμβιούν το μεγαλύτερο μέρος της ενεργής ημέρας και κατ' επέκταση της ζωής τους.

Η συμβίωση αυτή δημιουργεί σχέσεις, επαφές, που εξελίσσονται, ανθρώπινα, σε φιλίες ή μίση, σε συνεργασία ή σύγκρουση, κ.λ.π. Προέκυπτε ανάγκη, τα μίση που εκδηλώνονταν στους εργασιακούς χώρους, οι συγκρούσεις των εργαζομένων κατά τη διάρκεια της εργασίας τους να διευθετούνται και να λύνονται οι διαφορές, για να μην προκαλούνται δυσκολίες στην παραγωγική διαδικασία και την αποδοτικότητα. Στη συνέχεια η οργάνωση της κοινωνίας, με τις διάφορες δομές της, την κατανομή των κοινωνικών ρόλων μεταξύ των ανθρώπων που διαβιούν σε κάθε κοινωνία, οι κοινωνικές προδιαγραφές κ.λ.π. οδήγησαν βαθμιαία στη δημιουργία του κοινωνικού κράτους, που χαράσσει την κοινωνική πολιτική κάθε κοινωνίας. Η χάραξη των κοινωνικών πολιτικών, ανάλογα με την κοινωνία και τους ανθρώπους – μέλη της, δεν αρκεί για την επίλυση των ανθρώπινων προβλημάτων που προκύπτουν από την ομαδική εργασία στους χώρους εργασίας.

Τόσο οι επιχειρήσεις ή οργανισμοί, όσο και οι εργαζόμενοι έχουν την ανάγκη από την ύπαρξη καλού κλίματος εργασίας, η πραγματοποίηση του οποίου εξαρτάται και από τις δυο πλευρές, γιατί διαφορετικά κάποια από τις δυο θα έχει παράπονα.

Η ανάγκη αναγνώρισης της σημασίας του ανθρώπου ώθησε τις επιχειρήσεις να εξετάσουν τις διάφορες στάσεις των εργαζομένων και τους μελετητές να ασχοληθούν συστηματικά με τον άνθρωπο. Ο άνθρωπος παίρνει

την αξία, που επιβάλλεται να του αναγνωρίζεται και παρατηρείται σημαντική πρόοδος ως προς το παρελθόν, αλλά με μεγάλα περιθώρια βελτιώσεων ακόμα.

Έχουν παρουσιασθεί οι Ανθρώπινες Σχέσεις, ως σύνολο γνώσεων και προσπαθειών μελέτης του ανθρώπου και εφαρμογής των γνώσεων αυτών για την βελτίωση της θέσεως και της καταστάσεων τους. Οι άνθρωποι αναγνωρίζουμε την αξία και τη σημασία των Ανθρωπίνων Σχέσεων. Επιθυμούμε οι άλλοι να μας αναγνωρίζουν, να μας κάνουν να αισθανόμαστε σπουδαίοι, να προσέχουν πως θα μας μιλήσουν ή πως θα συμπεριφερθούν οι άλλοι σε μας. Εμείς όμως τι κάνουμε για τους άλλους; Ένα μεγάλο ερώτημα που πολλές φορές δεν έχει απάντηση.

Η εφαρμογή των Ανθρωπίνων Σχέσεων απαιτεί την αμοιβαιότητα, ανεξάρτητα αν ο σοφός λαός μας διατύπωσε το **γνωμικό «κάν' το καλό και ρίξ' το στο γιאלό»**. Η αρνητικά στάση προς τον άνθρωπο είναι σχεδόν βέβαιο, ότι θα προξενήσει πολλαπλασιαστικά, αρνητικά φαινόμενα μέσα στον εργασιακό χώρο, αλλά και στο οικογενειακό περιβάλλον και γενικότερα στο κοινωνικό σύνολο. Ο εργαζόμενος, που τον κακομεταχειρίζεται ο προϊστάμενος του πιθανότατα θα ξεσπάσει στους συναδέλφους του, θα κακομεταχειριστεί με τη σειρά του τους νεώτερους συναδέλφους, θα είναι απότομος στα μέλη της οικογένειας του κ.λ.π. Ενώ η αρνητική θέση στον άνθρωπο, μεταδοτικά μπορούμε να πούμε, έχει αρνητικά αποτελέσματα, η θετική στάση πιθανόν να επαληθεύσει τις απόψεις του Elton Mayo, ότι «εργαζόμενοι, που αισθάνονται, ότι τους μεταχειρίζονται ως ανθρώπινα πλάσματα, ότι δείχνουν κατανόηση για τις ανάγκες και τα προβλήματα τους, εργάζονται καλλίτερα και αποδίδουν περισσότερο». Η ψυχολογική ατμόσφαιρα των χώρων εργασίας, αποτελεί μια πραγματικότητα εξ ίσου σημαντική, όπως και η φυσική ατμόσφαιρα, η οποία όταν είναι καλή προδιαθέτει ευνοϊκά τον άνθρωπο.

Έχει παρατηρηθεί, ότι οι ανθρώπινες διαθέσεις, το ηθικό των εργαζόμενων και το ψυχοκοινωνικό κλίμα έχουν εξαιρετική σημασία για όλες τις οικονομικές μονάδες.

Πως είναι δυνατό υπάλληλος, που αισθάνεται αδικημένος από την υπηρεσία του, να εξυπηρετήσει τον συνάδελφο του ή κάποιον συναλλασσόμενο μαζί του.

Προκύπτει έτσι σαν αβίαστο αποτέλεσμα, ότι η σωστή εφαρμογή των αρχών των Ανθρωπίνων Σχέσεων είναι αναγκαία για τις επιχειρήσεις, τους εργαζομένους και την κοινωνία και μάλιστα όταν εφαρμόζονται από όλες τις πλευρές του κοινωνικού συνόλου. Οι σωστές και αποδοτικές Ανθρώπινες Σχέσεις στηρίζονται σε κάποιες απαιτήσεις μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται και οι εξής περιληπτικά:

1. Να μεταχειρίζεται η επιχείρηση τον εργαζόμενο, ανεξάρτητα από βαθμό, θέση και μόρφωση, ως συνάνθρωπο και συνεργάτη.
2. Τα διοικητικά μέτρα να προσαρμόζονται, όπου είναι δυνατό, ανάλογα με την περίπτωση, παρά τις φαινομενικές δυσκολίες.
3. Να δείχνεται σεβασμός στην αξιοπρέπεια του εργαζομένου.
4. Να αισθάνονται οι προϊστάμενοι ως ευθύνη των ανύψωση όχι μόνο της απόδοσης, αλλά και των ανθρώπων που εργάζονται μαζί τους ή κοντά τους.
5. Να προσφέρουν ευκαιρίες για επιτεύγματα και κυρίως να μη παραλείπουν να τα επαινούν και
6. Οι εργαζόμενοι να εκτιμούν τις καλές προσπάθειες των επιχειρήσεων και να ανταποκρίνονται θετικά σ' αυτές.

Τα ανωτέρω χωρίς να αποτελούν τα μόνο στοιχεία των καλών Ανθρωπίνων Σχέσεων αποτελούν κάποια έστω βοηθητικά όργανα καλλίτερης πλεύσης του «πλοίου» που λέγεται επιχείρηση ή οργανισμός κ.λ.π. Δεν πρέπει να ξεχνούμε, ότι η εφαρμογή τους είναι δύσκολη, γιατί απαιτεί ανωτερότητα, αυτοπεποίθηση, γνώση, εθισμό, κ.λ.π., εκείνων που θα εφαρμόσουν. Πλην όμως παρά τις δυσκολίες πρέπει να εφαρμόζονται σωστά οι Ανθρώπινες Σχέσεις. («Harvard Business Review», σελ. 162).

Ο συγγραφέας κ. Ευαγ. Φ. Θεοδωράτος, 1993 (σελ. 4), αναφέρει πως η εφαρμογή των Ανθρωπίνων Σχέσεων είναι απαραίτητη τόσο για τους εργαζόμενους όσο και για τους εργοδότες.

«Με την σωστή εφαρμογή των Ανθρωπίνων Σχέσεων είναι πολύ πιθανό τα διοικητικά στελέχη, όλων των βαθμίδων να δουν τους εργαζομένους σαν μέλη των κοινωνικών ομάδων, σαν ανθρώπινες οντότητες, σαν άτομα με ανεπανάληπτη και μοναδική προσωπικότητα κάθε ένα από αυτούς και όχι μόνο σαν μέρος της επιχειρήσεως. Να είναι σε θέση τα στελέχη να βλέπουν τα προβλήματα του κάθε εργαζόμενου, τις αγωνίες, τις δυσκολίες του. Αυτά επιβάλλει το αληθινό νόημα των Ανθρωπίνων Σχέσεων. Το δύσκολο είναι να εφαρμόζονται οι Ανθρώπινες Σχέσεις, γιατί πιστεύουν αυτοί που τις εφαρμόζουν στο αληθινό τους νόημα και να μην ωθούνται στην εφαρμογή και την υιοθέτηση τους από λόγους σκοπιμότητας. Προκειμένου όμως να μην υπάρχουν καθόλου Ανθρώπινες Σχέσεις, νομίζουμε ότι είναι καλλίτερο να εφαρμόζονται έστω και από λόγους σκοπιμότητας.

- 1) Με την εφαρμογή και την υιοθέτηση των Αρχών των Ανθρωπίνων Σχέσεων τα στελέχη των οικ. οργανισμών θα πρέπει να μάθουν τον εαυτό τους. Να έχουν το *γνώθι σ' αυτόν*, για να απαλλαγούν ή να μειώσουν τις δικές τους αδυναμίες. Να μπορεί να συνεργάζεται καλλίτερα με τους άλλους.
- 2) Να γίνουν περισσότερο άνθρωποι. Από τα βάθη των αιώνων διακηρύσσει ο Μένανδρος (Αθηναίος κωμωδοποιός 342 – 290 π.Χ.), «*ως χαρίεν άνθρωπος, όταν άνθρωπος εί*», επισημαίνοντας τη σημασία που έχει το ανέβασμα του ανθρώπου, σε όλα τα στοιχεία του, για να είναι σωστός άνθρωπος. Αν είναι σωστοί άνθρωποι τα στελέχη, είναι πιθανόν να επικοινωνούν καλλίτερα με τους άλλους και να έχουν καλλίτερα αποτελέσματα.
- 3) Να αποκτήσουν τις αναγκαίες και τις κατάλληλες γνώσεις, για να μπορούν να αντιμετωπίζουν σωστότερα τα διάφορα θέματα ή και προβλήματα.

6.3 Οι σχέσεις και τα προβλήματα εργοδότη – εργαζόμενων

Αναμφίβολα σ' ένα χώρο όπου εργάζεται μεγάλος αριθμός ανθρώπων, με διαφορετικό επίπεδο μόρφωσης, ηλικίας, φύλο κ.λ.π. να προκύπτουν προβλήματα συμπεριφοράς στο χώρο εργασίας τους.

Επίσης αν λάβουμε υπόψη ότι οι εργαζόμενοι καταναλίσκουν στην πλειονότητα τους το 1/3 των ωρών του 24ώρου στην εργασίας τους τότε, η συμπεριφορά τους μέσα σ' αυτόν καθώς και η επίδραση που ο χώρος της εργασίας ασκεί επάνω τους, έχει σημαντικές επιπτώσεις στην απόδοση τους (παραγωγική δραστηριότητα), στην ψυχοβιολογική τους εξέλιξη (τρόπος βίωσης του εργασιακού χώρου), στην ανάπτυξη της προσωπικότητας τους, στην επικοινωνία με τους συναδέλφους τους αλλά και στη διαμόρφωση της κοινωνικής συνείδησης.

Τα προβλήματα συμπεριφοράς στο χώρο εργασίας και οι σχέσεις εργοδότη – εργαζόμενου είναι ένα πολύ σοβαρό ζήτημα με επιπτώσεις στις ανθρώπινες σχέσεις και στην παραγωγικότητα, αλλά και στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.

«Η ανθρώπινη συμπεριφορά μέσα στο χώρο εργασίας τόσο του εργοδότη όσο και του εργαζόμενου αποτελεί μια σύνθεση κοινωνικών επιστημών όπως της Κοινωνιολογίας, της Βιολογίας, της Στατιστικής και της Ψυχολογίας, οι οποίες συμβάλλουν στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς του ανθρώπου μέσα στο εργασιακό περιβάλλον». (Σαλεσιώτη Π. Μιχάλη, 1999, σελ. 192).

Ορισμένες έρευνες έδειξαν ότι το πρόβλημα της αγένειας είναι πολύ διαδεδομένο στο περιβάλλον εργασίας. Μέχρι 90% των ατόμων δηλώνουν ότι η αγένεια και η απουσία καλών ανθρωπίνων σχέσεων με τους συναδέλφους που εργάζονται μαζί τους, τους απασχολεί σοβαρά.

Η αγένεια είναι πολύ εύκολο να μετατραπεί σε επιθετικότητα. Μικρά πράγματα που ενοχλούν αλλά που μπορεί να φαίνονται ανώδυνα αρχικά,

έχουν τη δυνατότητα εάν επαναλαμβάνονται, να δημιουργήσουν μια κατάσταση εχθρικότητας.

Η δημιουργία ενός κλίματος εχθρικότητας ανοίγει τις πόρτες για εκτράχυνση του κλίματος με απρόβλεπτες συνέπειες. Οι συνέπειες θα βλάψουν τα μέλη της ομάδας που έχουν τις διαφορές, το σύνολο της ομάδας, την παραγωγικότητα και την αποτελεσματικότητα του συνόλου. Η εικόνα προς τα έξω της ομάδας εργασίας ή μιας εταιρείας αναπόφευκτα θα υποφέρει από τις κακές εργασιακές σχέσεις που πιθανόν να υπάρχουν.

Ο ρόλος του ατόμου που έχει αρχηγική θέση σε ένα συγκεκριμένο σύνολο, που μπορεί να είναι ο προϊστάμενος ή ο διευθυντής, παίζει καθοριστικό ρόλο στη γένεση αλλά και στον έλεγχο καταστάσεων που προκύπτουν από κακή συμπεριφορά στο χώρο εργασίας.

Ο προϊστάμενος θα πρέπει αρχικά ο ίδιος να είναι παράδειγμα ορθής συμπεριφοράς, με καλούς ευγενικούς τρόπους, με σεβασμό και εκτίμηση προς όλους τους εργαζόμενους της ομάδας του ανεξάρτητα από την ιεραρχική θέση του καθενός.

Τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας εργασίας, αναπόφευκτα κοιτάζουν και παρακολουθούν τη συμπεριφορά του προϊσταμένου τους. Επηρεάζονται και ως ένα σημείο μπορούν να αντιγράψουν τη συμπεριφορά αυτή.

Ο προϊστάμενος με το δικό του τρόπο, θα πρέπει να δείξει ότι δεν είναι αποδεκτή μια συμπεριφορά ή σχόλια που δείχνουν ασέβεια και έλλειψη εκτίμησης προς τους άλλους. Με τη δική του συμπεριφορά θα θέσει τα όρια και θα δημιουργήσει μια φιλική ατμόσφαιρα μέσα στην οποία το κάθε μέλος θα αποδώσει ήρεμα, κάτω από καλές συνθήκες, στο μέγιστο βαθμό των δεξιοτήτων του.

Μικρά πράγματα όπως ένα χαμόγελο, ένα ευγενικό σχόλιο, η προνοητικότητα, οι καλοί ήπιοι τρόποι και ο τόνος της φωνής μπορούν να προσφέρουν τα μέγιστα.

Πολύ συχνά δεν είναι μόνο αυτό που θα πούμε που μετρά αλλά και το πως θα το πούμε, ο τρόπος και ο τόνος της φωνής μας.

Κάποτε παρατηρείται μια προσπάθεια μηδενισμού της εργασίας κάποιου συναδέλφου, με επιθετική συμπεριφορά. Η συμπεριφορά αυτή μπορεί να προέρχεται από τον προϊστάμενο ή από συναδέλφους.

Οι τρόποι που χρησιμοποιούνται μπορεί να είναι τα αρνητικά σχόλια πίσω από την πλάτη τους, η μείωση του έργου που προσφέρουν, η αμφισβήτηση του επιπέδου γνώσεών τους, της θέσης, του επαγγελματισμού και του κύρους τους. Μπορούν ακόμη να παρατηρηθούν και φωνές, προφορικές προσβολές ενώπιον όλων, συχνές διακοπές ενώ μιλούν με στόχο να γίνει μια εμφανής μείωση τους. Σε ακραίες καταστάσεις μπορεί να παρατηρηθεί μια εσκεμμένη υπονόμηση του έργου τους.

Οι καταστάσεις αυτές πρέπει να αναγνωρίζονται έγκαιρα. Η επιθετική συμπεριφορά εναντίον ενός μέλους της εργασιακής ομάδας από άλλον ή άλλους, είναι απώλεια ενέργειας και αποτελεσματικότητας.

Το άτομο που υφίσταται την επίθεση μπορεί να αντιδράσει είτε ενεργητικά είτε παθητικά αλλά εν πάση περιπτώσει τα αποτελέσματα δεν θα είναι καλά.

Η διατήρηση μια κατάστασης αλληλοσεβασμού και εκτίμησης μέσα στο εργασιακό περιβάλλον είναι ευθύνη όλων, σε όλες τις ιεραρχικές βαθμίδες.

Η εκτίμηση, ο αλληλοσεβασμός και η ευγένεια προς τους συναδέλφους δημιουργούν μια κατάλληλη ατμόσφαιρα για την καλύτερη δυνατή μεγιστοποίηση των δυνατοτήτων της εργασιακής ομάδας. Παράλληλα προσφέρεται η απαιτούμενη ψυχική ικανοποίηση που χρειάζεται ο κάθε εργαζόμενος για να συνεχίσει να αποδίδει με ευχαρίστηση. (National Institute of Mental Health www.nimh.nih.gov).

Τέλος θα πρέπει να τονιστεί και η σημασία που έχει η διαμόρφωση των σχέσεων ανάμεσα στον εργοδότη και τον εργαζόμενο.

Στα προηγούμενα χρόνια υπήρχε η άποψη ότι τα συμφέροντα του ατόμου βρίσκονται σε μια διαρκή σύγκρουση με τα συμφέροντα της επιχείρησης ή του οργανισμού που εργάζεται. Σήμερα οι αντιλήψεις έχουν

μεταβληθεί και άρχισε να κερδίζει έδαφος η ιδέα του αμοιβαίου συμφέροντος και της αρμονικής συνεργασίας μεταξύ επιχείρησης και εργαζομένων. Η επιχείρηση χρησιμοποιεί τους εργαζόμενους για την επιτυχία του σκοπού της αλλά και οι εργαζόμενοι χρησιμοποιούν την επιχείρηση για την επιτυχία του δικού τους σκοπού. Για την επιτυχία αυτών των σκοπών είναι απαραίτητη η συνεργασία της διοίκησης της επιχείρησης και των εργαζομένων, η αρμονική συνεργασία μεταξύ εργοδότη και εργαζόμενου.

Η σχέση αυτή της συνεργασία θα εξαρτηθεί από την ψυχολογική στάση του εργαζόμενου έναντι του εργοδότη του και των συναδέλφων του, αλλά και από την στάση του εργοδότη έναντι των εργαζομένων του.

Η στάση αυτή θα εξαρτηθεί από την ικανοποίηση μερικών αναγκών του ανθρώπου. Ο άνθρωπος έχει ανάγκη να αισθάνεται ευτυχής, επιζητάει τη χαρά και την ικανοποίηση μέσα από την εργασία, θέλει να φανεί άξιος και να επιτύχει την αναγνώριση. Αν δεν εκπληρωθούν οι υλικές και ηθικές αυτές ανάγκες του, διακατέχεται από πικρία, δυσπιστία, κακή διάθεση και τάση να κατηγορεί τους άλλους για αδικία και παραγνώριση του.

Για την διαμόρφωση καλών εργασιακών σχέσεων εξαρτάται πάρα πολλά από τον εργοδότη, αλλά και από την καλή θέληση και συνεργασία του εργαζόμενου. Επηρεάζει ασφαλώς πολύ ο εργοδότης την στάση του εργαζόμενου, αλλά και αυτός με τη σειρά του επηρεάζει τη στάση του εργαζόμενου προς αυτόν.

Η έννοια της αποδοχής, της αναγνώρισης και της επιδοκιμασίας είναι έννοια διπλής κατευθύνσεως. Θα ξεκινήσει από το διοικητικό στέλεχος αλλά θα πρέπει να γίνει από τον εργοδότη, που με το παράδειγμα του θα επηρεάσει τους άλλους. Σε ένα αρμονικό κλίμα συνεργασίας δεν κινδυνεύει η πειθαρχία, η ασφάλεια, η ηρεμία, η ισορροπία.

Για να πετύχει όλα αυτά ο εργοδότης πρέπει να έχει τον σεβασμό και την επιδοκιμασία των εργαζομένων του και για να γίνει αυτό πρέπει οι άλλοι να τον θεωρούν καλύτερο τους.

Σε άλλες εποχές ήταν πιο εύκολο το έργο του εργοδότη γιατί στηριζόταν μόνο στην άσκηση της εξουσίας.

Η πειθαρχία ήταν σκληρή και η τιμωρία άμεση.

Σήμερα όμως ο εργαζόμενος είναι σε θέση να κρίνει κάθε εντολή και αισθάνεται αρκετά ελεύθερος και ανεξάρτητος για να την εφαρμόσει ή όχι.

Επομένως η επιτυχία του κοινού συμφέροντος απαιτεί την αλλαγή νοοτροπίας και σχέση συνεργασία μεταξύ εργοδότη και εργαζόμενου.

6.4 Εργασιακό περιβάλλον και υγεία.

Ειδικοί υποστηρίζουν πως το εργασιακό περιβάλλον θεωρείται καταλυτικός παράγοντας τόσο για την Ψυχική Υγεία, όσο και για τη Σωματική. Από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα και τις αρχές του 20ου, οι ειδικοί κάθε κλάδου (φυσιολόγοι, ψυχολόγοι, οργανωτές, γιατροί, μηχανικοί, κ.λ.π.) προσπάθησαν να καταλάβουν τους νόμους της ανθρώπινης εργασίας. Το αποτέλεσμα ήταν πως κάθε κλάδος μεμονωμένα προόδευσε επιστημονικά και τεχνολογικά. Δυστυχώς όμως δεν υπήρξε και μια αντίστοιχη πραγματική βελτίωση των συνθηκών της εργασίας και του περιβάλλοντος.

Η κ. Μαρία Βενιέρη – Ιγγλέση υποστηρίζει πως το φυσικό εργασιακό περιβάλλον ασκεί σημαντική επίδραση στην ικανότητα προσαρμογής του ανθρώπου σε μια εργασία. Έτσι για οργανικούς αλλά και *ψυχολογικούς* κυρίως λόγους, οι διάφορες πλευρές του φυσικού περιβάλλοντος πρέπει να εξετάζονται με προσοχή και να προσαρμόζονται στις συνθήκες που απαιτεί η εργασία του ανθρώπου. Είναι φανερό ότι κανείς δεν εργάζεται ευχάριστα μέσα σε κτίρια ακατάλληλα, με κακό φωτισμό, θόρυβο και εξασρισμό.

Ο θόρυβος είναι επίσης ένα στοιχείο που επηρεάζει την διάθεση και την ικανότητα του ανθρώπου για εργασία. Όταν ο θόρυβος, ξεπεράσει ορισμένα όρια, γίνεται ενοχλητικός, από την άλλη πλευρά όμως η πλήρης έλλειψη θορύβου οδηγεί σε ψυχολογική αποσύνθεση του ανθρώπου. Η ακρίβεια και η πληρότητα της επικοινωνίας ελαττώνεται ανάλογα με την αύξηση του θορύβου.

Οι ψυχολογικές επιδράσεις του θορύβου έχουν απασχολήσει πολύ τους ειδικούς. Οι έρευνες απέδειξαν ότι ο έντονος θόρυβος προκαλεί φυσικές φθορές αλλά και ψυχολογική ένταση ανάμεσα στους εργαζόμενους. (Μαρία Βενιέρη – Ιγγλέση, σελ. 88).

Μελέτες έδειξαν πως ο συνεχής θόρυβος προκαλεί κώφωση, αύπνια, ανορεξία, εκνευρισμό, κόπωση, υπέρταση και γενικότερα βλάπτει τη σωματική και κυρίως τη ψυχική υγεία.

Οδηγεί σε νευρασθένεια, την πιο διαδεδομένη ψυχική πάθηση που χαρακτηρίζει την σύγχρονη πόλη. Ο εγκέφαλος βρίσκεται σε μια συνεχή διέγερση και μειώνει την αποδοτικότητα του.

Για τους λόγους αυτούς οι επιστήμονες κατέληξαν ότι έπρεπε να μελετηθούν οι επιδράσεις του περιβάλλοντος καθώς και των ανθρωπίνων και κοινωνικών παραγόντων πάνω στα αποτελέσματα της εργασίας, ενιαία και πολύπλευρα και να βρεθούν λύσεις που να στηρίζονται σε μια ακριβέστερη γνώση της πραγματικότητας. Οι λύσεις όμως αυτές δεν μπορούσαν να δοθούν από ένα μόνο επιστημονικό κλάδο, αλλά τα προβλήματα έπρεπε να φωτιστούν ταυτόχρονα από όλες τις πλευρές. Έτσι κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι είναι απαραίτητη η ύπαρξη μιας ομάδας εξειδικευμένων ατόμων από διάφορους κλάδους της επιστήμης που θα μπορεί να παρατηρήσει τα γεγονότα, να τα μελετήσει και να μπορεί να έχει αποτελέσματα αναμφίβολα επιστημονικά και τεχνικά δυνατά. Προέκυψε λοιπόν ο κλάδος της εργονομίας που περιλαμβάνει τις παρακάτω ειδικότητες:

- è Τη φυσιολογία,
- è Τη ψυχολογία και τη ψυχοφυσιολογία,
- è Τη ψυχοκοινωνιολογία,
- è Την ιατρική της εργασίας,
- è Την ασφάλεια της εργασίας και
- è Την επιστημονική οργάνωση της εργασίας.

Από τη δημιουργία του κλάδου της εργονομίας συμπεραίνουμε πόσο σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν οι συνθήκες μέσα στο εργασιακό περιβάλλον για την Ψυχική και Σωματική Υγεία του ανθρώπου.

Άλλοι παράγοντες που επιδρούν ανασταλτικά στον άνθρωπο είναι ο εξαερισμός, το ωράριο εργασίας, «... ο σωστός εξαερισμός είναι ένας άλλος παράγοντας στον οποίο πρέπει να δώσει σημασία η επιχείρηση. Το πρόβλημα του εξαερισμού δεν είναι τόσο απλό. Πρέπει να ληφθούν υπόψη οι διαθέσεις και οι συνήθειες των εργαζομένων. Έχει αποδειχθεί ότι οι εργαζόμενοι που προέρχονται από αγροτικές περιοχές έχουν μειωμένη απόδοση σε ένα σύστημα τεχνητού κλιματισμού, σε σύγκριση με ένα φυσικό περιβάλλοντος προσαρμοσμένο στις συνήθειες τους. (Μαρία Βενιέρη – Ιγγλέση, σελ. 47).

Άλλος παράγοντας επίδρασης στην υγεία των εργαζομένων είναι και αυτός του ωραρίου.

Τα ωράρια εργασίας επηρεάζουν τους βιολογικούς ρυθμούς των ανθρώπων και μπορούν να έχουν επιδράσεις στη σωματική και ψυχική τους υγεία.

Μέσα στον εγκέφαλο βρίσκεται μια μικρή περιοχή η οποία είναι κατά κάποιο τρόπο το βιολογικό ρολόι του οργανισμού που ρυθμίζει κατά τη διάρκεια του εικοσιτετράωρου ορμονικούς κύκλους που προσαρμόζουν τη δραστηριότητα του ατόμου.

Το βιολογικό αυτό ρολόι στηρίζεται πάνω στην ποσότητα φωτός που βλέπουμε κάθε στιγμή. Όταν αρχίζει να νυκτώνει και το φως λιγοστεύει, ο εγκέφαλος το αντιλαμβάνεται. Αρχίζει τότε να παράγει τη μελατονίνη η οποία είναι μια χημική ουσία που μας δίνει το μήνυμα ότι πρέπει να κοιμηθούμε.

Κατά τη διάρκεια της νύκτας τα επίπεδα της μελατονίνης μέσα στο αίμα παραμένουν ψηλά. Το πρωί όταν αρχίζει να βγαίνει το πρώτο φως, η μελατονίνη μέσα στο αίμα αρχίζει να πέφτει και κατά τη διάρκεια της ημέρας τα επίπεδα παραμένουν χαμηλά. Κατά τη διάρκεια της ημέρας, αυξάνεται μέσα στο αίμα η συγκέντρωση κάποιων άλλων ορμονών (νοραδρεναλίνη, ακετυλχολίνη) οι οποίες μας βοηθούν στο να μένουμε ξύπνιοι και σε εγρήγορση.

Το σύστημα αυτό μας επιτρέπει να μένουμε συγχρονισμένοι στον κύκλο μέρας-νύκτας. Με τον ίδιο τρόπο ρυθμίζονται και άλλες λειτουργίες του σώματος όπως ο ρυθμός της καρδιάς, η θερμοκρασία, η πέψη και η πίεση.

Οι λειτουργίες αυτές ακολουθούν το βιολογικό εικοσιτετράωρο ρυθμό που καθορίζεται από το ρολόι του εγκεφάλου.

Ο βιολογικός αυτός εικοσιτετράωρος ρυθμός μπορεί να επηρεαστεί από τα ωράρια εργασίας που δυνατόν να έχουμε.

Τα άτομα που ξυπνούν πριν από τις 6 το πρωί για να εργαστούν διακόπτουν τον εικοσιτετράωρο ρυθμό τους και αυτό μπορεί να έχει αρνητικές συνέπειες στην υγεία τους.

Τα άτομα που εργάζονται με το σύστημα της βάρδιας κατά τη νύκτα έχουν το ίδιο πρόβλημα λόγω του ότι διακόπτεται ο κανονικός βιολογικός τους ρυθμός.

Τα άτομα που εργάζονται νυκτερινές βάρδιες έχουν μεγαλύτερο κίνδυνο για διάφορες διαταραχές της υγείας τους και ατυχήματα. Τα κυριότερα προβλήματα είναι:

1. Μεγαλύτερος κίνδυνος για παχυσαρκία.
2. Αυξημένος κίνδυνος για καρδιακές παθήσεις.
3. Αυξημένος κίνδυνος για αλλαγές διάθεσης.
4. Γαστρο-εντερικά προβλήματα με διαταραχές στο στομάχι και δυσκοιλιότητα.
5. Μεγαλύτερος κίνδυνος για αυτοκινητιστικά δυστυχήματα και για ατυχήματα στο χώρο εργασίας.
6. Αυξημένες πιθανότητες για οικογενειακά προβλήματα συμπεριλαμβανομένου και του διαζυγίου.
7. Η στέρηση ύπνου που παρατηρείται στα άτομα που εργάζονται με το σύστημα της βάρδιας δυνατόν να αυξάνει τον κίνδυνο επιληψίας σε άτομα που έχουν προδιάθεση.
8. Οι εργαζόμενοι σε βάρδιες που έχουν διαβήτη συναντούν δυσκολίες στο να ελέγχουν ορθά το ζάχαρο αίματος τους και κατά συνέπεια να ρυθμίζουν ορθά το διαβήτη τους.

Οι εργαζόμενοι σε βάρδιες, κοιμούνται κατά μέσο όρο 2 έως 3 ώρες λιγότερο από τους άλλους εργαζόμενους. Τα άτομα αυτά δυσκολεύονται να κοιμηθούν κατά την ημέρα. Η ηχορύπανση και η απουσία σκοτεινού

περιβάλλοντος δεν ευκολύνουν τον ύπνο. (www.cdc.gov/niosh/homepage.html, www.cdc.gov).

Όπως προκύπτει από τα ανωτέρω το εργασιακό περιβάλλον είναι υπεύθυνο για πολλά από τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο σημερινός άνθρωπος στον κόσμο της εκβιομηχάνισης, στον κόσμο του ανελέητου κυνηγητού της μεγαλύτερης παραγωγικότητας και του αθέμιτου ανταγωνισμού των μεγάλων επιχειρήσεων, πληρώνοντας ως τίμημα σωματική εξασθένιση και ψυχολογική αποσύνθεση.

6.5 Η ικανοποίηση από την εργασία.

Η εργασία είναι το μέσο με το οποίο ο εργαζόμενος προσπαθεί να ικανοποιήσει τόσο τις βασικές φυσιολογικές όσο και τις ψυχολογικές του ανάγκες.

Στις σύγχρονες επιχειρήσεις παρατηρούμε ότι στα ανώτερα επίπεδα της ιεραρχίας η εργασία είναι λιγότερο εργασία ρουτίνας και οι εργαζόμενοι απολαμβάνουν σε μεγαλύτερο βαθμό το αίσθημα της ικανοποίησης και της εσωτερική πληρότητας.

Τα κίνητρα για εργασία των εργαζομένων στα υψηλά κλιμάκια μιας επιχείρησης είναι περισσότερο ψυχολογικά παρά οικονομικά. Αντίθετα οι εργαζόμενοι που είναι στα κατώτερα επίπεδα της ιεραρχίας, δύσκολα απολαμβάνουν από την εργασίας τους την εσωτερική πληρότητα, τουλάχιστον στο βαθμό που την απολαμβάνει το προσωπικό της προηγούμενης κατηγορίας.

Για τους εργαζόμενους στην βάση του οργανισμού τα κίνητρα είναι περισσότερο εξωτερικά παρά ψυχολογικά δηλαδή, εργασία για την κάλυψη των βιοτικών αναγκών. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι δεν έχουν την ευχέρεια για πλήρη ανάπτυξη των ικανοτήτων τους με συνέπεια την μικρή ικανοποίηση τους από την εργασία.

Έτσι οι εργαζόμενοι αυτοί είναι δυνατόν να δοκιμάσουν εντονότερο το αίσθημα της ανίας και της απογοήτευσης, γιατί είναι υποχρεωμένοι να ασχολούνται με πολύ απλές και επαναλαμβανόμενες εργασίες οι οποίες ενισχύουν το αίσθημα της μονοτονίας. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την μείωση του ενδιαφέροντος για εργασία, με συνέπεια την αύξηση του κόστους προϊόντων, την αύξηση των απουσιών από την εργασία, την μη κατάλληλη αξιοποίηση των μηχανών, την σπατάλη υλικού, την αύξηση των ατυχημάτων, κ.λ.π.

Επομένως ένα από τα κυριότερα καθήκοντα ενός ικανού εργοδότη είναι ο περιορισμός στο ελάχιστο όλων εκείνων των συνθηκών που προκαλούν ανία. Η μονότονη εργασία, που επαναλαμβάνεται συνέχεια προκαλεί στον εργαζόμενο ανία και ψυχολογική φθορά.

Ακόμη η ανία παρουσιάζει μεγαλύτερη αύξηση μεγαλύτερη αύξηση μεταξύ των εργαζομένων που η εργασία του είναι κατώτερη από το επίπεδο των ικανοτήτων τους και δεν παρέχει κίνητρα για παραπέρα εξέλιξη. Η μονοτονία και η έλλειψη κινήτρων είναι οι κυριότερες αιτίες που οι εργαζόμενοι πολλές φορές εγκαταλείπουν την εργασία τους. (Μαρία Βενιέρη – Ιγγλέση 1984, σελ. 81).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7.

ΒΑΣΙΚΟΙ ΔΙΑΜΟΡΦΩΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΩΝ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ.

7.1 Επίδραση των παραγόντων των σύγχρονων κοινωνικών σχέσεων.

Θεωρούμε ότι θα κατανοηθούν καλύτερα τα χαρακτηριστικά και οι έννοιες των σύγχρονων σχέσεων καθώς και οι επιπτώσεις τους στον άνθρωπο, αν γίνει μια αναφορά στους βασικούς παράγοντες που διαμόρφωσαν άμεσα ή έμμεσα.

Στα πολυπληθή αστικά κέντρα οι σύγχρονες σχέσεις (διατομικές, ομαδικές ή ενδο – ομαδικές και μαζικές) διακρίνονται συνήθως για τον προσωπικό τους χαρακτήρα, μαρτυρούν την ξενικότητα και τον φόβο των ανθρώπων και φανερώνουν την απομάκρυνση τους.

Οι σχέσεις που επικρατούν στην σύγχρονη κοινωνία είναι: ανταγωνιστικές, επιφανειακές και αβαθείς, μαζικές, έμμεσες, γεμάτες άγχος και απρόσωπες. Οι βασικοί παράγοντες που άσκησαν διαμορφωτική επίδραση σύμφωνα με τον Δ. Κοσμόπουλο (1990) στην κοινωνία και στις σχέσεις μέσα σ' αυτήν αναφέρονται στη συνέχεια.

1) Η πολλαπλασιοποίηση του ποσού των πληροφοριών και γνώσεων.

Οι αυξημένες πληροφορίες οι οποίες φτάνουν στον άνθρωπο μέσα στον κοινωνικό χώρο είναι αποτέλεσμα της ανάπτυξης του κριτικού του πνεύματος και της εξέλιξης των επιστημών. Η αύξηση των γνώσεων και η μετάδοση των πληροφοριών λόγω της τελειότητας των μέσων ενημέρωσης άγγιξε λαούς, κοινωνίες, άτομα. Σήμερα περισσότερα στρώματα πληθυσμών δέχονται την

επίδραση της επιστημονικής γνώσης έτσι οι αντιλήψεις, οι στάσεις και η συμπεριφορά τροποποιούνται. Ο σύγχρονος άνθρωπος βέβαια είναι πιο ενημερωμένος, ταυτόχρονα όμως κλονίζεται μέσα του η πίστη στον κόσμο των αξιών και στην ιεράρχηση τους.

Η ταχύτατη καταστροφή του παραδοσιακού κόσμου και η αντικατάσταση του με έναν κόσμο ρευστό αφαιρεί από τον άνθρωπο (με την ταχύτητα και το απροσδόκητο των αλλαγών) το αίσθημα της σιγουριάς και της συνέχειας.

Παρά το γεγονός ότι αυτός ο διαμορφωτικός παράγοντας απελευθέρωσε τον σύγχρονο άνθρωπο από οποιεσδήποτε δεσμεύσεις και οργάνωσε πιο ορθολογικά τη ζωή τους, τον έκανε δέσμιο στα υποκατάστατα του χρήματος, της σεξουαλικής ηδονής, της κοινωνικής δύναμης και διάκρισης.

Αντιλαμβανόμενος αυτές τις αρνητικές συνέπειες οδηγείται σε κατάσταση πλήρους παθητικότητας ή ακόμα οδηγείται σε μια παρασιτική ενεργητικότητα (αναρχία).

2) Η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας.

Η μηχανή διαμόρφωσε οριστικά την εργασία, το είδος της εργασίας, τον τρόπο, τον χρόνο, τις ανάγκες σε εργατικό δυναμικό και την παραγωγή.

Οι διανθρώπινες σχέσεις έγιναν ευκολότερες, ταχύτερες, αλλά μαζικές και έμμεσες. Το τηλέφωνο, η τηλεόραση επιτρέπουν την επικοινωνία με πλήθη ανθρώπων, αυτές όμως οι επικοινωνίες έγιναν ανώνυμες και απρόσωπες χωρίς την προσωπική επαφή των ανθρώπων.

Όλοι γνωρίζουμε ότι για να δημιουργηθεί και ν' αναπτυχθεί μια γνήσια και δημιουργική σχέση πρέπει ο άνθρωπος να μην πιέζεται από άγχος, στενότητα χρόνου, τυποποίηση συμπεριφοράς. Αντίθετα χρειάζεται χρονική άνεση και προπάντως ψυχική που εκδηλώνεται μέσα από την ήρεμη και άνετη συμπεριφορά του ατόμου. Η εξωκαθοριζόμενη και χρονικά τεμαχισμένη διανθρώπινη συνάντηση αποτελεί δυσμενέστατη προϋπόθεση για την ανάπτυξη μιας ουσιαστικής σχέσης.

Επίσης, η είσοδος της τεχνολογίας στη σύγχρονη ζωή περιόρισε κατά πολύ την αδυναμία του ανθρώπου μπροστά στα φαινόμενα της φύσης. Ο σύγχρονος άνθρωπος, αφού αρχικά δάμασε τη φύση ώστε να την καταστήσει αρκετά ακίνδυνη, με την ανάπτυξη της τεχνολογίας υπακούοντας στις προσταγές της κοινωνίας της αφθονίας κατέστρεψε το περιβάλλον.

3) Κυριαρχία της ολιγαρχίας του πλούτου.

Η τεχνολογία βρίσκεται στα χέρια των ισχυρών του πλούτου. Ο σύγχρονος πολίτης μέσα απ' τα γεγονότα της καθημερινότητας, διακρίνει εντονότερα απ' ότι σε προηγούμενες εποχές ένα αδιάκοπο αγώνα αντιμαχόμενων δυνάμεων, για τη διατήρηση της εξουσίας πολιτικής και ιδιαίτερα οικονομικής.

Το κράτος ανάλογα με την ιδεολογία του επηρεάζεται από τα οικονομικά συμφέροντα και έτσι προσπαθεί να καθορίσει την οικονομική ζωή και τις επακόλουθες κοινωνικές σχέσεις των πολιτών.

Όλα αυτά που μέχρι τώρα αναφέραμε, εκφράζουν ένα κόσμο ψυχολογικά ανασφαλή και απαισιόδοξο, που προσπαθεί να αντικαταστήσει τις βαθύτερες ψυχικές και πνευματικές αναζητήσεις των ανθρώπων με τις τεχνικές διευκολύνσεις, έναν κόσμο που έμαθε να ζει χωρίς ελπίδες και ανησυχίες και που αισθάνεται πως δεν έχει άλλες διεξόδους από το φαύλο κύκλο του καταναλωτή των υλικών αγαθών. (Δ. Κοσμόπουλος 1990, σελ. 20 – 24).

4) Ο συνωστισμός.

«Τελευταία έχουν γίνει σημαντικές προσπάθειες να χριστεί η έννοια του συνωστισμού από την έννοια της πυκνότητας: ο όρος πυκνότητα προσδιορίζει τον αντικειμενικό δείκτη (αναλογία ατόμων ανά μονάδα χώρου), ενώ ο όρος συνωστισμός αφορά την υποκειμενική αντίληψη της υπερβολικής πυκνότητας». (Α. Καραδήμου – Γερολύμπου 1983, σελ. 66).

Πολλοί ερευνητές έχουν προσπαθήσει να δείξουν τις πιθανές επιδράσεις του συνωστισμού στην ανθρώπινη συμπεριφορά. Η Σ. Νικολαΐδου (1993) σελ. 232 – 234 αναφέρει: Οι αντιδράσεις του ανθρώπου στο φαινόμενο του συνωστισμού είναι:

- A) Ενεργοποίηση των έμφυτων μηχανισμών που υπάρχουν στα άτομα για να ρυθμιστεί η αύξηση του πληθυσμού όταν ξεπεραστεί κάποιο όριο.
- B) Παρουσία έμφυτης προδιάθεσης που ωθεί τα άτομα στην ανάγκη ελέγχου μια περιοχής και η οποία όταν παραβιαστεί οδηγεί τα άτομα σε εδαφική σύγκρουση.
- Γ) Αδυναμία του ανθρώπου να δέχεται απεριόριστο αριθμό ερεθισμάτων. Όταν τα ερεθίσματα που προξενούνται από υπερβολικό αριθμό ατόμων ξεπεράσουν κάποια όρια τότε αυξάνονται και οι πιθανότητες πρόκλησης στρες.

Από ψυχολογικής σκοπιάς:

- A) Ο συνωστισμός αυξάνει την πιθανότητα και συχνότητα διείσδυσης άλλων ατόμων στον προσωπικό χώρο που έχει γύρω του το κάθε άτομο.
- B) Ο συνωστισμός οδηγεί σε ψυχική υπερφόρτωση. Ξεπερνιούνται δηλαδή οι δυνατότητες των ανθρώπινων καναλιών για επικοινωνία (με αποτέλεσμα και πάλι τη δημιουργία στρες) από τις απαιτήσεις για προσοχή και ανταπόκριση στην παρουσία πολλών ανθρώπων.
- Γ) Το πλήθος κάνει τα άτομα να νιώθουν ανώνυμα και να βλέπουν και τους άλλους με τον ίδιο τρόπο.

Οι κοινωνικοψυχολογικές αναλύσεις αναφέρονται κυρίως στις διαπροσωπικές σχέσεις:

- A) Ο συνωστισμός μπορεί να διαταράξει τη μη λεκτική επικοινωνία (γλώσσα του σώματος) που ο κάθε άνθρωπος χρησιμοποιεί ως σήμα για τη θέση του μέσα στο χώρο και έτσι οι αποστάσεις να γίνουν

ακατάλληλες για τη μετάδοση των μηνυμάτων, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ασυνεννοησία και ένταση.

- Β) Η παρουσία – ένταξη του ατόμου σε μεγάλες ομάδες σημαίνει ότι κάθε άτομο αισθάνεται με διαφορετικούς τρόπους. Τέλος, η συνεργασία των ατόμων μέσα σε μεγάλο πλήθος περιορίζεται, επειδή η παρουσία των άλλων τους διευκολύνει ν' αποφύγουν την προσωπική ευθύνη.

Επίσης πολλοί ερευνητές επεξηγούν τη δυναμική των φαινομένων του συνωστισμού στη βάση των πολιτιστικών διαφορών που ενυπάρχουν σε κάθε κοινωνία. Δηλαδή η μεγάλη πυκνότητα μιας κοινωνίας και μπορεί να τους οδηγήσει σε συγκρούσεις και έλλειψη επικοινωνίας.

«Κοινωνιολόγοι και κοινωνικοί ψυχολόγοι μελέτησαν τη σχέση μεταξύ της πυκνότητας, της κοινωνίας ή του σπιτιού, της ψυχοπαθολογίας, της εγκληματικότητας και της προσωπικότητας γενικότερα. Οι στατιστικές αναλύσεις έδειξαν ότι υπάρχει σχέση ανάμεσα στην πυκνότητα και αυτούς τους παράγοντες. Όταν όμως ελέγχθηκε στατιστικά η επίδραση του κοινωνικού επιπέδου (μορφωτικό, επαγγελματικό, οικονομικό) των ατόμων αυτών, η σχέση αυτή εξαλείφθηκε. Το συμπέρασμα από αυτές τις έρευνες είναι ότι η πυκνότητα αυτή καθ' αυτή δεν επηρεάζει του παράγοντες που αναφέραμε». (Δ. Γεωργιά 1986, σελ. 184).

7.2 Η ηθική και κοινωνική κρίση (στην εποχή μας).

Η εποχή μας γνωρίζει μια άνευ προηγουμένου κατάρρευση αξιών, κρίση θεσμών, απουσία ιδανικών. Μέσα σ' ένα τέτοιο «**επιτρεπτικό**» περιβάλλον, στο οποίο έχουν καταρρεύσει όλες οι αντιστάσεις, είναι εύκολο να υιοθετηθεί η λογική του «**όλα επιτρέπονται**», όλα είναι ανεκτά.

«Όλα σε μια κοινωνία, κατά τον Ντυρκάιμ, υπάρχει σύγχυση για τους ισχύοντες κανόνες, δεν υφίσταται έλεγχος για τη τήρηση, το σεβασμό των κανόνων αυτών, τότε πολλά μέλη της κοινωνίας αυτής αμφιβάλλουν για το τι είναι καλό και το τι κακό, τι επιτρέπεται και τι απαγορεύεται να πράξουν.»

Ως «**ηθική κρίση**» μπορεί να θεωρηθεί:

1. Η περιφρόνηση των αξιών.
2. Η αλλοτρίωση της προσωπικότητας.
3. Η μείωση ηθικών αντιστάσεων.
4. Η υποκρισία.
5. Η ανεκτικότητα.
6. Η αισχροκέρδεια και
7. Η υπερίσχυση του δικαίου του δυνατότερου και εκμετάλλευσης των αδυνάτων.

(Α. Ματακιάς, σελ.351).

Μετά την περιβόητη βιομηχανική επανάσταση, η μηχανή και η τεχνική απέκτησαν στην εποχή μας μια κυρίαρχη δύναμη με τεράστια κοσμογονική σημασία.

Μπροστά στα χειροπιαστά θαύματα της ύλης και της μηχανής ο άνθρωπος της εποχής μας έχασε την πνευματική του ισορροπία, λησμόνησε το αληθινό νόημα της ύπαρξης του και αποδύθηκε σ' έναν αγώνα ικανοποίησης των περιττών αναγκών, που γέννησαν οι ανέσεις.

Η κατάσταση αυτή μαρτυρεί μια σύγχυση στους στόχους και τις προοπτικές τους σημερινού ανθρώπου. Κι αυτό φαίνεται από τις γενικότερες διαπιστώσεις για τη διάσπαση της ισορροπίας ανάμεσα στις θεωρητικές και θετικές του αναζητήσεις. Την τραγικότητα αυτής της διάσπασης βλέπει κανείς

διάχυτη στα σύγχρονα ατομικά και κοινωνικά αδιέξοδα, που αποκαλύπτουν ταυτόχρονα τεχνολογικό γιγαντισμό και ηθικό νανισμό. Έτσι φαίνεται καθαρά πως η ηθική και οι αξίες της περνούν μια μεγάλη κρίση στην εποχή μας.

Με την κρίση των αξιών και της αυθεντίας ήταν φυσικό να λυγίσει και η θρησκευτική πίστη μπροστά στο χείμαρρο του ορθολογισμού. Αν σε όλα αυτά προσθέσουμε τις δυνατότητες εύκολου πλουτισμού, τη διόγκωση των αστικών κέντρων, που εξυπηρετούν την ανωνυμία και την ανευθυνότητα, τότε έχουμε μια γενική εικόνα των προϋποθέσεων για τον μαρασμό της ηθικής.

Ο άνθρωπος γυμνωμένος από τον παραδοσιακό ανθρωπισμό, χωρίς πνευματικές δυνάμεις για πετάγματα αετού, μένει ισχνό και ανίσχυρο ερπετό στα πόδια των τεράτων που κατασκεύασε. Ο δημιουργός μεταμορφώθηκε σε σκλάβο. (B. T. Γιουλτσής, σελ. 132).

Ο ίδιος συγγραφέας συνεχίζει λέγοντας πως ζούμε σε μια εποχή φοβερών ηθικών αντιφάσεων ανάμεσα στα λόγια και τις ανθρώπινες πράξεις. Όλοι έχουν περάσει στον κύκλο του παράλογου και μέσα σ' έναν έντονο διονυσιακό παροξυσμό προβάλλουν και αποκαλύπτουν τη νέα όψη του ανθρώπου χωρίς ανθρώπινο πρόσωπο.

Είναι η όψη του ανθρώπου των μεγαλουπόλεων, που μεταβλήθηκε σε εξαρτήματα μιας τεράστιας μηχανής, όπου δεν λογαριάζονται οι λεπτομέρειες, αλλά το σύνολο, η μάζα και η τυποποίηση. Αυτός ο άνθρωπος της εποχής μας, ο μαζάνθρωπος του Ortega Y. Gasset, μετά από μια λαμπρή πορεία πολιτιστικών ανατάσεων ξαναγουριζεί στον Πρωτογονισμό, επιστρέφει στον ατομοκρατισμό και βυθίζεται στο τέλμα της μοναξιάς.

Αλλοιώθηκε ακόμη και η έννοια της κοινωνικότητας. Σήμερα, η προσέγγιση δεν έχει χαρακτήρα αναζητήσεως του αδελφού στο πρόσωπο του συνανθρώπου, αλλά προσπάθεια ανευρέσεως του ισχυρού για εξυπηρέτηση, ή του θύματος για εκμετάλλευση. Ένας ευδαιμονισμός με οικονομικό – πολιτικές αποχρώσεις γίνεται πανανθρώπινος έρωτας, θρησκεία, νόημα ζωής και εσχατολογική προσδοκία.

Ας δούμε όμως την κοινωνική κρίση που όπως αναφέρει ο Α. Ματακιάς (σελ. 350) εκδηλώνεται με τους εξής τρόπους:

- è Εξασθένηση του θεσμού της οικογένειας,
- è Έλλειψη σεβασμού για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια,
- è Εκφυλισμό νόμων και θεσμών και
- è Εγκληματικότητα, βία, ναρκωτικά.

Ο Β. Φίλιας (σελ 52), για το ίδιο θέμα γράφει:

«...Ποιος σ' αυτή τη χώρα κρίνεται αντικειμενικά στη βάση της ικανότητας και της απόδοσης του, στη βάση της ετοιμότητας του για προσφορά και θυσία; Είμαστε μια κοινωνία αρπάγων και λυμεώνων, που μηδενίζει και καταστρέφει ότι ιερό και πολύτιμο, ότι μεγάλο και τρανό έχει κανείς μέσα του.

Πώς να πιστέψεις έτσι ότι η νεολαία σε στιδήποτε και με τι δικαίωμα την επικρίνουμε όταν της καταστρέφουμε με το παράδειγμα και την πράξη όλα τα νοήματα της ζωής και την παραδίνουμε βορά στην ανομία και στο έγκλημα, τα ναρκωτικά και τον ψυχίατρο;

Πώς να καλλιεργούμε τον τύπο του ανθρώπου που ξέρει μόνο να παίρνει και όχι να δίνει, τον τύπο του ανθρώπου που ευκαιριακά επιβιώνει, χωρίς ποτέ να μαθαίνει να ζει, τον τύπο του ανωνυμοποιημένου ανθρώπου χωρίς χαρακτήρα;

«Δεν έχω αρχές, έχω χαρακτήρα», έλεγε ο Γκαίτε.

Με ποιες διαδικασίες όμως ν' αποκτήσουν οι άνθρωποι από τα πρώτα τους βήματα χαρακτήρα, όταν οι «κεφαλές» παρουσιάζουν αυτό το άθλιο θέαμα...»

Η κρίση λοιπόν των ηθικών και κοινωνικών αξιών στην εποχή μας είναι φανερό που συνδέεται άμεσα με το είδος του πολιτισμού της εποχής μας. Οποσδήποτε για την κρίση αυτή ευθύνεται βαρύτερα κι ο σύγχρονος άνθρωπος.

Ίσως η αδυναμία του να προσαρμοστεί στις ραγδαίες εξελίξεις να μετριάζει την ευθύνη του, αλλά παράλληλα να γεννά την ελπίδα για μια μελλοντική προσαρμογή, ανάνηψη κι αναθεώρηση της στάσεως του απέναντι στα πολιτιστικά επιτεύγματα.

7.3 Ατομισμός (ατομικισμός).

Το ατομικό συμφέρον σ' ολόκληρο το φάσμα των κοινωνικών του αποχρώσεων αποκαλύπτει την ανθρώπινη ιδιοτέλεια που προσδιορίζεται αποκλειστικά από ωφελιμιστικούς σκοπούς.

Στην ηθική και την φιλοσοφία ο ατομικισμός έχει σαν βάση την αντιπαράθεση της προσωπικότητας στην ομάδα και στην υποταγή των κοινωνικών στα ατομικά συμφέροντα.

Οι ιδεολόγοι του πιστεύουν ότι ο ατομικισμός έχει τις ρίζες τους στην **«αναλλοίωτη ανθρώπινη φύση»** που είναι εγωιστική και βλέπει μόνο την αυτοεξυπηρέτηση της. Θεωρείται κυρίως δημιούργημα της αστικής φιλοσοφίας και συνδέεται στενά με την κατοχύρωση και την επέκταση του ιδιοκτησιακού δικαιώματος που με την σειρά του στάθηκε ως βάση απογείωσης του καπιταλιστικού συστήματος. (Α. Ματακιάς, σελ. 167).

Ο Ι. Ν. Ξηροτύρης περιγράφει τον ατομισμό – αδυναμία. «...Καθλώνει το άτομο στον εαυτό του. Το προσηλώνει αποκλειστικά και μόνο στους δικούς τους στενούς ατομικούς σκοπούς και επιδιώξεις και του αποκλείει έτσι κάθε δυνατότητα εσωτερικής, ψυχικής, επικοινωνίας με τους άλλους...»

«Όταν ο άνθρωπος καταντήσει άτομο και δεν νιώθει δεσμούς με τους γύρω τους, τότε γίνεται στενά εγωιστής, αντικοινωνικός. Είναι νεκρό μόριο μέσα στα ζωντανά, χαλασμένο, που πρέπει μοιραία, αν πεθάνει...».

Ιωαν. Δραγούμης

Η σύγχρονη κοινωνία της μηχανής, της τεχνολογίας, των ανέσεων, αυτή της μεγαλούπολης όπου ευνοεί την ανωνυμία των κατοίκων, την αποξένωση του ανθρώπου από τον άνθρωπο λειτούργησε με τρόπο τέτοιο ώστε να καρποφορήσει ο ατομισμός. Αυτός ο ατομισμός που ωθεί το άτομο στη χαρά της στιγμής. Το κάνει να βλέπει και να απολαμβάνει, ότι πρόσκαιρο

και υλικό του προσφέρει η στιγμή που περνά. Το άτομο γίνεται αποκλειστικά χρησιμοθηρικό, αποβλέπει μόνο στην ικανοποίηση των ατομικών του επιδιώξεων, στην αποθέωση του πρόσκαιρου και στιγμιαίου. Θεωρεί ως μεγαλύτερο αγαθό της ζωής το ατομικό συμφέρον, όπου τον κατευθύνει ώστε να τα κρίνει όλα με έντονη υποκειμενικότητα, με κανόνα τη σκοπιμότητα, με κριτήριο και γνώμονα το πόσο θα ωφεληθεί ή θα ζημιωθεί, τι θα κερδίσει.

Ο ατομισμός στρέφεται αποκλειστικά προς τα στενά συμφέροντα του ατόμου. Κάνει το άτομο τέτοιο που να μην μπορεί αν σκέφτεται, να ενεργεί και να θέτει επάνω από τα ατομικά συμφέροντα του, αυτά του κοινωνικού συνόλου.

Πτωχεύει το ατομικό εγώ του, που για την ολοκλήρωση του «...εξαρτιέται απ' την ικανότητα του να ενσωματώνει την πληθώρα των διάφορων πλευρών της ανθρώπινης ζωής – την εργασία και το παιχνίδι, τη λογική και το συναίσθημα, το διανοητικό και το αισθησιακό, το ιδιωτικό και το κοινωνικό – σ' ένα συμπαγές δημιουργικό σύνολο. Αυτή η διαδικασία ολοκλήρωσης δεν είναι ατομική και προσωπική δραστηριότητα αλλά εξαρτιέται πάρα πολύ απ' το βαθμό που η ίδια κοινωνία ολοκληρώνεται υπαρξιακά στην πορεία της καθημερινής ζωής». (Μ. Μπούκτσιν 1979, σελ. 81).

Ο Α. Τόφλερ αναφέρει για το ίδιο θέμα: «Σχεδόν, κάθε πλευρά της σημερινής αστικής ζωής καλλιεργεί αυτές τις πτυχώσεις του εγώ. Οι αχανείς λεωφόροι, οι πανύψηλοι ουρανοξύστες εκμηδενίζουν την αίσθηση της μοναδικότητας και της προσωπικής κυριαρχίας και την αίσθηση της ατομικότητας. Οι παλιές πόλεις της Ευρώπης με την εξωτερική καλαισθησία και αισθητική έρχονται σε κραυγαλέα αντίθεση με το γιγαντισμό των κτιρίων που έρχεται να συντρίψει την αίσθηση της ζεστασιάς, της οικειότητας, της κοινότητας». (Α.Τόφλερ 1986, σελ. 118).

Έτσι κάθε επιθυμία επικοινωνία καταπνίγεται απ' την ανέκφραστη κατανόηση ότι η προσωπικότητα του κατοίκου της πόλης μπορεί να διατηρήσει την ακεραιότητα της σε μια μαζική κοινωνία, μόνο με μια μελαγχολική εσωστρέφεια, με βουβή απροσβλησιμότητα στην επαφή με τη μάζα. Ως αποτέλεσμα το άτομο προσκολλάται στη δική του αίσθηση της μοναξιάς και ασχολείται με τις δικές του υποθέσεις.

Γίνεται εσωστρεφής, εγωιστής και αναπτύσσει ως αυτοάμυνα έναν ακραίο ατομισμό, όπου εμποδίζει την ολοκλήρωση, την πνευματική και ψυχική ανάπτυξη, την αρτίωση του ατόμου, παραμερίζει τις αντικειμενικές αξίες και δεν λαμβάνει υπόψη του τις απαιτήσεις που επιβάλλει η ηθική ζωή και ύπαρξη του ατόμου και της κοινωνίας.

7.4 Τεχνολογία (συμβολή της στην αλλοτρίωση της κοινωνίας).

Ο Γ. Δ. Τσαούσης γράφει ότι τεχνολογία είναι: «γνώσεις, εργαλεία, τεχνικές και μέθοδοι που χρησιμοποιεί ο άνθρωπος για να παρεμβαίνει διαμορφωτικά στο φυσικό περιβάλλον για να κατασκευάζει αντικείμενα από πρώτες ύλες ή ημικατεργασμένα προϊόντα και για να χρησιμοποιεί τα διάφορα **«τεχνήματα»** στην επιδίωξη συγκεκριμένων σκοπών ή αποτελεσμάτων. Η άνοδος του επιπέδου της τεχνολογίας αποτελεί αποδέσμευση ή απελευθέρωση του ανθρώπου από τη φύση και μετάθεση της στάσης του ανθρώπου απέναντι στη φύση που μετατρέπεται από πλαίσιο ζωής σε αντικείμενο εκμετάλλευσης...»

Ο Χρ. Μαλεβίτης γράφει για τη γένεση της τεχνολογίας: «Δυο περιστατικά πολιτισμού συνέβησαν στην ιστορία, τα οποία σημάδεψαν κρίσιμα και αποφασιστικά την πορεία του ανθρώπου... Το δεύτερο περιστατικό πολιτισμού ήταν το πέρασμα από την αγροτική ζωή, στη ζωή της πόλης...»

Ως ένα περιστατικό πολιτισμού μπορούμε να θεωρήσουμε την τεχνολογία, όπου μαζί της έφερε θετικές αλλά κυρίως αρνητικές συνέπειες στην διαμόρφωση της κοινωνίας.

Σήμερα δυστυχώς ολόκληρο το οικοδόμημα της εμπιστοσύνης του ανθρώπου προς την πρόοδο που έφερε – και υπόσχεται ακόμα αν φέρει – η τεχνολογία, κλονίζεται από τα θεμέλια. Αυτή λοιπόν η εικόνα που παρουσιάζει η ζωή, όταν εξετασθούν τα θετικά αποτελέσματα του τεχνικού πολιτισμού, εμφανίζεται μελανή, όταν γίνεται μια βαθύτερη ανάλυση του φαινομένου. Τα πράγματα δεν επιτρέπουν αισιοδοξία. Τα θετικά δεδομένα εκμηδενίζονται μπροστά στα αρνητικά εκείνα αποτελέσματα, που προκύπτουν από την ανάπτυξη της τεχνολογίας. (Κ. Κιουπκιάλης, σελ. 130).

Οι προηγμένες τεχνολογικά χώρες σήμερα πάσχουν από οικολογικές αδυναμίες, οικονομικές και κοινωνικές, περνούν μια βαθύτατη κρίση.

Ο Γ. Φίλης αναφέρει: «οι χώρες αυτές ουσιαστικά κυβερνιούνται και ελέγχονται από μικρή μειοψηφία πλουσίων, πολυεθνικών εταιρειών, ή μια κάστα γραφειοκρατών. Η τεχνολογία είναι όργανο για την απάντηση αυτού

του ελέγχου. Η τεχνολογία είναι όργανο για την απάντηση αυτού του ελέγχου. Η τεχνολογία καθ' αυτή είναι ένα όργανο στα χέρια του ανθρώπου. Σαν τέτοιο μπορεί να χρησιμοποιηθεί για καλό ή κακό. Η τεχνολογία που παράγει έναν ηλεκτρονικό υπολογιστή που ελέγχει ένα βαλλιστικό βλήμα είναι ακριβώς η ίδια μ' αυτή που παράγει έναν υπολογιστή για να κάνει τομογραφία στο σκώτι του ασθενούς.

Η πρώτη χρήση είναι καλή, η δεύτερη καλή (...) Τα κίνητρα της, τις περισσότερες φορές είναι το κέρδος, οσοδήποτε μικρό ή μεγάλο, χωρίς αναφορά στις κοινωνικές ή οικολογικές επιπτώσεις και η απόκτηση ισχύος και η προβολή.

Αν τα κίνητρα αυτά έλειπαν τότε η τεχνολογία θα ήταν σχεδόν πάντα εν ανεκτίμητο αγαθό. Επειδή όμως τα κίνητρα υπάρχουν, η καλή χρήση της τεχνολογίας και η εφαρμογή της επιστήμης για τη δημιουργία οικολογικά σωστών τεχνολογιών είναι σπάνιες. Έτσι, **«η τεχνολογία στα χέρια μιας μειοψηφίας οδηγεί την κοινωνία στην χειροτέρευση»**. (Γ. Φίλης 1983, σελ. 15).

Αφού προηγήθηκε η επιστημονική επανάσταση ακολουθεί η βιομηχανική επανάσταση. Ατμομηχανή, ηλεκτρισμός, τηλεπικοινωνίες, ραδιόφωνο, αεροπλάνο, διάσπαση της ατομικής ενέργειας, ηλεκτρονικός εγκέφαλος, διαστημόπλοια χαρακτηρίζουν την κοινωνία της πληροφόρησης, τη σύγχρονη κοινωνία. Αλλά συνάμα φέρνουν και δυσεπίλυτα, κοινωνικά, ηθικά, οικολογικά προβλήματα, έχοντας επιπτώσεις δυσμενέστερες στη ζωή της σύγχρονης κοινωνίας και στο μέλλον του ανθρώπου.

Σήμερα ζούμε στον τρελό ρυθμό της πληροφορικής που απαντάτε σ' όλα τα επίπεδα της ζωής του ανθρώπου.

Η Λ. Μ. Μουσούρου αναφέρει για τους υπολογιστές και την οικογένεια σήμερα πλέον απασχολεί η εξάπλωση της χρήσης του ηλεκτρονικού υπολογιστή και των συσκευών με τις οποίες αυτός συνδέεται ή μπορεί να συνδεθεί. Μια πρώτη, προφανή, επίπτωση της εξάπλωσης αυτής είναι η σταδιακή άρση του διαχωρισμού μεταξύ σπιτιού και γραφείου, με μεταφορά της εργασίας στο σπίτι.

Δεν πρόκειται όμως, για επιστροφή στο πατροπαράδοτο σχήμα, όπου τα μέλη της οικογένειας του «**οίκου**» συνεργάζονται για να παράγουν. Δεν πρόκειται ούτε για το σύγχρονο σχήμα, όπου ένα ή περισσότερα μέλη της οικογένειας εντάσσονται στη διαδικασία της παραγωγής – παραγωγής ιδεών, γνώσεων, ορισμένων αγαθών ενδεχομένως, όπως και παροχής ορισμένων υπηρεσιών. Όπως και στο παραδοσιακό σχήμα, ο χώρος του σπιτιού δεν λειτουργεί ως «**οίκος**», δεν ελέγχει την παραγωγή. Η μετάβαση από το παραδοσιακό στο σύγχρονο σχήμα υπήρξε καταλυτική για τη μορφή και τη δομή της οικογένειας.

Ποιες θα είναι άραγε, οι επιπτώσεις της μετάβαση από το σύγχρονο στο μετα – σύγχρονο σχήμα; (Λ. Μ. Μουσούρου, σελ. 135).

Η ίδια συγγραφέας τονίζει και μια άλλη επίπτωση των ηλεκτρονικών υπολογιστών, λιγότερο ακόμα προφανής και ίσως περισσότερο καταλυτική όλων – όχι μόνον όσο αφορά την οικογένεια αλλά όσον αφορά τις εν γένει κοινωνικές δομές. Με τις ασύλληπτες δυνατότητες του, ο ηλεκτρονικός υπολογιστής εξαφανίζει τα όρια της ανθρώπινης μνήμης, της ανθρώπινης κρίσης, της ανθρώπινης φαντασίας. Τούτο ασφαλώς τείνει να εμποδίσει την ψευδαίσθηση του πεπερασμένου χαρακτήρα της ανθρώπινης υπόστασης.

Ταυτόχρονα, όμως περιορίζει την ανάγκη και εντέλει τη δυνατότητα αυτού που αποκαλούμε Ανθρώπινες Σχέσεις – σχέσεις μέσω των οποίων ο άνθρωπος μέχρι τώρα καλλιεργεί την ευαισθησία, τη φαντασία, τη δημιουργικότητα του και επιδιώκει τη συναισθηματική του ισορροπία και την κοινωνική του αποδοχή. «Ποια θα είναι η έννοια του προσώπου, ποιοι θα είναι οι μηχανισμοί διαμόρφωσης προσώπων στην ηλεκτρονική εποχή;» (Λ. Μ. Μουσούρου, σελ. 101).

Όμως πως ακριβώς ο άνθρωπος χειρίζεται τον ηλεκτρονικό υπολογιστή, με ποιο τρόπο και γιατί έγινε τόσο απαραίτητος, αποκτώντας μια νέα μορφή επικοινωνίας απρόσωπη – πιστεύει ο άνθρωπος πως μέσω της οθόνης βάζει σπίτι του φίλους και δεν ξέρει πως μόνο σκιές και φαντάσματα προσώπων βρίσκονται γύρω του.

Οι σημερινές τεχνητές κοινότητες αναδύθηκαν από μια εκπληκτική τομή της ανθρωπότητας και της τεχνολογίας.

Όταν η πανταχού παρουσία του παγκόσμιου δικτύου επικοινωνίας συνδέεται με την πληροφορική δομή και την ικανότητα αποθήκευσης των υπολογιστών, ένα νέο μέσο επικοινωνίας γίνεται δυνατό. Ο κυβερνοχώρος είναι ο τεχνητός χώρος όπου λέξεις και ανθρώπινες σχέσεις, δεδομένα, πλούτη και δύναμη ελέγχονται από τους ανθρώπους χρησιμοποιώντας την τεχνολογία της επικοινωνίας μέσω υπολογιστή.

Η ανθρώπινη συμπεριφορά, όπως μπορούμε σήμερα να την παρατηρήσουμε ή να την υιοθετήσουμε, πρόκειται να γίνει ένας κρίσιμος σημαντικός παράγοντας. Οι τρόποι με τους οποίους οι άνθρωποι χρησιμοποιούν την επικοινωνία μέσω υπολογιστή θα έχουν πάντα τις ρίζες τους στις ανθρώπινες ανάγκες.

Αν η χρήση της τεχνητής κοινότητας εμφανιστεί ως απάντηση σε μια βαθιά και επιβλητική ανάγκη των ανθρώπων, οι σημερινές μικρές εγκλωβισμένες ομάδες ανθρώπων που είναι συνδεδεμένοι στο δίκτυο, μπορεί να εξελιχθούν σε πολύ μεγαλύτερα δίκτυα μέσα στα επόμενα είκοσι χρόνια. Το ενδεχόμενο για κοινωνική αλλαγή είναι μια επίδραση της τηλεπικοινωνιακής τροχιάς και της βιομηχανίας των υπολογιστών, όπως μπορεί να προβλεφθεί για τα επόμενα δέκα χρόνια. Αυτή η μονή κοινωνική επανάσταση – κοινωνίες ανθρώπων που μπορεί ποτέ ή σπάνια να συναντιούνται πρόσωπο με πρόσωπο – μπορεί να τροφοδοτήσει την τεχνολογία τόσο ώστε οι μεγαλύτερες εταιρίες τηλεπικοινωνίας έχουν ήδη αρχίσει τα σχέδια εγκατάστασης για τα επόμενα δέκα χρόνια.

Αλλά είναι πράγματι αυτό που οι άνθρωποι θέλουν να κάνουν με όλο αυτό το εύρος ζώνης και την υπολογιστική δύναμη; Μερικές από τις απαντήσεις προέρχονται μάλλον από την ανθρώπινη παρά από την τεχνολογική πλευρά του συστήματος.

Μια πιθανότητα είναι να κάνουν οι άνθρωποι ότι έκαναν πάντα με μια νέα μορφή τεχνολογίας στις τηλεπικοινωνίες: να τη χρησιμοποιήσουν με τρόπους που ποτέ δεν είχαν επιδιωχθεί ή προβλεφθεί από τους εφευρέτες της, να ανατρέψουν παλιούς κοινωνικές κώδικες και να καταστήσουν δυνατές νέες

μορφές επικοινωνίας. Η επικοινωνία με τη μεσολάβηση υπολογιστή θα μας αλλάξει, θα αλλάξει την κουλτούρα μας, όπως και τα τηλέφωνα, οι τηλεοράσεις και οι φθηνές βίντεο-κάμερες μας άλλαξαν, μεταβάλλοντας τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε και επικοινωνούμε.

Τεχνητές κοινότητες μετέβαλλαν βαθιά τη ζωή μας χρόνια πριν και έτσι θα συνεχίσουν. (Howard Reingold).

Η ανθρωπότητα εισήλθε σε μια εποχή των τέλειων μέσων, αλλά και των συγκεχυμένων σκοπών. Ο υλικός πολιτισμός καλπάζει, ενώ ο πνευματικός τον ακολουθεί με βήματα χελώνας.

Ο Kourad Loreuz αναφέρει: «...Η εξαφάνιση κάθε έντονου συναισθήματος και κάθε αληθινής συγκίνησης από την χαύνωση και από τη συνεχή πρόοδο της τεχνολογίας, προκαλούν και μια, όλο και μεγαλύτερη, έλλειψη ανεκτικότητας απέναντι σε καθετί που μπορεί να επιφέρει την ελάχιστη δυσαρέσκεια. Η ταυτόχρονη εξαφάνιση της ικανότητας του ανθρώπου να δοκιμάζει μια χαρά, στην οποία δεν φτάνει παρά μόνο υπερπηδώντας ορισμένα εμπόδια και ύστερα από σκληρή προσπάθεια. Οι φυσιολογικοί κυματισμοί χαράς και λύπης που εξασθενίζουν έτσι και μεταφέρονται σε μια ανεπαίσθητη ταλάντωση, πράγμα που αποτελεί θανάσιμο κίνδυνο.

Για το ίδιο θέμα ο Α. Ματακιάς, αναφέρει ότι αυτό που έχει σημασία σήμερα είναι ότι ο τεχνικός πολιτισμός αποτελεί μια πραγματικότητα, μια πραγματικότητα με τις θετικές και αρνητικές προεκτάσεις της. Η αντιμετώπιση του πρέπει να γίνει σε ρεαλιστικά πλαίσια και όχι με βάση τους αφορισμούς ρομαντικών φύσεων, όπως ο Ρουσό που έβλεπε σαν λύση την επιστροφή του ανθρώπου στη φυσική κατάσταση. Εξάλλου, ο τροχός της ιστορίας δεν γυρίζει πίσω και ακόμη στην απαισιόδοξη προοπτική του Ζ. Ζ. Ρουσό μπορούμε να αντιπαραθέσουμε αυτή του Κάντ ο οποίος πίστευε, «ότι οι άνθρωποι έπρεπε να εγκαταλείψουν τη φυσική κατάσταση και να περάσουν στο, έστω δύσκολο και γεμάτο αντιξοότητες, ταξίδι του πολιτισμού».

Τέλος δεν θα ήταν σοφό να ισχυριστούμε πως η τεχνολογία έφερε μόνον αρνητικές αλλαγές, τόσο κοινωνικές, οικονομικές, οικολογικές – άλλαξε μοιραία την συμπεριφορά των ανθρώπων, τις ανθρώπινες **«ζεστές»** σχέσεις,

της επικοινωνίας, ακόμη και ο πλέον φανατικός πόλεμος του τεχνολογικού πολιτισμού, δεν μπορεί να αμφισβητήσει τις θετικές πλευρές της μηχανής στη ζωή του ανθρώπου.

Ο Α. Νάσιουτζικ αντιπαραθέτει: «Δεν είναι σπάνιο να βλέπει κανείς πολλούς από τους σύγχρονους μας να αμφισβητούν την αξία της επιστήμης. Χωρίς αμφιβολία αναγνωρίζουν ότι η επιστήμη ευεργέτησε γενικά των άνθρωπο, όμως οι πρόοδοι της συνοδεύονται με ταυτόχρονη πρόοδο των μέσων για την καταστροφή του ανθρώπου».

«...Καμιά εποχή δεν είχε αποκτήσει τόση συνείδηση των προβλημάτων της όσο η περίοδος τούτης του θορύβου της προόδου».

§ Άγγελος Τερζάκης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΝΟΤΗΤΑ Α΄

A) Είδος της έρευνας.

Η έρευνα που ακολουθεί είναι μια διερευνητική μελέτη, που πραγματοποιήθηκε με τη μέθοδο που στηρίζεται στο **«περιγραφικό μοντέλο»** έρευνας. Η ερευνητική ομάδα επέλεξε την συλλογή στοιχείων με την χρήση ερωτηματολογίου, το οποίο συμπληρώθηκε από κατοίκων των δυο μεγάλων αστικών κέντρων Πάτρα – Αθήνα, στοχεύοντας στην διερεύνηση των Ανθρωπίνων Σχέσεων στα Σύγχρονα Αστικά Κέντρα.

B) Σκοπός της έρευνας.

Ο σκοπός της έρευνας είναι η συλλογή στοιχείων για την αναγνώριση της σημερινής πραγματικότητας στις Ανθρώπινες Σχέσεις. Ποια μορφή και πως εκφράζονται αυτές μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον, στον εργασιακό χώρο και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.

Επιπλέον σκοπός είναι να διαπιστωθεί κατά πόσο οι άνθρωποι των Σύγχρονων Αστικών Κέντρων μπορούν ή έχουν **«στενές»** Ανθρώπινες Σχέσεις – επαφές. Επίσης, κατά πόσο η σύγχρονη πόλη έχει δημιουργήσει ανθρώπους απόμακρους – αποξενωμένους, μοναχικούς και χωρίς συνείδηση ανθρωπιάς.

Γ) Στόχοι της έρευνας:

- è Να ερευνηθούν οι διαφορές και οι ομοιότητες των Ανθρωπίνων Σχέσεων ανάμεσα στα δυο μεγάλα αστικά κέντρα.
- è Να ερευνηθεί η σημερινή μορφή των ενδοοικογενειακών σχέσεων στα δυο μεγάλα αστικά κέντρα.
- è Να ερευνηθούν οι σχέσεις των ανθρώπων στον εργασιακό και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.
- è Να ερευνηθεί κατά πόσο οι άνθρωποι των μεγάλων αστικών κέντρων είναι αποξενωμένοι, αν υπάρχει μοναξιά μέσα στο πλήθος της ανωνυμίας και αν ο σημερινός άνθρωπος διαθέτει αλτρουιστικά συναισθήματα.

Δ) Υποθέσεις.

Η βασική υπόθεση της έρευνας συνίσταται στην σύγκριση των δυο αστικών κέντρων (Αθήνα – Πάτρα) ως προς:

- è Την μορφή των ενδοοικογενειακών σχέσεων, όπου θεωρούμε ότι στο μεγαλύτερο αστικό κέντρο (Αθήνα) θα έχουν αλλοιωθεί οι σχέσεις μέσα στην οικογένεια, η ποιοτική και η ποσοτική ενασχόληση με τα μέλη της θα είναι σαφώς σε μικρότερο βαθμό από εκείνη των κατοίκων του μικρότερου αστικού κέντρου (Πάτρα).
- è Οι εργασιακές και ευρύτερες κοινωνικές σχέσεις των κατοίκων της Αθήνας θα προσφέρουν ελάχιστη έως καθόλου ικανοποίηση από τις ανθρώπινες επαφές τους συγκριτικά με τους κατοίκους της Πάτρας.
- è Πως η αποξένωση των ανθρώπων και η μοναξιά είναι επακόλουθα της ανωνυμίας του γρήγορου ρυθμού ζωής..., θα βρίσκουν την

προσωποποίηση τους στους κατοίκους της Αθήνας σε σύγκριση με αυτούς της Πάτρας.

- è Πως η προσφορά και τα συναισθήματα αλληλεγγύης θα καταλαμβάνουν μικρή θέση στη ζωή των κατοίκων του μεγάλου αστικού κέντρου σε αντίθεση με αυτό της Πάτρας.

ΕΝΟΤΗΤΑ Β΄

Υλικό – Μέθοδος.

A) Σχεδιασμός της έρευνας.

Η μέθοδος μας στηρίχθηκε στο περιγραφικό μοντέλο έρευνας με βάση το οποίο περιγράφονται μεταβλητές και συγκρίνονται ομάδες ατόμων με κάποια μεταβλητή.

B) Πληθυσμός – Δείγμα.

Για την συλλογή των στοιχείων της έρευνας ως χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο κατάλληλα σχεδιασμένο από την ομάδα με την καθοδήγηση της υπεύθυνης καθηγήτριας, το οποίο απευθυνόταν σε 104 άτομα.

Στο σύνολο των ερωτηθέντων (Αθήνα – Πάτρα, 104 άτομα) η πλειοψηφία είναι 67 γυναίκες ενώ οι άντρες είναι 37. Ο μέσος όρος της ηλικίας είναι μεταξύ 36 – 45 ετών και η οικογενειακή τους κατάσταση είναι άγαμοι. Το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων είναι Μέσης Εκπαίδευσης. Όσο αφορά την επαγγελματική τους κατάσταση οι περισσότεροι είναι Δημόσιοι Υπάλληλοι.

Στην Αθήνα, ο μέσος όρος της ηλικίας είναι μεταξύ 26 – 35 ετών και η οικογενειακή τους κατάσταση είναι άγαμοι. Το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων είναι Μέσης Εκπαίδευσης. Όσο αφορά την επαγγελματική τους κατάσταση οι περισσότεροι είναι Ιδιωτικοί Υπάλληλοι. Από τους συμμετέχοντες οι μισοί (25 άτομα) ήταν γυναίκες και οι υπόλοιποι μισοί (25 άτομα) άντρες.

Στην Πάτρα ο μέσος όρος της ηλικίας είναι μεταξύ 36 – 45 ετών και η οικογενειακή τους κατάσταση είναι έγγαμοι. Το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων είναι Μέσης Εκπαίδευσης. Όσο αφορά την επαγγελματική τους κατάσταση ο μέσος όρος είναι Δημόσιοι Υπάλληλοι. Από τους συμμετέχοντες τα 42 άτομα ήταν γυναίκες και τα υπόλοιπα 12 άντρες.

Η δειγματοληψία ήταν τυχαία. Ως όργανο μέτρησης χρησιμοποιήθηκε γραπτό ερωτηματολόγιο αποτελούμενο από 33 ερωτήσεις. Οι ερωτήσεις ήταν κλειστού τύπου, από αυτές 12 είναι τριχοτομικές (Ναι – Όχι – Δεν ξέρω/Δεν απαντώ), 28 είναι εναλλακτικών απαντήσεων και οι υπόλοιπες 3 με κλιμακούμενη απάντηση (Ποτέ – Σπάνια – Μερικές Φορές – Συχνά).

Γ) Τύπος και χρόνος έρευνας.

- ο
- ο Τα στοιχεία συλλέχθηκαν τον Ιούνιο 2006 στην Αθήνα και στην Πάτρα. Από τα 104 ερωτηματολόγια τα 50 μοιράστηκαν στην Αθήνα στις περιοχές Γκύζη, Εξάρχεια και Βύρωνα και 54 στην Πάτρα στις περιοχές Τερψιθέα, Σκαγιοπούλειο και Ζαρουχλέϊκα.

Δ) Κριτήρια εισαγωγής και αποκλεισμού δεδομένων.

Κριτήρια εισαγωγής στην έρευνα μας ήταν:

- è Οι συμμετέχοντες να διαμένουν σε ένα από τα δυο μεγάλα αστικά κέντρα (Αθήνα – Πάτρα), ανεξάρτητα από καταγωγή, οικογενειακή και κοινωνικο-οικονομική κατάσταση.

Κριτήρια αποκλεισμού ήταν:

- è Μη πλήρως συμπληρωμένα ερωτηματολόγια.

Τελικά, χρησιμοποιήθηκαν όλα τα ερωτηματολόγια από αυτά που διανεμήθηκαν.

Ε) Κωδικοποίηση και στατιστική ανάλυση.

Κάθε πιθανή απάντηση σε μια ερώτηση κωδικοποιήθηκε με έναν ακέραιο αριθμό ανάλογα με τον αριθμό των δυνατών απαντήσεων. Έπειτα τα δεδομένα εισήχθησαν στον Ηλεκτρονική Υπολογιστή σε μεταβλητές που η κάθε μια αντιπροσώπευε μια ερώτηση. Το πρόγραμμα που χρησιμοποιήθηκε για την εισαγωγή των κωδικοποιημένων δεδομένων και την στατιστική επεξεργασία τους ήταν το Microsoft Excel.

§ ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ.

Τα αποτελέσματα που προέκυψαν συντάχθηκαν σε πίνακες στους οποίους αναφέρεται ο όνομα της μεταβλητής καθώς και η αντίστοιχη ερώτηση στην οποία αναφέρεται. Επίσης, αναφέρονται οι εξεταζόμενες ομάδες, καθώς και τα σύνολα των απαντήσεων.

Έτσι, οι μετρήσιμες μεταβλητές δεν παρουσιάζονται με μέση τιμή των μετρήσεων τους, την τυπική απόκλιση, την ελάχιστη και την μέγιστη τιμή λόγω μη ύπαρξης τους. Οι δε μη μετρήσιμες μεταβλητές (βαθμωτές, τριχοτομικές ή κατηγορικές) παρουσιάζονται με τη συχνότητα (απόλυτος αριθμός) εμφάνισης της απάντησης καθώς και με τη σχετική συχνότητα (ποσοστιαία αναλογία) εμφάνισης της κάθε τιμής της μεταβλητής.

- ο
- ο
- ο
- ο
- ο

- ο
- ο

Αποτελέσματα Έρευνας

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Για την συλλογή των στοιχείων χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο κατάλληλα σχεδιασμένο αποτελούμενο από 33 ερωτήσεις εναλλακτικών απαντήσεων, κλειστού τύπου.

- Τα ερωτηματολόγια δόθηκαν για να απαντηθούν σε 104 τυχαία άτομα στα δυο μεγάλα αστικά κέντρα Αθήνα – Πάτρα.
 - Στην Αθήνα δόθηκαν 50 ερωτηματολόγια και στην Πάτρα 54. Στα στοιχεία συλλέχθηκαν από 01/06/2006 έως 31/07/2006 στην Αθήνα και στην Πάτρα.

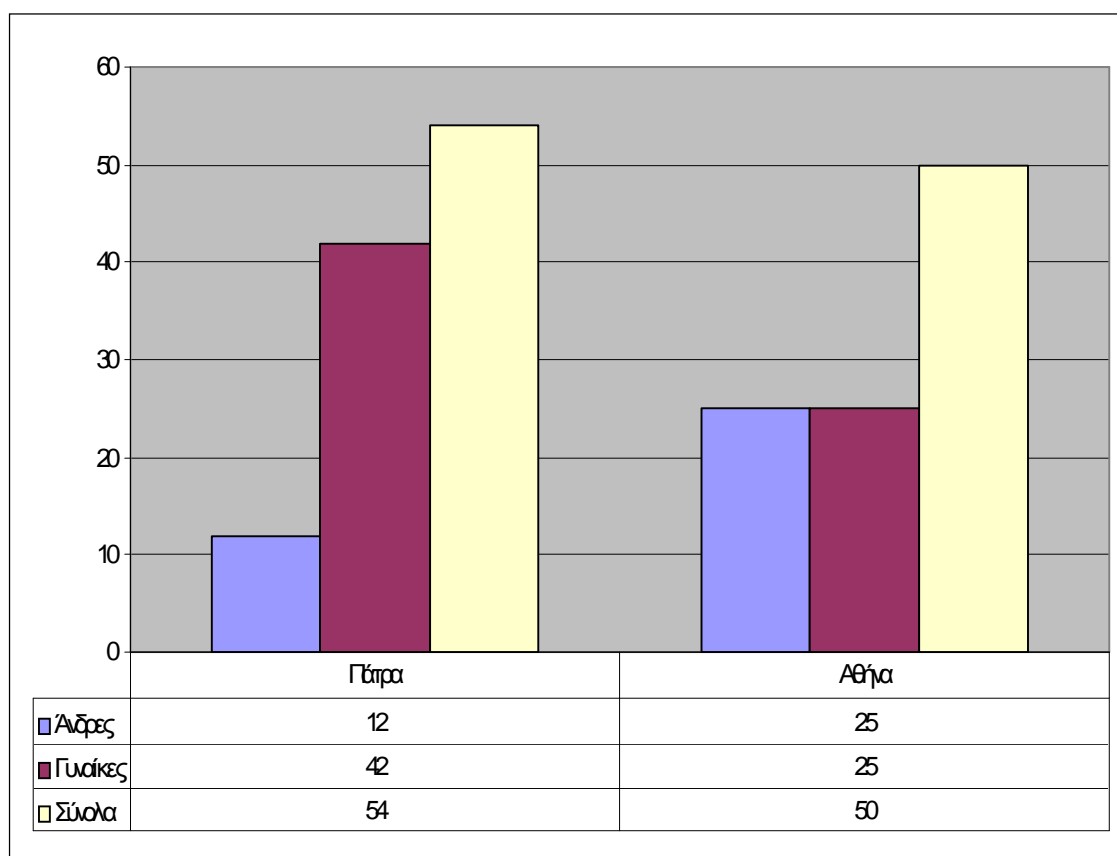
Η δειγματοληψία ήταν τυχαία. Ως όργανο μέτρησης χρησιμοποιήθηκε γραπτό ερωτηματολόγιο αποτελούμενο από 33 ερωτήσεις. Οι ερωτήσεις ήταν κλειστού τύπου, από αυτές 12 είναι τριχοτομικές (Ναι – Όχι – Δεν ξέρω/Δεν απαντώ), 3 κλιμακούμενων απαντήσεων και οι υπόλοιπες εναλλακτικών απαντήσεων.

- ο Το 36% των ερωτηθέντων ήταν άντρες και το 64% ήταν γυναίκες και στις δυο πόλεις. (Πίνακας1, Σχήμα 1).

Πίνακας 1: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς το φύλο.

§ ΦΥΛΟ						
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό% Αθήνας	Σύνολο % ποσοστών
Άντρες	12	25	37	22%	50%	36%
Γυναίκες	42	25	67	78%	50%	64%

Σχήμα 1: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς το φύλο.

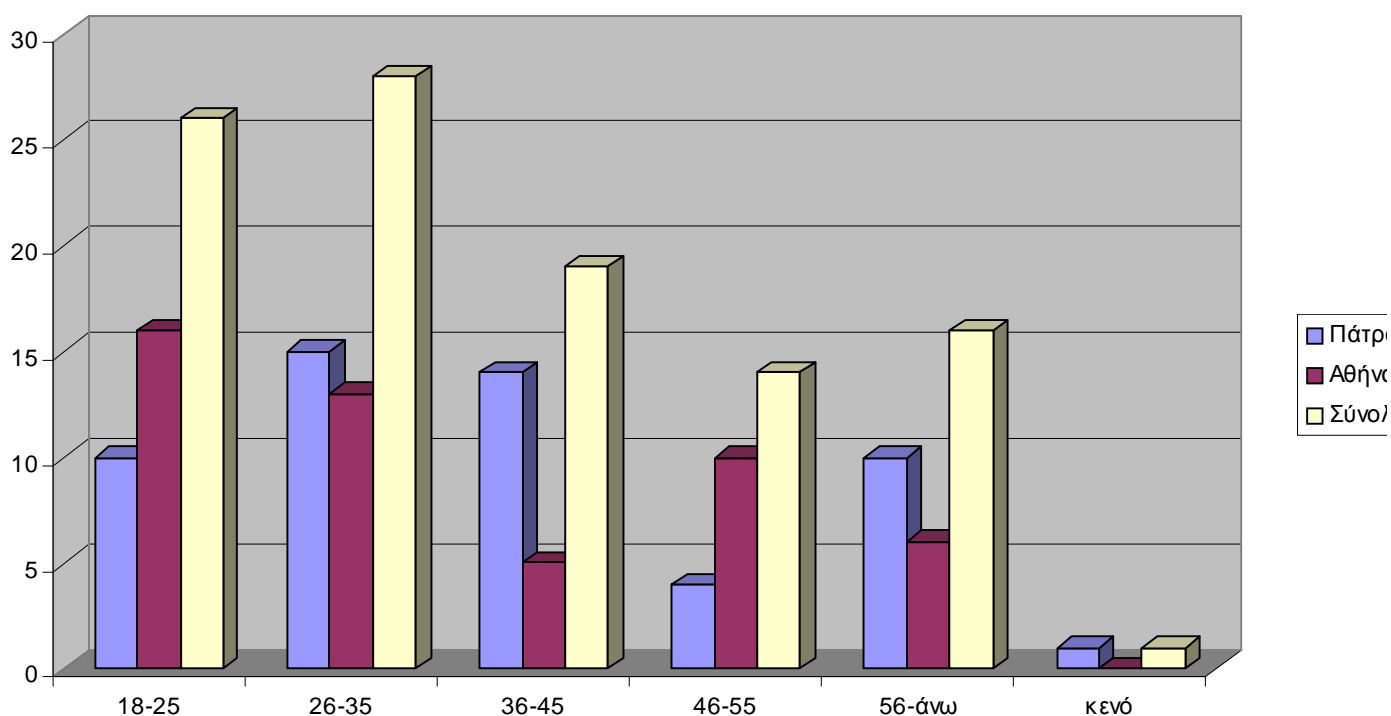

Το 28% των ερωτηθέντων (28 άτομα) έχουν ηλικίες μεταξύ 26 – 35 ετών, το 25% των ερωτηθέντων (26 άτομα) μεταξύ 18 – 25 ετών, 19 άτομα (ποσοστό 18%) είναι ανάμεσα 36 – 45 ετών, το 15% αντιστοιχεί σε ηλικίες 56 και άνω (16 άτομα) και 14 άτομα (ποσοστό 13%) 56 και άνω. Από τους ερωτηθέντες 1 άτομο δεν απάντησε (1%). (Πίνακας 2, Σχήμα 2).

Πίνακας 2: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς την ηλικία τους.

§ ΗΛΙΚΙΑ						
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό% Αθήνας	Σύνολο % ποσοστών
18 – 25	10	16	26	19%	32%	25%
26 – 35	15	13	28	27%	26%	28%
36 – 45	14	5	19	26%	10%	18%
46 – 55	4	10	14	7%	20%	13%
56 και άνω	10	6	16	19%	12%	15%
Δεν απάντησαν	1	0	1	2%	0%	1%

Σχήμα 2: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς την ηλικία τους.

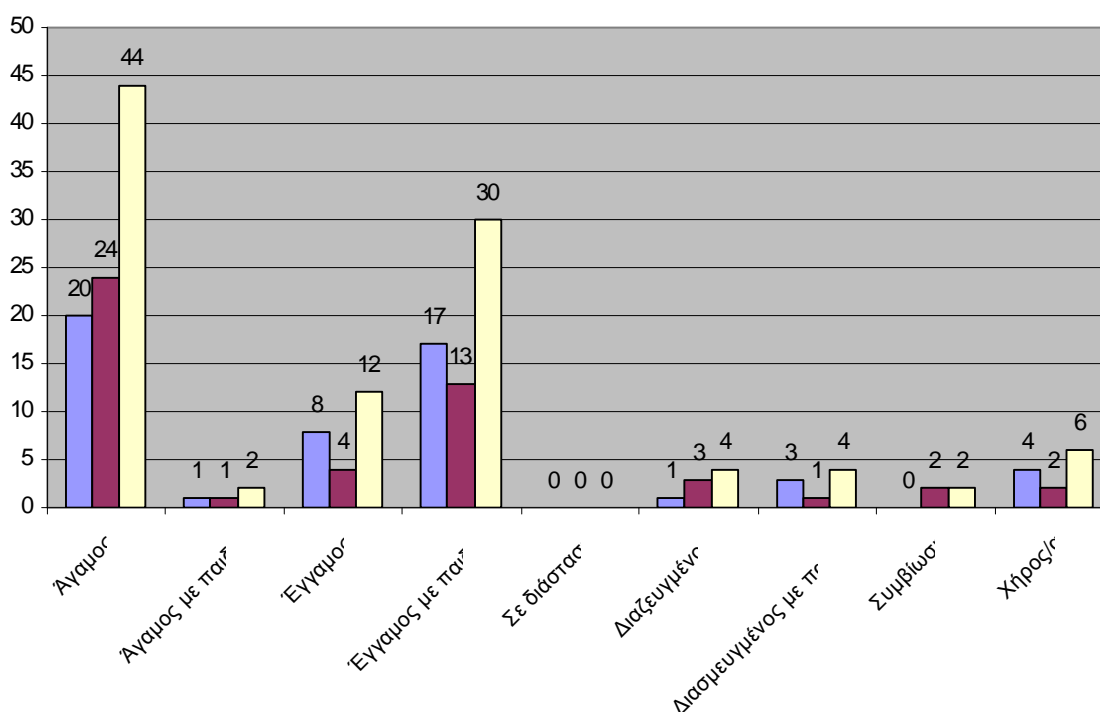
Η οικογενειακή κατάσταση των ερωτηθέντων προέκυψε ως εξής:

Το 41% των ερωτηθέντων είναι άγαμοι (44 άτομα), το 29% των ερωτηθέντων είναι έγγαμοι με παιδιά (30 άτομα), το 12% των ερωτηθέντων είναι έγγαμοι χωρίς παιδιά (12 άτομα), το 6% χήρος/α (6 άτομα), από 4% αντιστοιχεί στο διαζευγμένος χωρίς παιδιά και στο διαζευγμένος με παιδιά (από 4 άτομα) και από 2% αντιστοιχεί στο άγαμος με παιδιά και στη συμβίωση (από 2 άτομα). (Πίνακας 3, Σχήμα 3).

Πίνακας 3: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς την οικογενειακή κατάσταση.

§ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ						
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό% Αθήνας	Σύνολο % ποσοστών
Άγαμος/η	20	24	44	37	48	41
Άγαμος/η με παιδιά	1	1	2	1	2	2
Έγγαμος/η	8	4	12	15	8	12
Έγγαμος/η με παιδιά	17	13	30	31	26	29
Σε διάσταση	0	0	0	0	0	0
Διαζευγμένος/η	1	3	4	2	6	4
Διαζευγμένος/η με παιδιά	3	1	4	6	2	4
Συμβίωση	0	2	2	0	4	2
Χήρος/α	4	2	6	7	2	6

Σχήμα 3: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς την οικογενειακή κατάσταση.

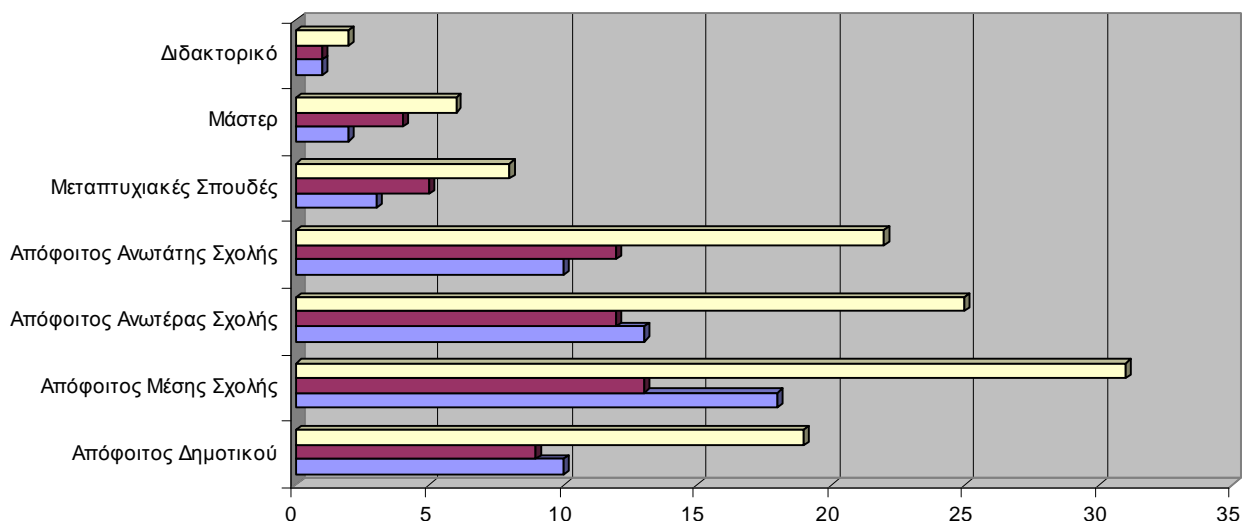

Από τους ερωτηθέντες 31 άτομα (ποσοστό 28%) είναι Απόφοιτοι Μέσης Σχολής, 25 άτομα (ποσοστό 22%) είναι Απόφοιτοι Ανωτέρας Σχολής, 22 άτομα (ποσοστό 19%) είναι Απόφοιτοι Ανωτάτης Σχολής, 19 άτομα είναι Απόφοιτοι Δημοτικού (ποσοστό 17%), 8 άτομα (ποσοστό 7%) έχουν Μεταπτυχιακό, 6 άτομα (ποσοστό 5%) έχουν Μάστερ και 2 άτομα (ποσοστό 2%) έχουν Διδακτορικό. (Πίνακας 4, Σχήμα 4).

Πίνακας 4: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς το μορφωτικό επίπεδο.

§ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ						
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό% Αθήνας	Σύνολο % ποσοστών
Απόφοιτος Δημοτικού	10	9	19	18	16	17
Απόφοιτος Μέσης Σχολής	18	13	31	31	24	28
Απόφοιτος Ανωτέρας Σχολής	13	12	25	22	21	22
Απόφοιτος Ανωτάτης Σχολής	10	12	22	18	21	19
Μεταπτυχιακές σπουδές	23	5	8	5	9	7
Μάστερ	2	4	6	4	7	5
Διδακτορικό	1	1	2	2	2	2

Σχήμα 4: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς το μορφωτικό επίπεδο.

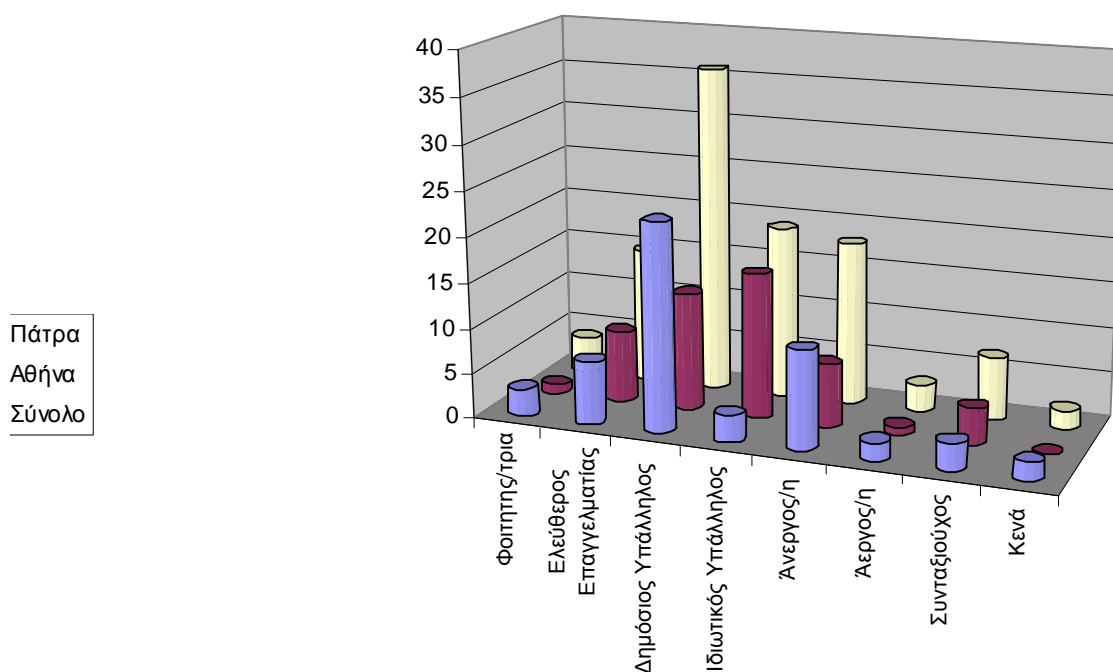

Το 35% των ερωτηθέντων είναι Δημόσιοι Υπάλληλοι (36 άτομα), το 18% (19 άτομα) των ερωτηθέντων είναι Ιδιωτικοί Υπάλληλοι, 18 άτομα (ποσοστό 17%) είναι άνεργοι, 15 άτομα είναι Ελεύθεροι Επαγγελματίες (ποσοστό 14%), συνταξιούχοι είναι 7 άτομα (ποσοστό 7%), φοιτητές είναι το 4% (4 άτομα), άεργοι δηλώνουν 3 άτομα (ποσοστό 3%) και το 2% (2 άτομα) δεν απάντησε στην ερώτηση. (Πίνακας 5, Σχήμα 5).

Πίνακας 5: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς την επαγγελματική απασχόληση.

§ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ						
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό% Αθήνας	Σύνολο % ποσοστών
Φοιτητής/τρια	3	1	4	6	1	4
Ελεύθερος Επαγγελματίας	7	8	15	13	16	14
Δημόσιος Υπάλληλος	23	13	36	42	26	35
Ιδιωτικός Υπάλληλος	3	16	19	6	32	18
Άνεργος/η	11	7	18	19	14	17
Άεργος/η	2	1	3	4	2	3
Συνταξιούχος	3	4	7	6	8	7
Δεν απάντησαν	2	0	2	4	0	2

Σχήμα 5: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς την επαγγελματική απασχόληση.

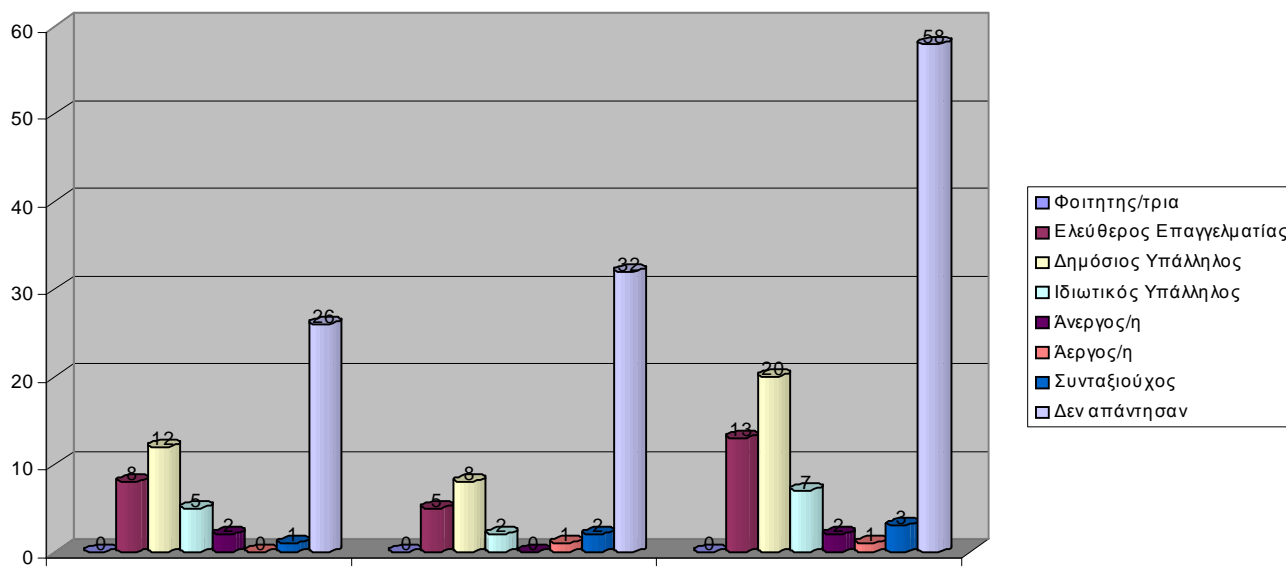

Ζητήθηκε από τους ερωτηθέντες να απαντήσουν αν ο/η σύζυγος εργάζεται. Το 55% (58 άτομα) που ανήκουν στις κατηγορίες άγαμοι, άγαμοι με παιδιά, διαζευγμένοι, διαζευγμένοι με παιδιά και χήροι δεν απάντησαν στην ερώτηση. 20 άτομα (ποσοστό 19%) δηλώνουν ότι ο/η σύζυγος είναι Δημόσιος Υπάλληλος, το 13% (13 άτομα) δηλώνουν ότι ο/η σύζυγος είναι Ελεύθερος Επαγγελματίας, 3% (3 άτομα) δηλώνουν ότι ο/η σύζυγος είναι συνταξιούχος, 2 άτομα (ποσοστό 2%) δηλώνουν ότι ο/η σύζυγος είναι άνεργος, και ποσοστό 1% (1 άτομο) δηλώνουν ότι ο/η σύζυγος είναι άεργος. (Πίνακας 6, Σχήμα 6)

Πίνακας 6: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς την εργασία του/της συζύγου.

Ο/Η ΣΥΖΥΓΟΣ ΕΡΓΑΖΕΤΑΙ;						
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό% Αθήνας	Σύνολο % ποσοστών
	8					
Ελεύθερος Επαγγελματίας	12	5	13	15	10	13
Δημόσιος Υπάλληλος	5	8	20	22	16	19
Ιδιωτικός Υπάλληλος	2	2	7	9	4	7
Άνεργος/η	0	0	2	4	0	2
Άεργος/η	1	1	1	0	2	1
Συνταξιούχος	26	2	3	2	4	3
Δεν απάντησαν		32	58	48	64	55

Σχήμα 6: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς την εργασία του/της συζύγου.

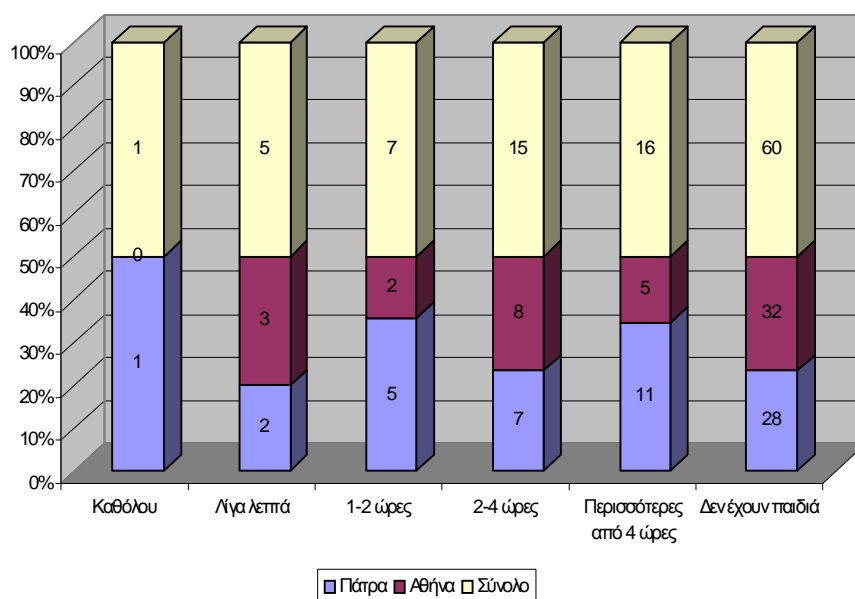
Στην ερώτηση πόσο χρόνο αφιερώνετε στα παιδιά σας, οι ερωτηθέντες απάντησαν ως εξής:

Το 58% (60 άτομα) που ανήκουν στις κατηγορίες άγαμοι χωρίς παιδιά, έγγαμοι χωρίς παιδιά και διαζευγμένοι χωρίς παιδιά δεν απάντησαν στην ερώτηση, 16 άτομα που απάντησαν στην ερώτηση (ποσοστό 15%) αφιερώνουν στα παιδιά τους περισσότερες από 4 ώρες, 15% (15 άτομα) αφιερώνουν 2 – 4 ώρες, 7% (7 άτομα) αφιερώνουν στα παιδιά τους 1 – 2 ώρες, λίγα λεπτά αφιερώνει το 5% (5 άτομα) και 1 άτομο (1%) δεν αφιερώνει καθόλου χρόνο στα παιδιά του. (Πίνακας 7, Σχήμα 7)

Πίνακας 7: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς τον χρόνο που αφιερώνουν στα παιδιά.

ΠΟΣΟ ΧΡΟΝΟ ΑΦΙΕΡΩΝΕΤΕ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΑΣ;						
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό% Αθήνας	Σύνολο % ποσοστών
Καθόλου	1	0	1	2	0	1
Λίγα λεπτά	2	3	6	4	6	5
1 – 2 ώρες	5	2	7	9	4	7
2 – 4 ώρες	7	8	15	13	16	14
Περισσότερες από 4 ώρες	11	5	16	20	10	15
Δεν απάντησαν	28	32	60	52	64	58

Σχήμα 7: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς τον χρόνο που αφιερώνουν στα παιδιά.

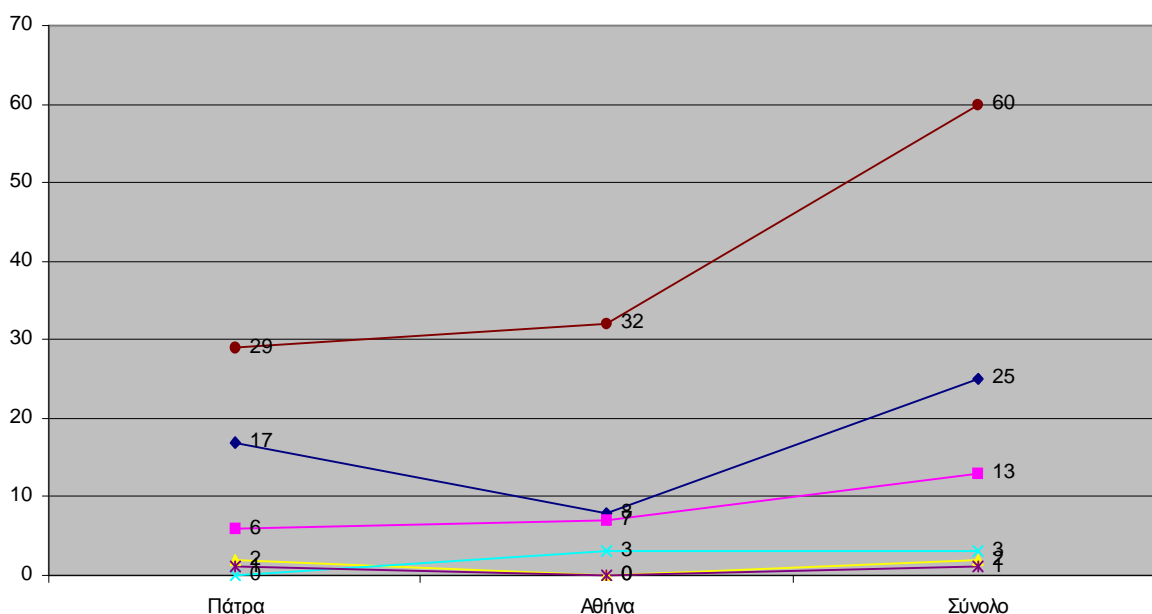
Ζητήθηκε από τους ερωτηθέντες να απαντήσουν στην ερώτηση: «Ποιος από τους δυο γονείς ασχολείται περισσότερο με τα παιδιά;» .

60 άτομα (ποσοστό 57%) που ανήκουν στις κατηγορίες άγαμοι χωρίς παιδιά, έγγαμοι χωρίς παιδιά και διαζευγμένοι χωρίς παιδιά δεν απάντησαν στην ερώτηση, ποσοστό 24% (25 άτομα) απάντησαν ότι οι ίδιοι ασχολούνται περισσότερο με τα παιδιά τους, 13 άτομα (13%) απάντησαν ο/η σύζυγος, 3% (3 άτομα) απάντησαν ότι η γιαγιά/παπούς ασχολείται περισσότερο με τα παιδιά και 2 άτομα (2%) απάντησαν ότι ασχολούνται και οι δυο. Ένα άτομο (1%) απάντησε ότι η νταντά ασχολείται περισσότερο με τα παιδιά. (Πίνακας 8, Σχήμα 8).

Πίνακας 8: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς ποιος από τους δυο γονείς ασχολείται περισσότερο με τα παιδιά.

ΠΟΙΟΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΔΥΟ ΓΟΝΕΙΣ ΑΣΧΟΛΕΙΤΑΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΜΕ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ;						
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό% Αθήνας	Σύνολο % ποσοστών
Εγώ	17	8	25	31	16	24
Ο/η σύζυγος	6	7	13	11	14	13
Και οι δυο	1	1	2	2	2	2
Γιαγιά/παπούς	0	3	3	0	6	3
Άλλος	1	0	1	2	0	1
Δεν απάντησαν	29	31	60	54	62	57

Σχήμα 8: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς ποιος από τους δυο γονείς ασχολείται περισσότερο με τα παιδιά.

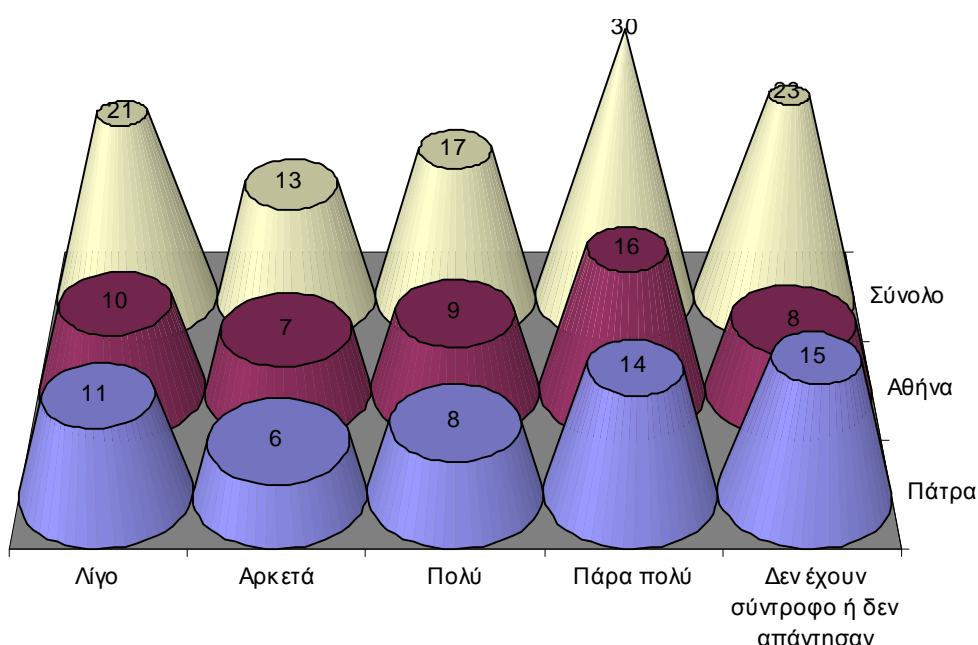
Στην ερώτηση πόσο χρόνο αφιερώνεται στον ή στην σύντροφο σας, οι ερωτηθέντες απάντησαν ως εξής:

Το 29% (30 άτομα) απάντησε ότι αφιερώνει στον ή στην σύντροφο του πάρα πολύ (πάνω από 4 ώρες), το 22% δεν απάντησαν (23 άτομα), 20% (21 άτομα) απάντησαν λίγο (1 ώρα), 16% (17 άτομα) απάντησαν πολύ (πάνω από 2 ώρες) και 13% (13 άτομα) απάντησαν αρκετά (πάνω από 1 ώρα). (Πίνακας 9, Σχήμα 9).

Πίνακας 9: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς τον χρόνο που αφιερώνουν στον/στην σύντροφο.

ΠΟΣΟ ΧΡΟΝΟ ΑΦΙΕΡΩΝΕΤΑΙ ΣΤΟΝ Η ΣΤΗΝ ΣΥΝΤΡΟΦΟ ΣΑΣ;						
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό% Αθήνας	Σύνολο % ποσοστών
Λίγο (1 ώρα)	11	10	21	20	20	20
Αρκετά (πάνω από 1 ώρα)	6	7	13	11	14	13
Πολύ (πάνω από 2 ώρες)	8	9	17	15	16	16
Πάρα πολύ (πάνω από 4 ώρες)	14	16	30	26	32	29
Δεν απάντησαν	15	8	23	28	16	22

Σχήμα 9: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς τον χρόνο που αφιερώνουν στον/στην σύντροφο.

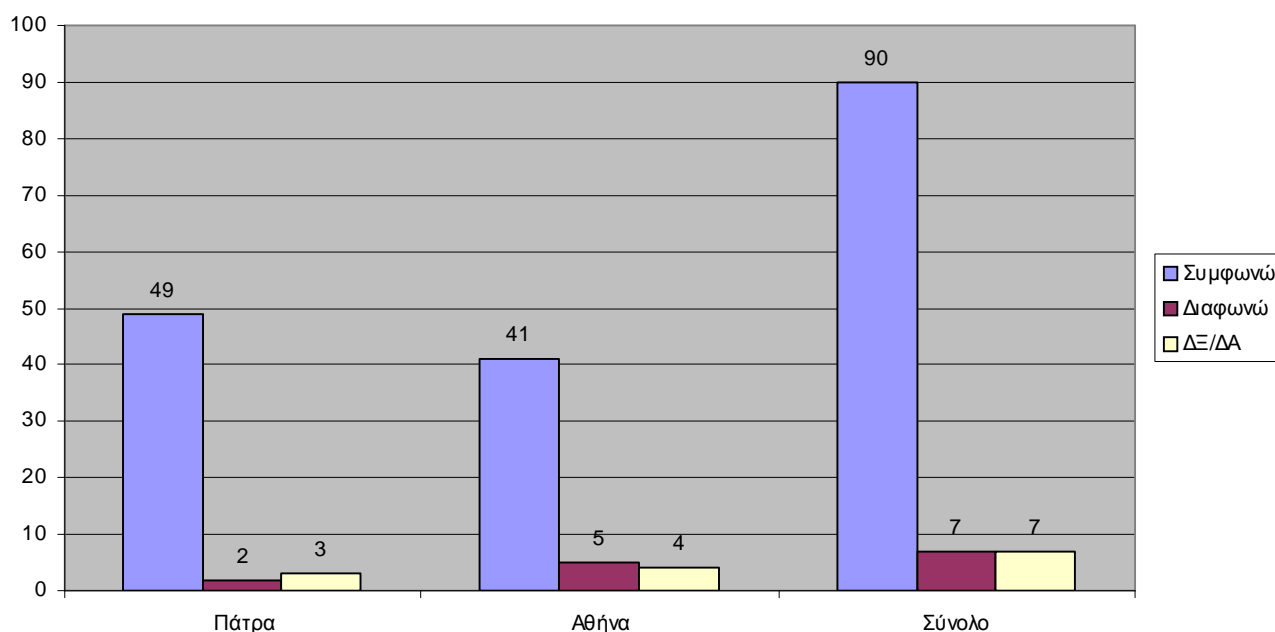

Η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων (90 άτομα – ποσοστό 86%) συμφωνούν ότι η σχέση των συζύγων είναι σημαντική για την καλή ανατροφή των παιδιών, ενώ (7 άτομα – ποσοστό 7%) διαφωνούν και (7 άτομα – ποσοστό 7%) δεν γνώριζαν ή δεν ήθελαν να απαντήσουν. (Πίνακας 10, Σχήμα 10)

Πίνακας 10: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς αν θεωρούν πως η σχέση των συζύγων είναι σημαντική για την καλή ανατροφή των παιδιών.

ΘΕΩΡΕΙΤΕ ΠΩΣ Η ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΣΥΖΥΓΩΝ ΕΙΝΑΙ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΛΗ ΑΝΑΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ;						
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό % Αθήνας	Σύνολο ποσοστών %
Συμφωνώ	49	41	90	90	82	86
Διαφωνώ	2	5	7	4	10	7
Δεν ξέρω/ Δεν απαντώ	3	4	7	6	8	7

Σχήμα 10: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς αν θεωρούν πως η σχέση των συζύγων είναι σημαντική για την καλή ανατροφή των παιδιών.

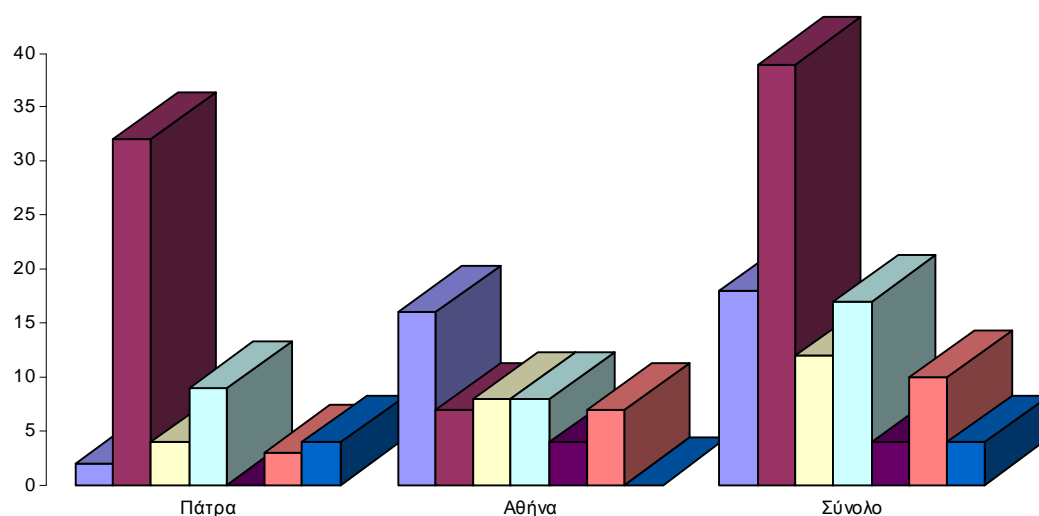

Ζητήθηκε από τους ερωτηθέντες να μας πουν πόσο συχνά βρίσκεται η οικογένεια τους γύρω από το τραπέζι την ώρα του φαγητού. Το 39 άτομα – ποσοστό 37% απάντησαν 1 φορά την ημέρα, καθόλου απάντησε το 17 % (18 άτομα), κάθε Σαββατοκύριακο βρίσκεται η οικογένεια τους γύρω από το τραπέζι απάντησαν 17 άτομα – ποσοστό 16%, 12% (11 άτομα) απάντησε 1 φορά την εβδομάδα, 10% (10 άτομα) απάντησαν πάντα, 4 άτομα – ποσοστό 4% απάντησαν 2 φορές το μήνα και 4 άτομα – ποσοστό 4% δεν απάντησαν. (Πίνακας 11, Σχήμα 11).

Πίνακας 11: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς το πόσο συχνά βρίσκεται η οικογένεια γύρω από το τραπέζι την ώρα του φαγητού.

ΠΟΣΟ ΣΥΧΝΑ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΣΑΣ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙ ΤΗΝ ΩΡΑ ΤΟΥ ΦΑΓΗΤΟΥ;						
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό% Αθήνας	Σύνολο % ποσοστών
Καθόλου	2	16	18	4	32	17
1 φορά την ημέρα	32	7	39	59	14	37
1 φορά την εβδομάδα	4	8	11	7	16	12
Κάθε Σ/Κ	9	8	17	17	16	16
2 φορές το μήνα	0	4	4	0	8	4
Πάντα	3	7	10	6	14	10
Δεν απάντησαν	4	0	4	7	0	4

Σχήμα 11: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς το πόσο συχνά βρίσκεται η οικογένεια γύρω από το τραπέζι την ώρα του φαγητού.

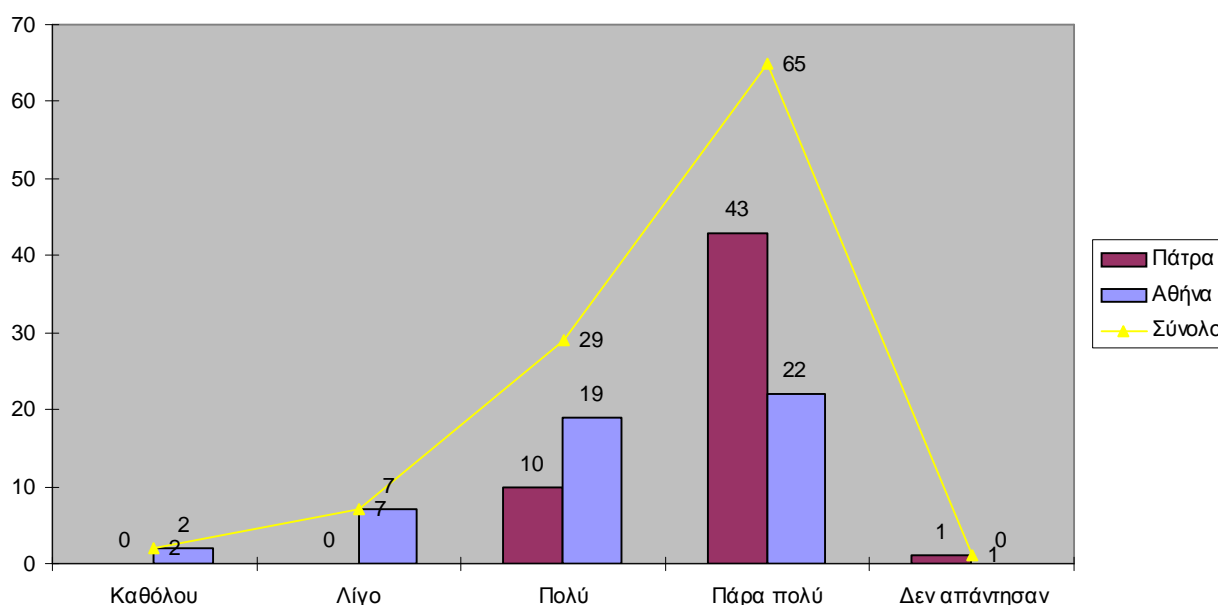

Στην ερώτηση αν η οικογένεια σας είναι σημαντική για τη ζωή σας, η συντριπτική πλειοψηφία απάντησε πάρα πολύ (ποσοστό 62% - 65 άτομα), το 28% (29 άτομα) απάντησε πολύ, 7 άτομα (7%) απάντησε λίγο, καθόλου απάντησαν 2 άτομα – ποσοστό 2% και δεν απάντησε 1 άτομο – ποσοστό 1%. (Πίνακας 12, Σχήμα 12).

Πίνακας 12 Κατανομή ερωτηθέντων ως προς το κατά πόσο είναι σημαντική η οικογένεια στη ζωή των ερωτηθέντων.

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΣΑΣ ΕΙΝΑΙ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗ ΖΩΗ ΣΑΣ;						
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό% Αθήνας	Σύνολο % ποσοστών
Καθόλου	0	2	2	0	4	2
Λίγο	0	7	7	0	14	7
Πολύ	10	19	29	19	38	28
Πάρα πολύ	43	22	65	79	44	62
Δεν απάντησαν	1	0	1	2	0	1

Σχήμα 12: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς το κατά πόσο είναι σημαντική η οικογένεια στη ζωή των ερωτηθέντων.

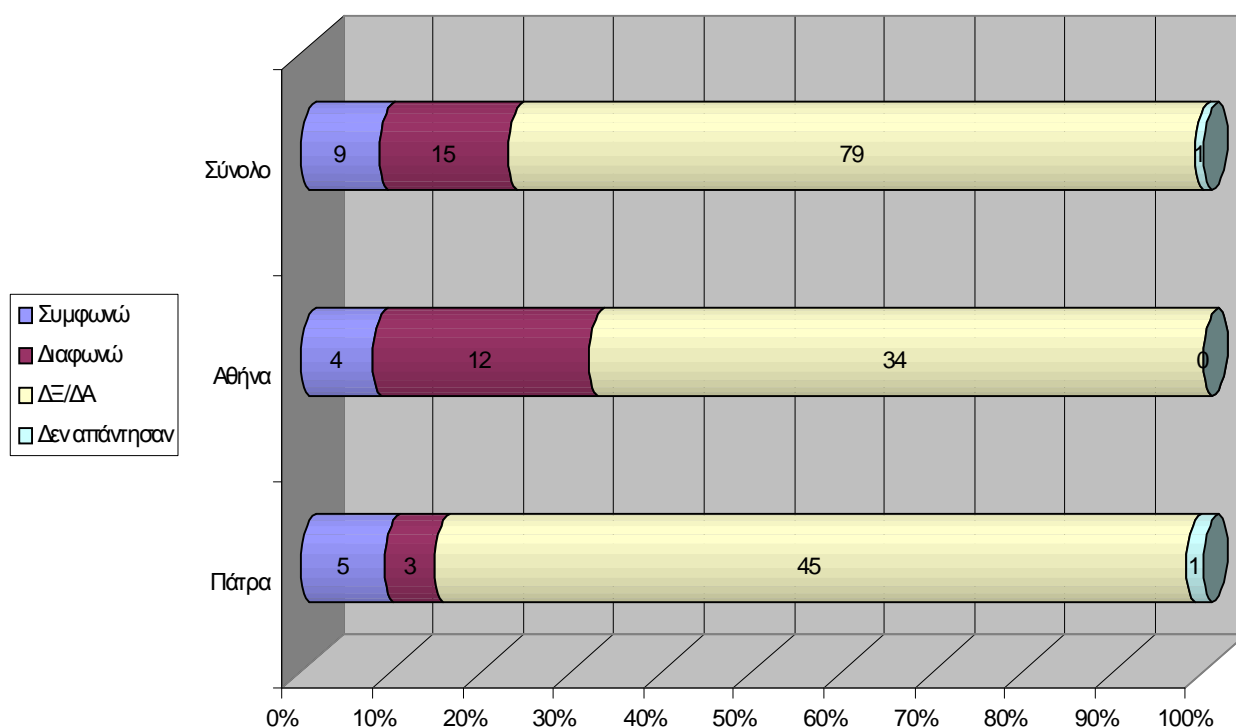

Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (ποσοστό 76% – 79 άτομα) πιστεύει ότι η οικογένεια ως θεσμός περνά κρίση στην εποχή μας, ενώ (15 άτομα – ποσοστό 14%) διαφωνούν, 9 άτομα – ποσοστό 9% δεν ξέρει/δεν απαντά και 1 άτομο – ποσοστό 1% δεν θέλησε να απαντήσει. (Πίνακας 13, Σχήμα 13)

Πίνακας 13: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς το αν πιστεύουν ότι η οικογένεια περνά κρίση ως θεσμός στην εποχή μας.

Πιστεύετε ότι η οικογένεια περνά κρίση ως θεσμός στην εποχή μας;						
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό % Αθήνας	Σύνολο ποσοστών %
Συμφωνώ	45	34	79	83	68	76
Διαφωνώ	3	12	15	6	24	14
Δεν ξέρω/ Δεν απαντώ	5	4	9	9	8	9
Δεν απάντησαν	1	0	1	2	0	1

Σχήμα 13: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς το αν πιστεύουν ότι η οικογένεια περνά κρίση ως θεσμός στην εποχή μας.

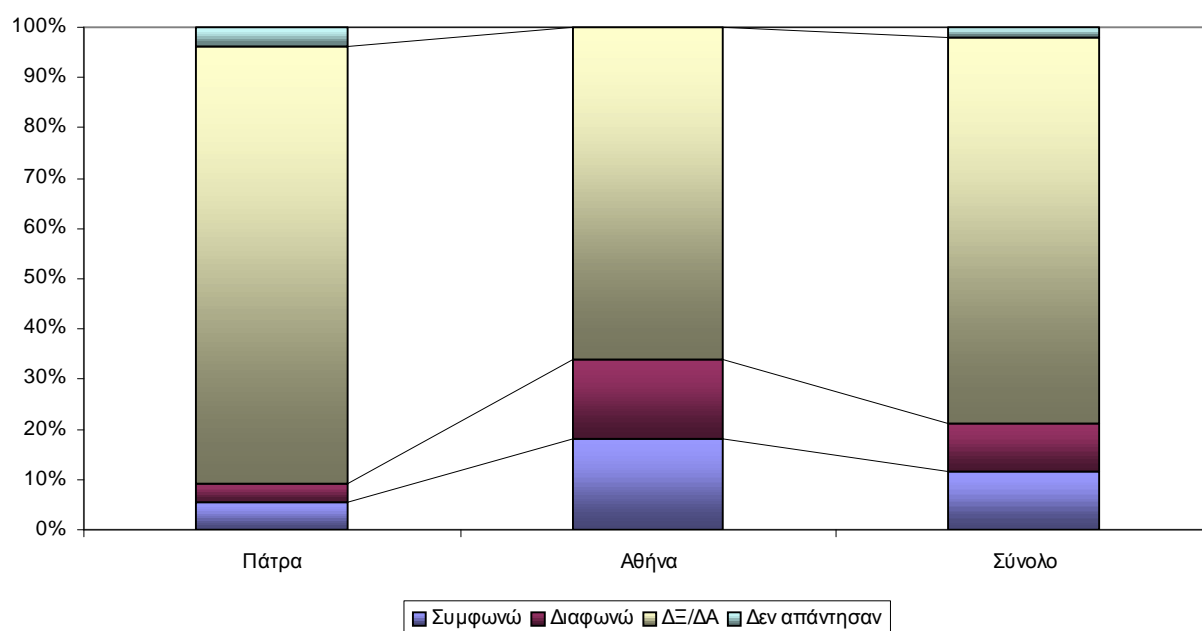

Στην ερώτηση «Πιστεύετε ότι στην Ελλάδα η οικογένεια εξακολουθεί να είναι σημαντική αξία σε σχέση με τον υπόλοιπο Δυτικό Κόσμος» το μεγαλύτερο ποσοστό 76% των ερωτηθέντων (80 άτομα) συμφώνησε, δεν ξέρω/ δεν απαντώ απάντησε το 12% - 12 άτομα, διαφώνησαν 10 άτομα – ποσοστό 10% ενώ 2 άτομα δεν απάντησαν στην ερώτηση (2%). (Πίνακας 14, σχήμα 14).

Πίνακας 14: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς αν πιστεύουν ότι στην Ελλάδα η οικογένεια εξακολουθεί να είναι σημαντική αξία σε σχέση με τον υπόλοιπο Δυτικό Κόσμο.

ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΟΤΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΕΞΑΚΟΛΟΥΘΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΑΞΙΑ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΥΠΟΛΟΙΠΟ ΔΥΤΙΚΟ ΚΟΣΜΟΣ.						
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό % Αθήνας	Σύνολο ποσοστών %
Συμφωνώ	47	33	80	86	66	76
Διαφωνώ	2	8	10	4	16	10
Δεν ξέρω/ Δεν απαντώ	3	9	12	6	18	12
Δεν απάντησαν	2	0	2	4	0	2

Σχήμα 14: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς αν πιστεύουν ότι στην Ελλάδα η οικογένεια εξακολουθεί να είναι σημαντική αξία σε σχέση με τον υπόλοιπο Δυτικό Κόσμο.

Στην ερώτηση εάν έχετε φίλους το 23% (25 άτομα) απάντησε πως έχει παιδικούς, το 18% (20 άτομα) απάντησε πως έχει φίλους από τη δουλειά, το 12% (12 άτομα) πως έχει συγγενείς και άλλο ένα 12% (12 άτομα) πως έχει φίλους από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.

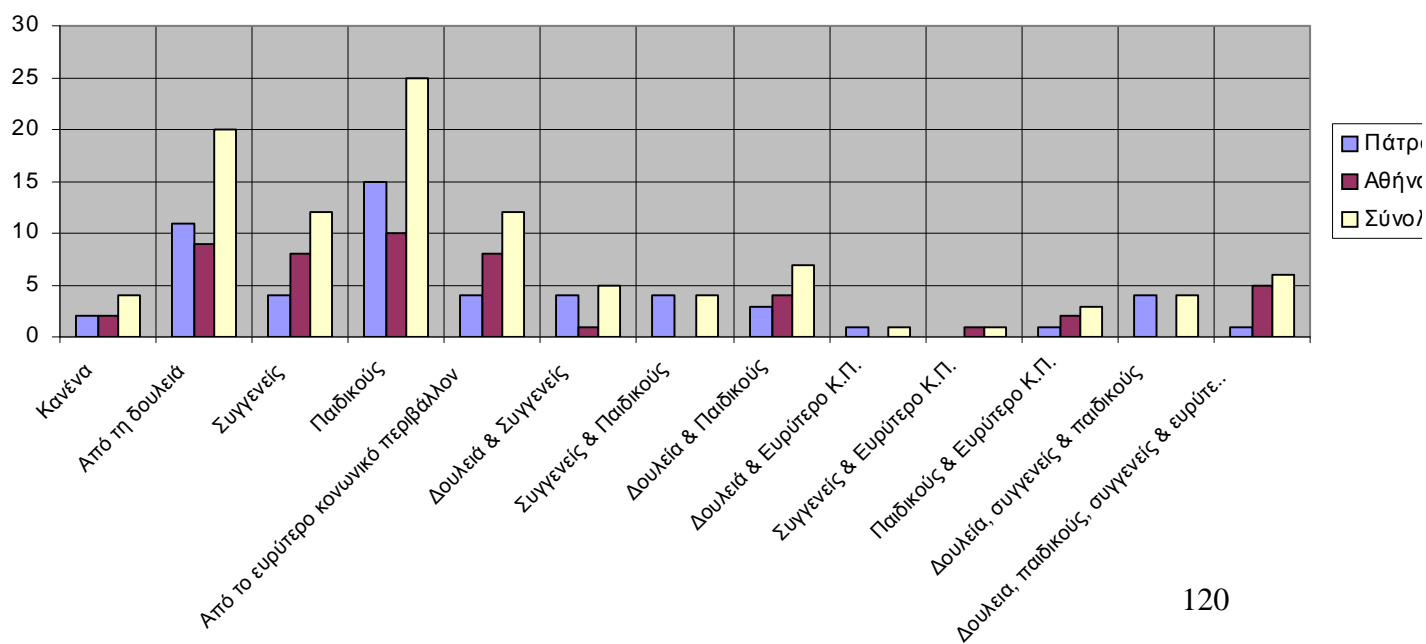
Τα 7 άτομα – ποσοστό 7%, απάντησαν ότι έχουν φίλους από τη δουλειά και παιδικούς, 6 άτομα – ποσοστό 6% πως έχουν φίλους από τη δουλειά, παιδικούς, συγγενείς και από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Το 5% (5 άτομα) απάντησαν από τη δουλειά και συγγενείς. Τα 4 άτομα – ποσοστό 4% απάντησαν συγγενείς και παιδικούς, και άλλο ένα 4% (4 άτομα) απάντησαν από την δουλειά, συγγενείς και παιδικούς.

Το 3% (3 άτομα) απάντησαν πως έχουν παιδικούς φίλους και από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Το 1% (1 άτομο) απάντησε πως έχει φίλους από την δουλειά και από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Και άλλο ένα 1% (1 άτομο) έχει φίλους συγγενείς και από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. (Πίνακας 15, Σχήμα 15).

Πίνακας 15: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς το αν έχουν φίλους.

ΈΧΕΤΕ ΦΙΛΟΥΣ;						
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό % Αθήνας	Σύνολο ποσοστών %
Κανέναν	1	2	4	4	4	4
Από τη δουλειά	11	9	20	18	20	18
Συγγενείς	4	8	12	16	7	12
Παιδικούς	15	10	25	20	29	23
Από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον	4	8	12	16	7	12
Από τη δουλειά & Συγγενείς	4	1	5	2	7	5
Συγγενείς & Παιδικούς	4	0	4	0	7	4
Από τη δουλειά, Συγγενείς, Παιδικούς & Από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον	1	5	6	10	2	6
Από τη δουλειά Παιδικούς	3	4	7	8	6	7
Παιδικούς & Από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον	11	2	3	4	2	3
Από τη δουλειά, Συγγενείς & Παιδικούς		0	4	0	4	4
Από τη δουλειά & Από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον	1	0	1	0	1	1
Συγγενείς & Από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον	0	1	1	2	0	1

Σχήμα 15: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς το αν έχουν φίλους.

Το ήμισυ των ερωτηθέντων 52 άτομα – ποσοστό 50% δεν απάντησαν στην ερώτηση αυτή διότι πιστεύουν ότι υπάρχουν αληθινοί φίλοι στη ζωή τους. Το 19% (άτομα 20) απάντησε ότι δεν έχει φίλους λόγω έλλειψης χρόνου. Το 14% (15 άτομα) απάντησαν ότι λόγω έλλειψης χρόνου και λόγω εσωστρέφειας δεν υπάρχουν αληθινοί φίλοι στη ζωή τους. 4 άτομα – ποσοστό 12% λόγω εσωστρέφειας δεν υπάρχουν στη ζωή τους αληθινοί φίλοι. 5 άτομα – ποσοστό 5% απάντησαν ότι άλλοι λόγοι που δεν υπάρχουν αληθινοί φίλοι στη ζωή τους είναι: έλλειψη εμπιστοσύνης, έλλειψη ειλικρίνειας, ανωτερότητα, ο χαρακτήρας και οι συζυγικές υποχρεώσεις. (Πίνακας 16, Σχήμα 16).

Πίνακας 16: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς το γιατί νομίζουν πως δεν υπάρχουν αληθινοί φίλοι στη ζωή των ερωτηθέντων.

ΓΙΑΤΙ ΝΟΜΙΖΕΤΕ ΠΩΣ ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΑΛΗΘΙΝΟΙ ΦΙΛΟΙ ΣΤΗ ΖΩΗ ΣΑΣ; (ΑΝ ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΟΤΙ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΜΗΝ ΑΠΑΝΤΗΣΕΤΕ ΣΤΗΝ ΕΡΩΤΗΣΗ).						
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό % Αθήνας	Σύνολο ποσοστών %
Λόγω έλλειψης χρόνου	16	4	20	30	8	19
Λόγω εσωστρέφειας	0	12	4	0	24	12
Όλα τα παραπάνω	10	5	15	19	10	14
Άλλοι λόγοι	2	3	5	4	6	5
Δεν απάντησαν	26	26	52	47	52	50

Σχήμα 16: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς το γιατί νομίζουν πως δεν υπάρχουν αληθινοί φίλοι στη ζωή των ερωτηθέντων.

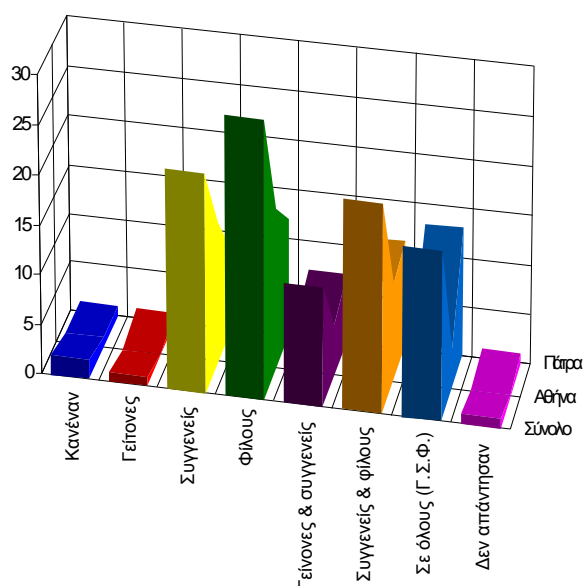

Στην ερώτηση σε ποιους ανταλλάσσετε επισκέψεις το 27% (28 άτομα) απάντησαν σε φίλους, το 21% (22 άτομα) απάντησαν σε συγγενείς, το 20% (21 άτομα) απάντησαν σε συγγενείς και φίλους ανταλλάσσουν επισκέψεις. 17 άτομα – ποσοστό 16% ανταλλάσσουν επισκέψεις σε συγγενείς, φίλους και γείτονες, 12 άτομα – ποσοστό 12% σε συγγενείς και γείτονες. Ενώ μόνο 1 άτομο – ποσοστό 1% απάντησε ότι ανταλλάσσει επισκέψεις μόνο στους γείτονες και 1 άτομο – ποσοστό 1% δεν απάντησε στην ερώτηση. (Πίνακας 17, Σχήμα 17).

Πίνακας 17: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς το αν ανταλλάσσουν επισκέψεις και σε ποιους.

ΑΝΤΑΛΛΑΣΣΕΤΕ ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΣΕ ΠΟΙΟΥΣ;						
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό % Αθήνας	Σύνολο ποσοστών %
Σε κανέναν	1	1	2	1	1	2
Γείτονες	1	0	1	1	0	1
Συγγενείς	8	14	22	15	22	21
Φίλους	12	16	28	22	32	27
Συγγενείς και φίλους	11	10	21	20	20	20
Γείτονες, συγγενείς και φίλους	13	4	17	24	8	16
Γείτονες και συγγενείς	7	5	12	13	10	12
Δεν απάντησαν	1	0	1	2	0	1

Σχήμα 17: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς το αν ανταλλάσσουν επισκέψεις και σε ποιους.

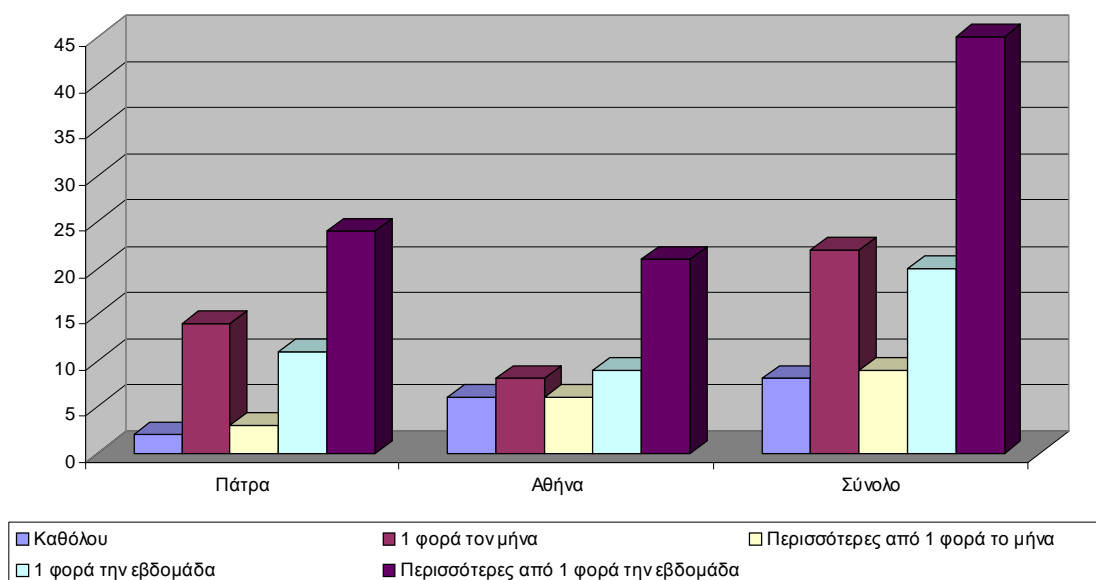

Στην ερώτηση αυτή βλέπουμε ότι 45 άτομα – ποσοστό 43% βλέπουν τους φίλους τους περισσότερο από 1 φορά την εβδομάδα τη συχνότητα που οι ερωτηθέντες συναντιούνται με φίλους. Το 21% - (22 άτομα) 1 φορά τον μήνα, το 19% (20 άτομα) 1 φορά την εβδομάδα, το 9% (9 άτομα) περισσότερες από 1 φορά τον μήνα και 8 άτομα – ποσοστό 8% καθόλου. (Πίνακας 18α, Σχήμα 18^α).

Πίνακας 18α: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς το πόσο συχνά βλέπονται με τους συγγενείς.

ΠΟΣΟ ΣΥΧΝΑ ΒΛΕΠΕΣΤΕ ΜΕ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ;						
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό % Αθήνας	Σύνολο ποσοστών %
Καθόλου	2	6	8	4	12	8
1 φορά το μήνα	14	8	22	26	16	21
Περισσότερες από 1 φορά το μήνα	3	6	9	6	12	9
1 φορά την εβδομάδα	11	9	20	20	18	19
Περισσότερες από 1 φορά την εβδομάδα	24	21	45	44	42	43

Σχήμα 18α: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς το πόσο συχνά βλέπονται με τους φίλους.

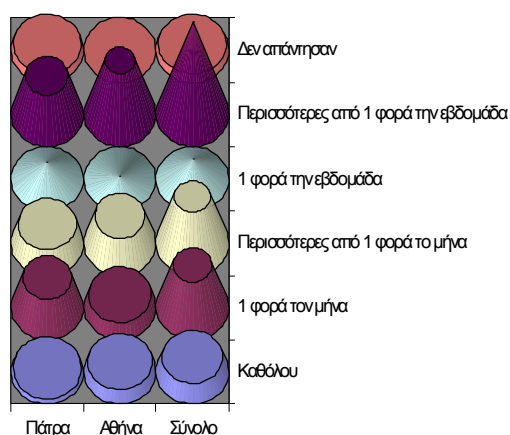
Στην ερώτηση αυτή βλέπουμε τη συχνότητα που οι ερωτηθέντες συναντιούνται με συγγενείς. Οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες (ποσοστό 41% - 43 άτομα) απάντησαν ότι βλέπονται με τους συγγενείς τους περισσότερο από 1 φορά την εβδομάδα. 22 άτομα – ποσοστό 21% περισσότερες από 1 φορά το μήνα, 20 άτομα – ποσοστό 19% 1 φορά τον μήνα.

1 φορά την εβδομάδα δήλωσε το 9% - άτομα 9, καθόλου δεν βλέπονται με συγγενείς το 7% - άτομα 7, ενώ το 3% - άτομα 3 δεν απάντησαν στην ερώτηση αυτή. (Πίνακας 18β, Σχήμα 18β).

Πίνακας 18β: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς το πόσο συχνά βλέπονται με φίλους.

ΠΟΣΟ ΣΥΧΝΑ ΒΛΕΠΕΣΤΕ ΜΕ ΦΙΛΟΥΣ;						
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό % Αθήνας	Σύνολο ποσοστών %
Καθόλου	2	5	7	4	10	7
1 φορά το μήνα	14	6	20	26	12	19
Περισσότερες από 1 φορά το μήνα	9	13	22	17	26	21
1 φορά την εβδομάδα	8	1	9	15	2	9
Περισσότερες από 1 φορά την εβδομάδα	18	25	43	32	50	41
Δεν απάντησαν	3	0	3	6	0	3

Σχήμα 18β: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς το πόσο συχνά βλέπονται με φίλους.

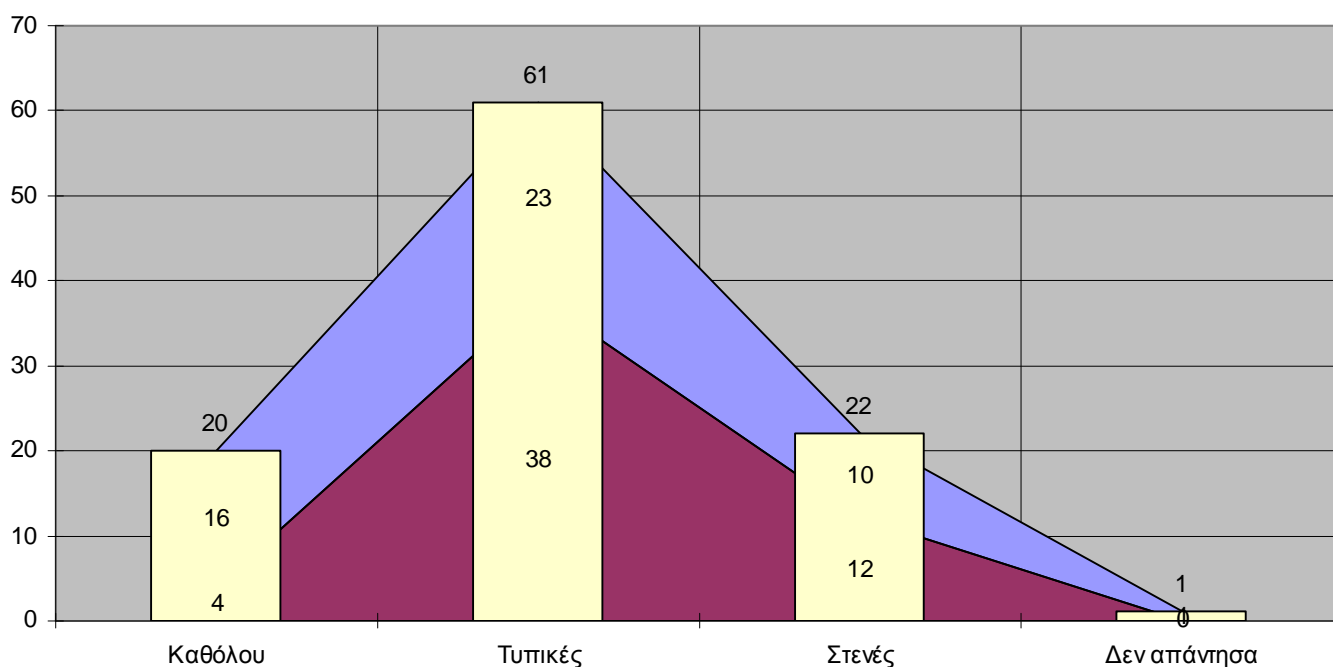

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων 59% - άτομα 60 απάντησε ότι έχει τυπικές επαφές με τους γείτονες, το 21% - άτομα 20 δεν έχει καθόλου επαφές, το 19% - άτομα 23 έχουν στενές επαφές και δεν απάντησε στην ερώτηση 1 άτομο – ποσοστό 1%. (Πίνακας 19, Σχήμα 19).

Πίνακας 19: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς το αν έχουν επαφές με τους γείτονες.

ΈΧΕΤΕ ΕΠΑΦΕΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΓΕΙΤΟΝΕΣ ;						
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό % Αθήνας	Σύνολο ποσοστών %
Καθόλου	4	16	20	22	20	21
Τυπικές	38	23	60	71	46	59
Στενές	12	10	23	4	32	19
Δεν απάντησαν	0	1	1	0	2	1

Σχήμα 19: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς το αν έχουν επαφές με τους γείτονες.

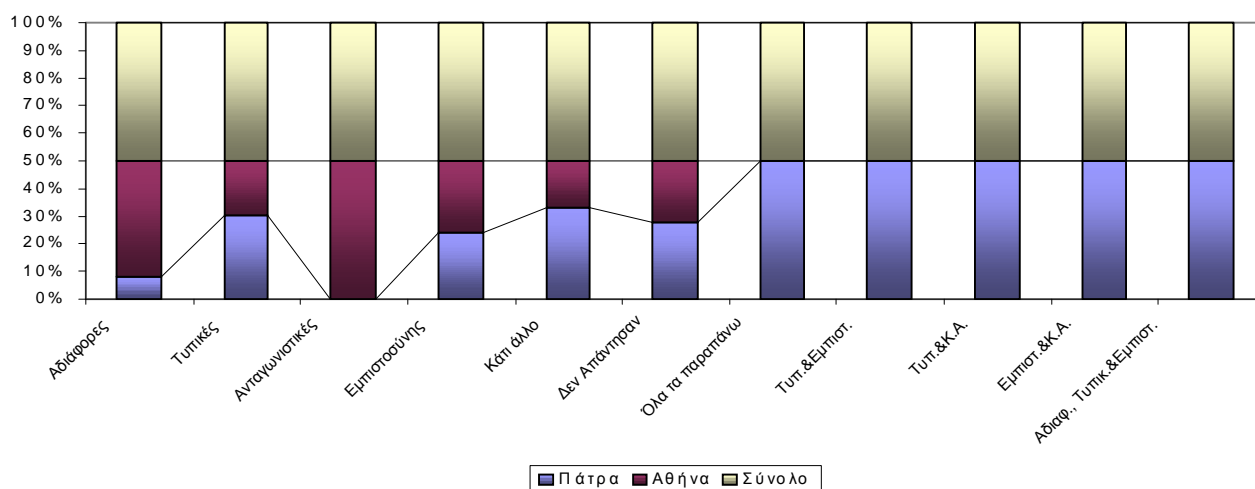

Για το τι μορφή έχουν οι σχέσεις στην εργασία τους το 39% - άτομα 41 απάντησαν ότι οι σχέσεις τους είναι τυπικές. 21 άτομα – ποσοστό 20% απάντησαν εμπιστοσύνης, 16 άτομα – ποσοστό 15% δεν θέλησαν να απαντήσουν στην ερώτηση. Το 10% (10 άτομα) έχουν ανταγωνιστικές σχέσεις στην εργασία τους, το 6% (6 άτομα) έχουν αδιάφορες, το 3% (άτομα 3) απάντησε κάτι άλλο χωρίς να διευκρινίσει τι. Τα 2 άτομα – ποσοστό 2% απάντησαν ότι οι σχέσεις τους έχουν μορφή τυπική – εμπιστοσύνης και ακόμα άλλο ένα 2% (άτομα 2) απάντησαν τυπικές – κάτι άλλο όπως φιλικές. Το 1% απάντησε ότι οι σχέσεις τους είναι τυπικές, ανταγωνιστικές, εμπιστοσύνης και κάτι άλλο όπως φιλικές (1 άτομο). Άλλο ένα 1% απάντησε εμπιστοσύνης και κάτι άλλο όπως αγάπης και ειλικρίνειας (1 άτομο). Ενώ αδιάφορες, τυπικές και εμπιστοσύνης απάντησε το 1% (1 άτομο). (Πίνακας 20, Σχήμα 20).

Πίνακας 20: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς τι μορφή έχουν οι σχέσεις στην εργασία.

ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ, ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΑΣ ΤΙ ΜΟΡΦΗ ΕΧΟΥΝ;						
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό % Αθήνας	Σύνολο ποσοστών %
Αδιάφορες	1	5	6	2	10	6
Τυπικές	25	16	41	45	32	39
Ανταγωνιστικές	0	10	10	0	20	10
Εμπιστοσύνης	10	11	21	18	22	20
Κάτι άλλο	2	1	3	4	2	3
Δ. & Α.Π.	1	0	1	2	0	1
Δ. & Κ.Α.	2	0	2	4	0	2
Δ., Θ.Π., Α.Π. & Κ.Α.	2	0	2	4	0	2
Α.Π. & Κ.Α.	1	0	1	2	0	1
Ε., Δ., Α.Π.	1	10	11	2	10	11
Δεν απάντησαν	9	7	16	17	14	15

Σχήμα 20: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς τι μορφή έχουν οι σχέσεις στην εργασία.

Ως χώρο δημιουργικότητας απάντησαν 26 ερωτηθέντες (ποσοστό 25%) ότι θεωρούν την εργασία τους, το 18% (19 άτομα) δεν θέλησε να απαντήσει στην ερώτηση, ως θετικό παράγοντα για την ψυχική υγεία τους απάντησε το 17% (18 άτομα). Ως αρνητικό παράγοντα για την ψυχική υγεία τους απάντησε το 16% (17 άτομα), ενώ ως χώρο έκφρασης απάντησε το 6% (6 άτομα).

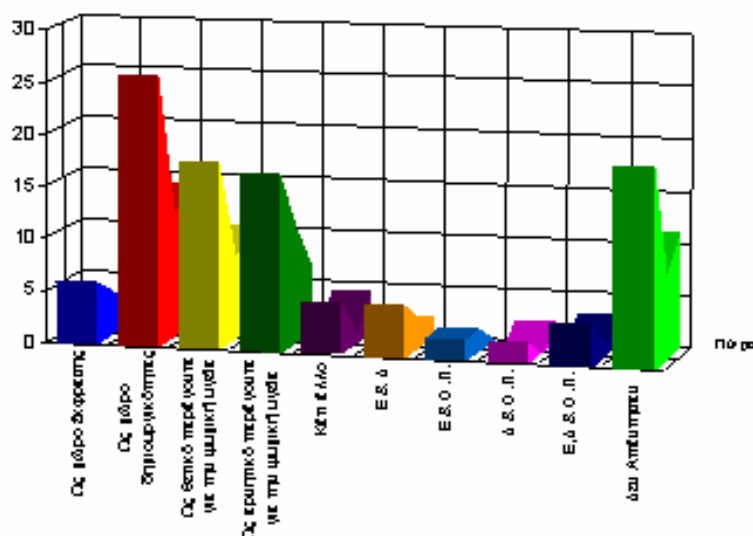
Τα 5 άτομα – ποσοστό 5% απάντησαν κάτι άλλο χωρίς να αναφερθούν συγκεκριμένα. Άλλο ένα 5% (άτομα 5) απάντησε ως χώρο έκφρασης και ως χώρο δημιουργικότητας. Ενώ ως χώρο έκφραση, δημιουργικότητας και ως θετικό παράγοντα για την ψυχική υγεία τους απάντησε το 4% (άτομα 4).

Ως χώρο δημιουργικότητας και ως θετικό παράγοντα για την ψυχική υγεία τους απάντησαν 2 άτομα – ποσοστό 2%, και άλλο ένα 2% (άτομα 2) απάντησαν ότι θεωρούν την εργασία τους ως χώρο έκφρασης και ως θετικό παράγοντα για την ψυχική υγεία τους. (Πίνακας 21, Σχήμα 21)

Πίνακας 21: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς το τι θεωρούν την εργασία τους.

ΘΕΩΡΕΙΤΕ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ:						
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό % Αθήνας	Σύνολο ποσοστών %
Ως χώρο έκφρασης	2	4	6	4	8	6
Ως χώρο δημιουργικότητας	14	12	26	25	24	25
Ως θετικό παράγοντα για την ψυχική υγεία	10	8	18	19	16	17
Ως αρνητικό παράγοντα για την ψυχική υγεία	6	11	17	11	22	16
Κάτι άλλο	4	1	5	7	2	5
Χ.Ε. & Χ.Δ.	2	3	5	4	6	5
Χ.Ε., Χ.Δ. & Θ.Π.	3	1	4	6	2	4
Χ.Δ. & Θ.Π.	2	0	2	4	0	2
Χ.Ε. & Θ.Π.	11	8	19	20	16	18
Δεν απάντησαν	0	2	2	0	4	2

Σχήμα 21: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς το τι θεωρούν την εργασία τους.

Στην ερώτηση αν χρειαζόσασταν συναισθηματική βοήθεια από ποια πηγή θα την αντλούσατε; το 22% - 25 άτομα απάντησαν από τον/την σύντροφο τους, το 10% - άτομα 12 απάντησε από το ευρύτερο οικογενειακό περιβάλλον, 11 άτομα – ποσοστό 10% απάντησε από τους φίλους, 10 άτομα – ποσοστό 9% απάντησε ότι δεν θεωρεί κάποιον ικανό να τους προσφέρει βοήθεια.

Το 8% - άτομα 8 απάντησε από τον/την σύντροφο τους, από τους φίλους και από τα ευρύτερο οικογενειακό περιβάλλον ενώ το 6% - άτομα 6 απάντησαν από τον/την σύντροφο τους και από τους φίλους. Τα 5 άτομα – ποσοστό 5% απάντησαν ότι θα αντλούσαν συναισθηματική βοήθεια από τον/την σύντροφο τους, από τα παιδιά τους και από τους φίλους. Κάτι άλλο απάντησε το 9% - άτομα 10 χωρίς να κατονομάσουν.

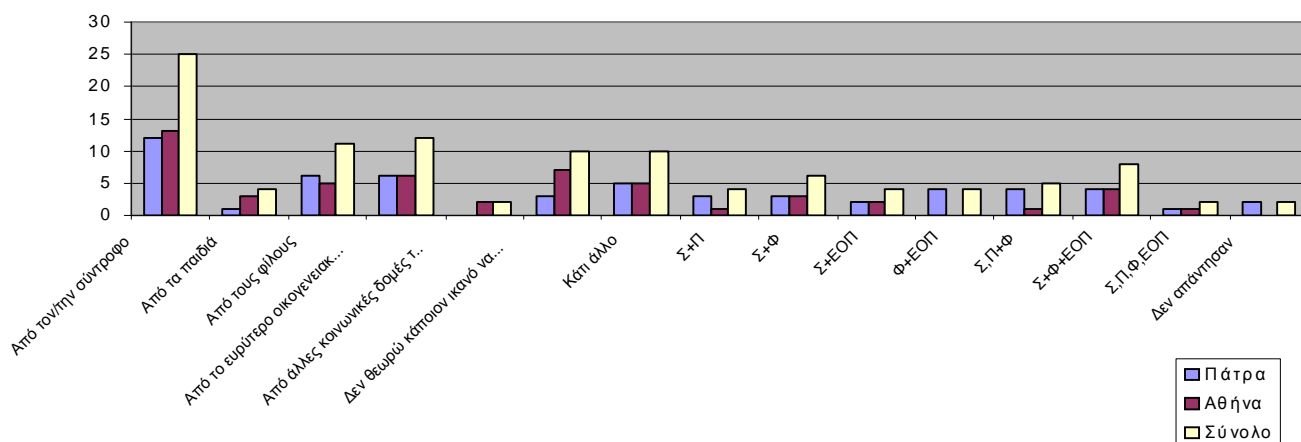
Τα 4 άτομα – ποσοστό 4% απάντησε από τα παιδιά τους, άλλα 4 άτομα – ποσοστό 4% απάντησαν από τους φίλους τους και από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Άλλο ένα 4% - άτομα 4 απάντησαν από τον/την σύντροφο τους και από τα παιδιά τους. Και το άλλο 4% - άτομα 4 απάντησαν από τον/την σύντροφο τους και από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.

Από άλλες κοινωνικές δομές του κράτους απάντησε ότι θα ζητούσε βοήθεια το 2% - άτομα 2, από τον/την σύντροφο τους, από τα παιδιά τους, από τους φίλους και από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον απάντησε άλλο ένα 2% - άτομα 2 ότι θα ζητούσε βοήθεια. Και δεν απάντησαν στην ερώτηση αυτή. (Πίνακας 22, Σχήμα 22).

Πίνακας 22: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς από ποια πηγή θα αντλούσαν συναισθηματική βοήθεια αν χρειαζόταν.

§ ΑΝ ΧΡΕΙΑΖΟΣΑΣΤΑΝ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΑΠΟ ΠΟΙΑ ΠΗΓΗ ΘΑ ΤΗΝ ΑΝΤΛΟΥΣΑΤΕ;						
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό % Αθήνας	Σύνολο ποσοστών %
Από τον/την σύντροφο σας	12	13	25	21	24	22
Από τα παιδιά σας	1	2	4	2	6	4
Από τους φίλους σας	6	5	11	11	9	10
Από το ευρύτερο οικογενειακό περιβάλλον	6	6	12	11	11	10
Από άλλες κοινωνικές δομές του κράτους	0	2	2	0	4	2
Δεν θεωρώ κάποιον ικανό να μου προσφέρει βοήθεια	3	7	10	5	13	9
Κάτι άλλο	5	5	10	9	9	9
Από τους φίλους σας Από το ευρύτερο οικογενειακό περιβάλλον	4	0	4	7	0	4
Από τον/την σύντροφο σας Από τα παιδιά σας Από τους φίλους σας	4	1	5	7	2	5
Από τον/την σύντροφο σας Από τα παιδιά σας	3	1	4	5	2	4
Από τον/την σύντροφο σας Από τους φίλους σας	3	3	6	6	5	6
Από τον/την σύντροφο σας Από το ευρύτερο οικογενειακό περιβάλλον	2	2	4	4	4	4
Από τον/την σύντροφο σας Από τους φίλους σας Από το ευρύτερο οικογενειακό περιβάλλον	4	4	8	7	8	7
Από τον/την σύντροφο σας Από τα παιδιά σας Από τους φίλους σας Από το ευρύτερο οικογενειακό περιβάλλον	1	1	2	2	2	2
Δεν απάντησαν	2	0	2	4	0	4

Σχήμα 22: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς από ποια πηγή θα αντλούσαν συναισθηματική βοήθεια αν χρειαζόταν.

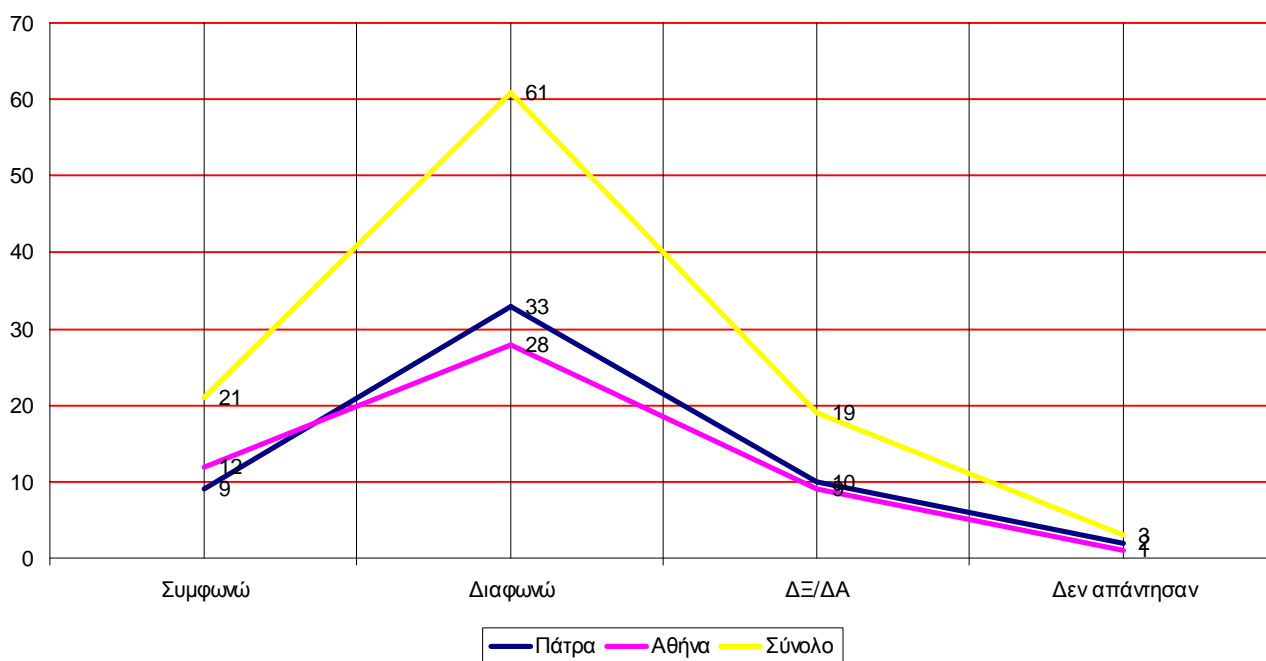

Πάνω από τα μισά άτομα (61 άτομα – ποσοστό 59%) πιστεύουν ότι οι άνθρωποι των μεγάλων πόλεων δεν αναπτύσσουν στενές και ουσιαστικές σχέσεις μεταξύ τους. Ποσοστό 21% (άτομα 20) απάντησαν δεν ξέρω/ δεν απαντώ, ενώ το 19% - άτομα 23 απάντησαν ναι. 1 άτομο – ποσοστό 1% δεν απάντησε στην ερώτηση. (Πίνακας 23, Σχήμα 23).

Πίνακας 23: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς το αν πιστεύουν πως οι άνθρωποι των μεγάλων πόλεων αναπτύσσουν στενές και ουσιαστικές σχέσεις μεταξύ τους.

ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΠΩΣ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΥΝ ΣΤΕΝΕΣ ΚΑΙ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥΣ;						
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό % Αθήνας	Σύνολο ποσοστών %
Ναι	10	12	21	19	18	20
Όχι	33	28	61	60	56	59
Δεν ξέρω/ Δεν απαντώ	10	9	19	17	24	20
Δεν απάντησαν	2	1	3	4	2	3

Σχήμα 23: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς το αν πιστεύουν πως οι άνθρωποι των μεγάλων πόλεων αναπτύσσουν στενές και ουσιαστικές σχέσεις μεταξύ τους.

Στην ερώτηση ποιοι είναι οι λόγοι που νομίζετε πως οι άνθρωποι έχουν αποξενωθεί μεταξύ τους 37 άτομα – ποσοστό 35% απάντησαν λόγο έλλειψης επικοινωνίας, 32 άτομα – ποσοστό 31% απάντησαν υπερβολικές επαγγελματικές υποχρεώσεις, ενώ 15 άτομα – ποσοστό 14% απάντησαν έλλειψη αξιών.

Ποσοστό 4% (άτομα 4) απάντησαν ότι οι λόγοι είναι έλλειψη αξιών και επικοινωνίας και υπερβολικές επαγγελματικές υποχρεώσεις. Το 3% (άτομα 3) απάντησαν έλλειψη αξιών και επικοινωνίας ενώ άλλο ένα 3% (άτομα 3) απάντησαν έλλειψη αξιών και επικοινωνίας, υπερβολικές επαγγελματικές υποχρεώσεις και άλλοι λόγοι.

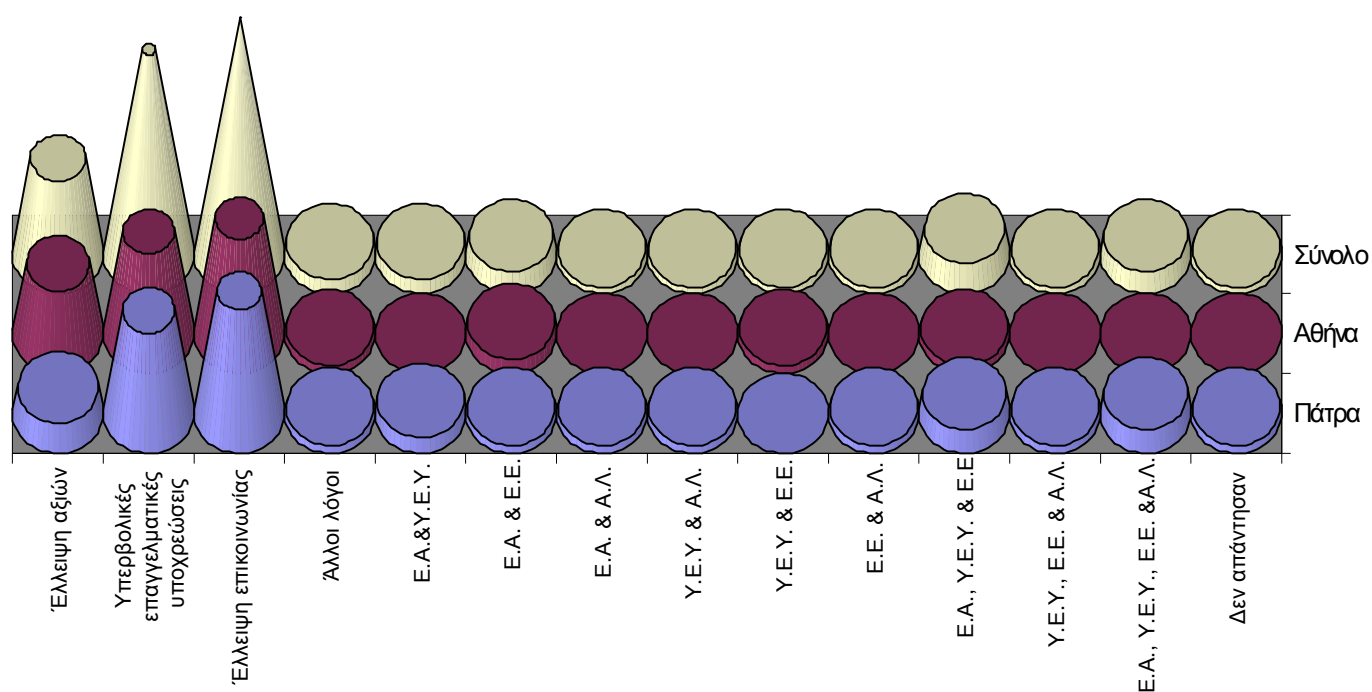
Άλλοι λόγοι χωρίς να αναφέρει ποιους απάντησε το 2% (άτομα 2).

Έλλειψη αξιών και άλλοι λόγοι απάντησε το 1% (άτομα 1), υπερβολικές επαγγελματικές υποχρεώσεις, έλλειψη επικοινωνία και άλλοι λόγοι απάντησε άλλο ένα 1% (άτομα 1), υπερβολικές επαγγελματικές υποχρεώσεις και έλλειψη επικοινωνία το 1% (άτομα 1), ενώ έλλειψη επικοινωνίας και άλλοι λόγοι πάλι το 1% (άτομα 1). Δεν απάντησε στην ερώτηση αυτή 1 άτομο – ποσοστό 1%. (Πίνακας 24, Σχήμα 24).

Πίνακας 24: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς ποιοι είναι οι λόγοι που νομίζουν πως οι άνθρωποι έχουν αποξενωθεί μεταξύ τους.

§	Ποιοι είναι οι λόγοι που νομίζετε πως οι άνθρωποι ΕΧΟΥΝ ΑΠΟΞΕΝΩΘΕΙ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥΣ;					
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό % Αθήνας	Σύνολο ποσοστών %
Έλλειψη αξιών	4	11	15	7	22	14
Υπερβολικές επαγγελματικές υποχρεώσεις	16	16	32	29	32	31
Έλλειψη επικοινωνίας	19	18	37	34	36	35
Άλλοι λόγοι	1	1	2	2	2	2
Ε.Α., Υ.Ε.Υ. & Ε.Ε.	3	1	4	6	2	4
Υ.Ε.Υ. & Α.Λ.	1	0	1	2	0	1
Ε.Ε. & Α.Λ.	1	0	1	2	0	1
Ε.Α. & Ε.Ε.	1	2	3	2	4	3
Ε.Α. Α.Λ.	1	0	1	2	0	1
Ε.Α., Υ.Ε.Υ., Ε.Ε., & Α.Λ.	3	0	3	6	0	3
Υ.Ε.Υ., Ε.Ε. & Α.Λ.	1	0	1	2	0	1
Ε.Α. & Υ.Ε.Υ.	2	0	2	4	0	0
Υ.Ε.Υ. & Ε.Ε.	0	1	0	0	9	0
Δεν απάντησαν	1	0	1	2	0	1

Σχήμα 24: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς ποιοι είναι οι λόγοι που νομίζουν πως οι άνθρωποι έχουν αποξενωθεί μεταξύ τους.

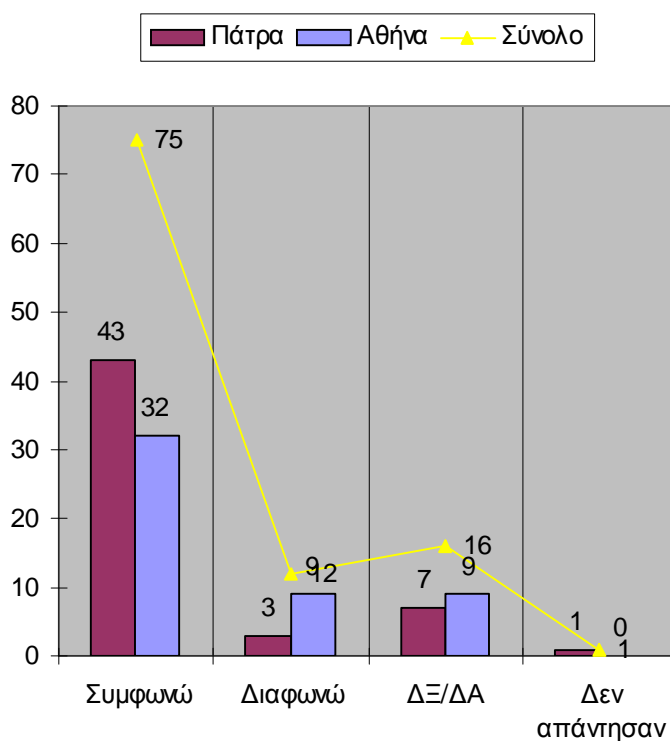
Τα περισσότερα άτομα (ποσοστό 72% - άτομα 75) θεωρεί πως ο σύγχρονος άνθρωπος των πόλεων νιώθει μοναξιά, ενώ μόνο 12 άτομα – ποσοστό 12% δεν θεωρεί πως ο σύγχρονος άνθρωπος νιώθει μοναξιά.

Δεν ξέρων/ δεν απαντώ είναι το 15% - άτομα 16 και δεν θέλησε να απαντήσει στην ερώτηση 1 άτομο – ποσοστό 1%. (Πίνακας 25, Σχήμα 25).

Πίνακας 25: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς το αν θεωρούν πως ο σύγχρονος άνθρωπος νιώθει μοναξιά.

ΘΕΩΡΕΙΤΕ ΠΩΣ Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΝΙΩΘΕΙ ΜΟΝΑΞΙΑ;						
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό % Αθήνας	Σύνολο ποσοστών %
Ναι	43	32	75	79	64	72
Όχι	3	9	12	6	18	12
Δεν ξέρω/ Δεν απαντώ	7	9	16	13	18	15
Δεν απάντησαν	1	0	1	2	0	1

Σχήμα 25: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς το αν θεωρούν πως ο σύγχρονος άνθρωπος νιώθει μοναξιά.

Ζητήθηκε από τους ερωτηθέντες να απαντήσουν ποιοι είναι οι λόγοι που νομίζουν πως ο σύγχρονος άνθρωπος μπορεί να νιώθει μοναξιά. Το 40% - άτομα 43 απάντησαν ότι είναι η αποξένωση του ανθρώπου από τον άνθρωπο, η έλλειψη χρόνου – συναναστροφές και έλλειψη εμπιστοσύνης.

Τα 17 άτομα – ποσοστό 16% απάντησαν δεν γνωρίζω, τα 12 άτομα – ποσοστό 12% απάντησαν έλλειψη χρόνου – συναναστροφές.

Το 10% - άτομα 10 απάντησαν ότι ο λόγος είναι έλλειψη εμπιστοσύνης, το 9% - άτομα 9 απάντησαν αποξένωση του ανθρώπου από τον άνθρωπο. Δεν απάντησαν στην ερώτηση αυτή 4 άτομα – ποσοστό 4%. Απάντησε το 3% - άτομα 3, ότι δυο λόγοι που ο σύγχρονος άνθρωπος μπορεί αν νιώθει μοναξιά είναι αποξένωση του ανθρώπου από τον άνθρωπο και έλλειψη εμπιστοσύνης.

Το 2% - άτομα 2 απάντησαν ότι είναι η αποξένωση του ανθρώπου από τον άνθρωπο, η έλλειψη χρόνου – συναναστροφές και έλλειψη εμπιστοσύνης και άλλοι λόγοι χωρίς να κατονομάσουν.

Και στο κάθε συνδυασμό ερωτήσεων:

A) η αποξένωση του ανθρώπου από τον άνθρωπο και η έλλειψη χρόνου – συναναστροφές,

B) η αποξένωση του ανθρώπου από τον άνθρωπο, η έλλειψη χρόνου – συναναστροφές και άλλοι λόγοι,

Γ) η έλλειψη χρόνου – συναναστροφές και άλλοι λόγοι,

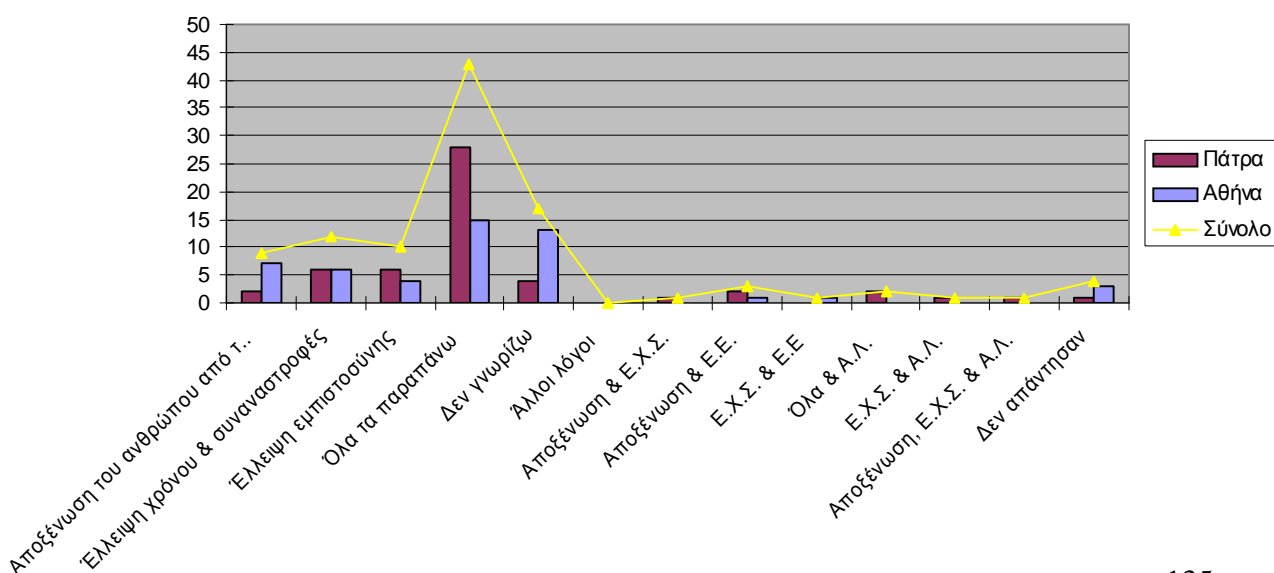
Δ) η έλλειψη χρόνου – συναναστροφές και έλλειψη εμπιστοσύνης,

απάντησε από 1 άτομο – ποσοστό 1%. (Πίνακας 26, Σχήμα 26).

Πίνακας 26: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς τους λόγους που νομίζουν πως ο σύγχρονος άνθρωπος μπορεί να νιώθει μοναξιά.

Ποιοι είναι οι λόγοι που νομίζετε πως ο σύγχρονος άνθρωπος ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΝΙΩΘΕΙ ΜΟΝΑΞΙΑ;						
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό % Αθήνας	Σύνολο ποσοστών %
Αποξένωση του ανθρώπου από τον άνθρωπο	2	7	9	4	14	9
Έλλειψη χρόνου και συναναστροφές	6	6	12	11	12	12
Έλλειψη εμπιστοσύνης	6	4	10	11	8	10
Όλα τα παραπάνω	28	15	43	51	30	40
Δεν γνωρίζω	4	13	17	7	25	16
Άλλοι λόγοι	0	0	0	0	0	0
Αποξένωση του ανθρώπου από τον άνθρωπο Έλλειψη εμπιστοσύνης	2	1	3	4	2	3
Αποξένωση του ανθρώπου από τον άνθρωπο Έλλειψη χρόνου και συναναστροφές	1	0	1	2	0	1
Αποξένωση του ανθρώπου από τον άνθρωπο Έλλειψη χρόνου και συναναστροφές Άλλοι λόγοι	1	0	1	2	0	1
Έλλειψη χρόνου και συναναστροφές Άλλοι λόγοι	1	0	1	2	0	1
Όλα τα παραπάνω Άλλοι λόγοι	2	0	2	4	0	2
Έλλειψη εμπιστοσύνης Άλλοι λόγοι	0	1	1	0	2	1
Δεν απάντησαν	1	3	4	4	6	4

Σχήμα 26: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς τους λόγους που νομίζουν πως ο σύγχρονος άνθρωπος μπορεί να νιώθει μοναξιά.

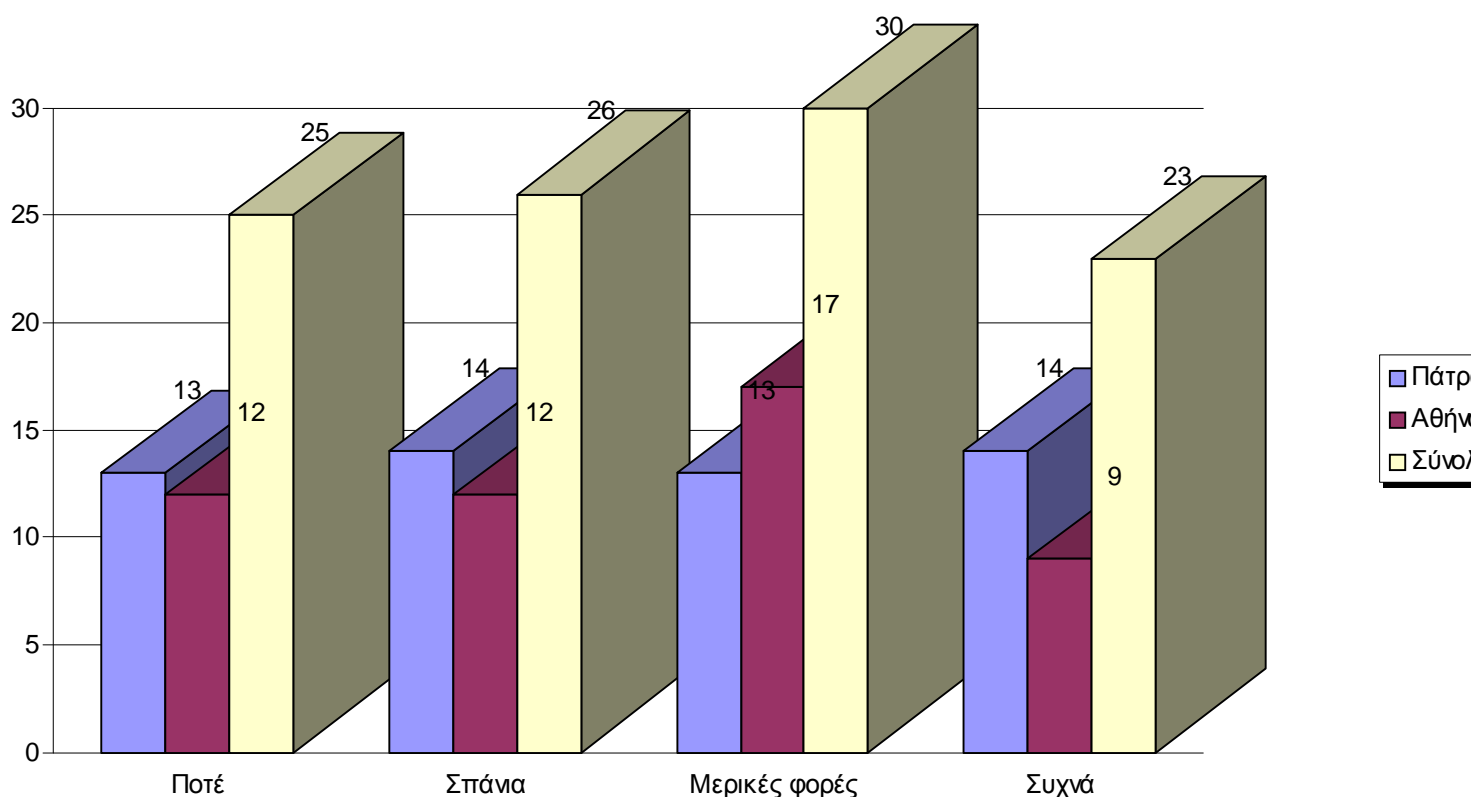

Μερικές φορές νιώθει μοναξιά το 29% - άτομα 30, σπάνια νιώθουν μοναξιά 26 άτομα – ποσοστό 25%, δεν ένωσε ποτέ μοναξιά το 24% - άτομα 25 ενώ συχνά νιώθει μοναξιά το 22% - άτομα 23. (Πίνακας 27, Σχήμα 27).

Πίνακας 27: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς πόσο συχνά νιώθουν μοναξιά.

ΠΟΣΟ ΣΥΧΝΑ ΝΙΩΘΕΤΕ ΜΟΝΑΞΙΑ;						
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό % Αθήνας	Σύνολο ποσοστών %
Ποτέ	13	12	25	24	24	24
Σπάνια	14	12	26	26	24	25
Μερικές φορές	13	17	30	24	34	29
Συχνά	14	9	23	26	18	22

Σχήμα 27: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς πόσο συχνά νιώθουν μοναξιά.

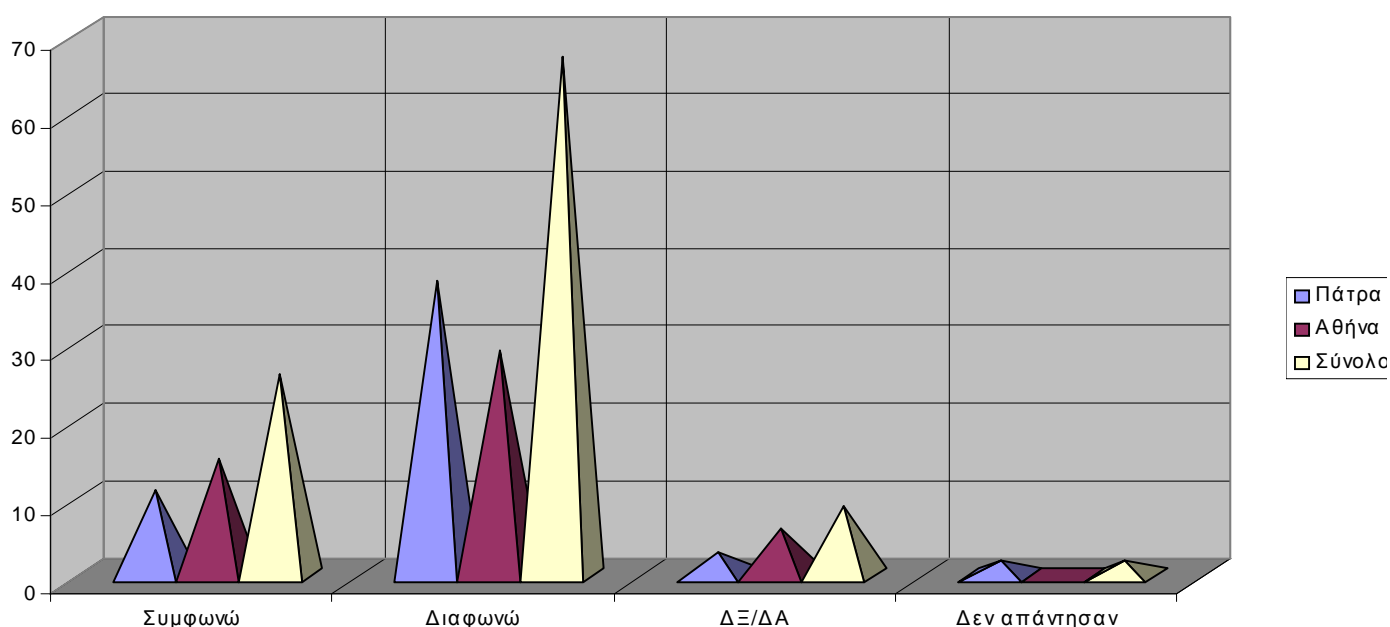

Δεν ένιωσε ανάγκη για παροχή ψυχολογικής βοήθειας το 64% - άτομα 67, ενώ το 25% - άτομα 26 χρειάστηκε την ανάγκη να επισκεφθεί ειδικό για ψυχολογική βοήθεια. Άτομα 9 – ποσοστό 9% απάντησαν δεν ξέρω/δεν απαντώ και 2 άτομα – ποσοστό 2% δεν απάντησαν στην ερώτηση αυτή.(Πίνακας 28, Σχήμα 28).

Πίνακας 28: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς αν νιώθουν την ανάγκη μετά από στρεσογόνο περίοδο να επισκεφθούν κάποιο ειδικό ώστε να τους παράσχει ψυχολογική βοήθεια.

ΝΙΩΘΕΤΕ ΤΗΝ ΑΝΑΓΚΗ ΜΕΤΑ ΑΠΟ ΣΤΡΕΣΟΓΟΝΟ ΠΕΡΙΟΔΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΔΟΥΛΕΙΑ, ΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ, ΕΙΤΕ ΑΠΟ ΑΛΛΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΝΑ ΕΠΙΣΚΕΦΘΕΙΤΕ ΚΑΠΟΙΟΝ ΕΙΔΙΚΟ ΩΣΤΕ ΝΑ ΣΑΣ ΠΑΡΑΣΧΕΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ;						
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό % Αθήνας	Σύνολο ποσοστών %
Ναι	15	11	36	20	30	25
Όχι	29	38	67	70	58	64
Δεν ξέρω/ Δεν απαντώ	6	3	9	6	12	9
Δεν απάντησαν	0	2	2	4	0	2

Σχήμα 28: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς αν νιώθουν την ανάγκη μετά από στρεσογόνο περίοδο να επισκεφθούν κάποιο ειδικό ώστε να τους παράσχει ψυχολογική βοήθεια.

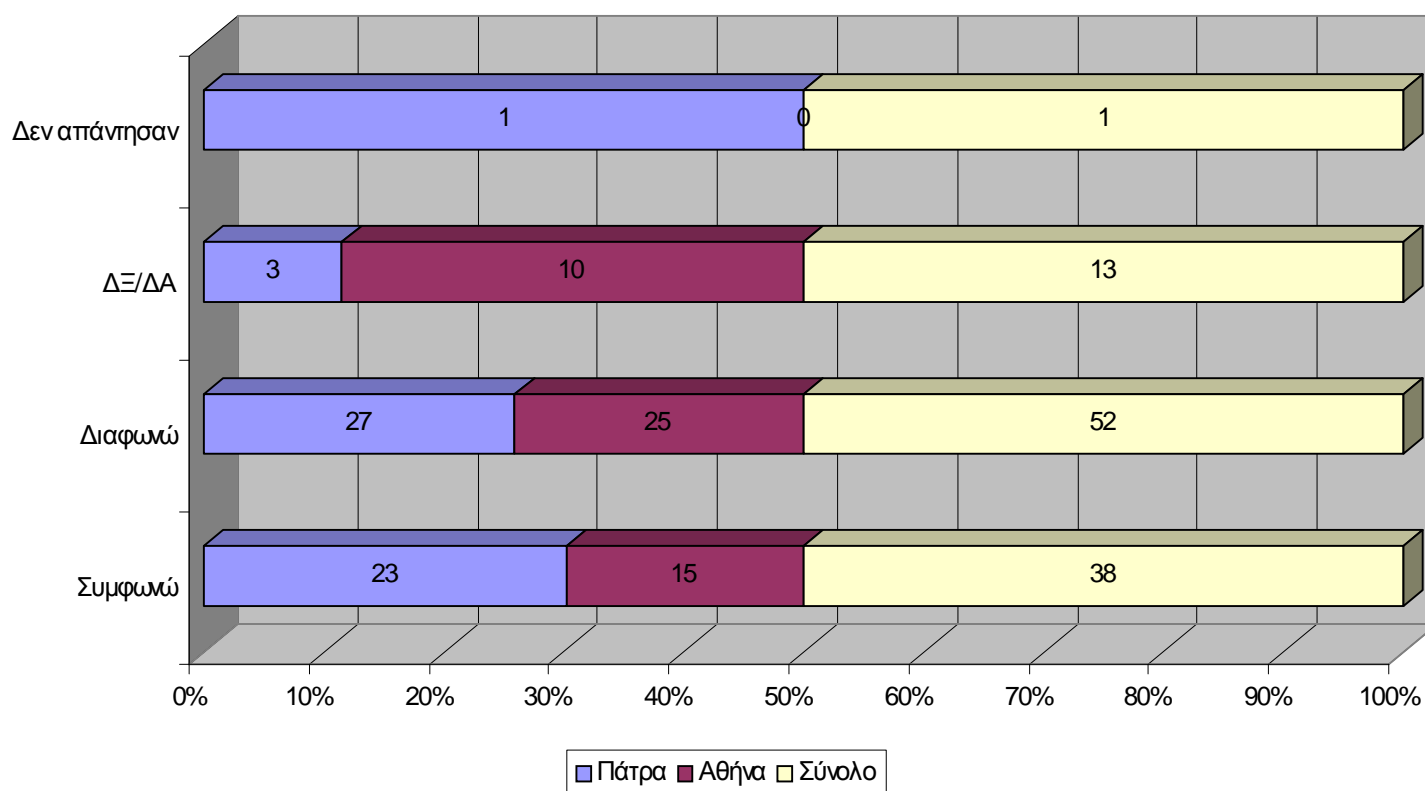

Το ήμισυ των ερωτηθέντων (52 άτομα – ποσοστό 49%) απάντησε ότι δεν νιώθει καταθλιπτικά συναισθήματα λόγω μοναξιάς, ενώ 38 άτομα – ποσοστό 37% απάντησε ότι αισθάνεται καταθλιπτικά συναισθήματα λόγω μοναξιάς. Δεν ξέρω/δεν απαντώ είναι το 13% - άτομα 13 και στην ερώτηση δεν απάντησε το 1% - άτομα 1. (Πίνακας 29, Σχήμα 29).

Πίνακας 29: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς το αν νιώθουν κάποιες φορές καταθλιπτικά συναισθήματα επειδή αισθάνονται μοναξιά.

Νιώθετε κάποιες φορές καταθλιπτικά συναισθήματα επειδή ΑΙΣΘΑΝΕΣΤΕ ΜΟΝΑΞΙΑ;						
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό % Αθήνας	Σύνολο ποσοστών %
Ναι	23	15	38	43	30	37
Όχι	27	25	52	49	50	49
Δεν ξέρω/ Δεν απαντώ	3	10	13	6	20	13
Δεν απάντησαν	1	0	1	2	0	1

Σχήμα 29: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς το αν νιώθουν κάποιες φορές καταθλιπτικά συναισθήματα επειδή αισθάνονται μοναξιά.

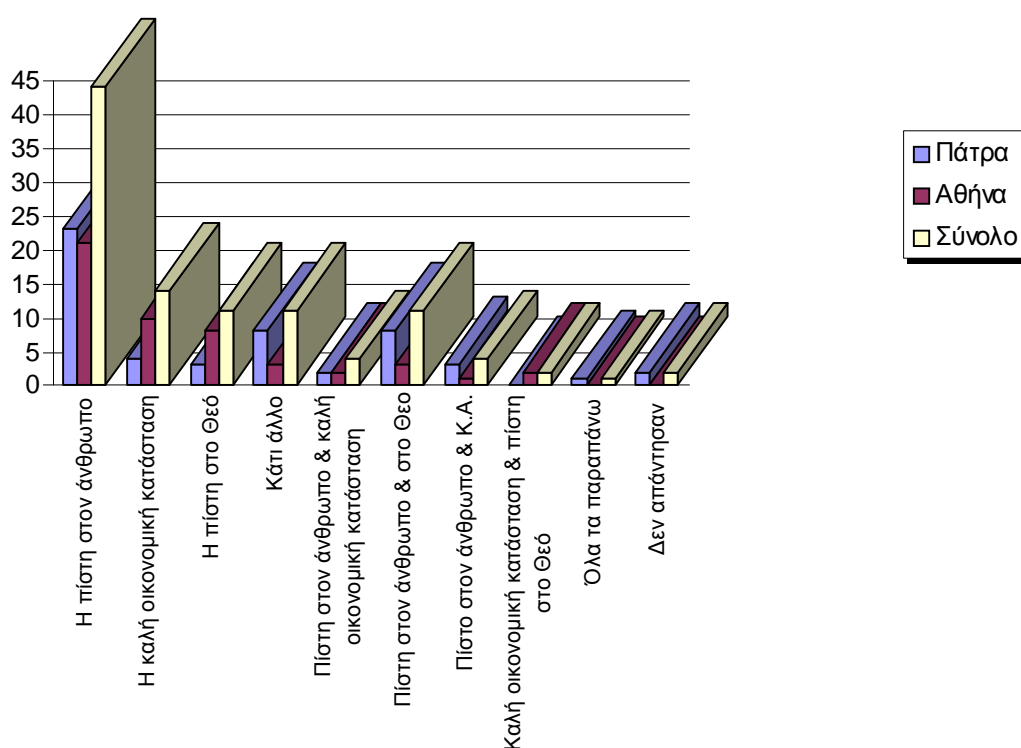
Από τα 104 τα 44 άτομα – ποσοστό 41%) απάντησε η πίστη στον άνθρωπο βοηθάει στο να είναι οι ανθρώπινες σχέσεις ουσιαστικές και καλές, ενώ 14 άτομα – ποσοστό 13% απάντησε η καλή οικονομική κατάσταση είναι αυτή που κάνει ουσιαστικές και καλές ανθρώπινες σχέσεις. Το 11% - άτομα 11 απάντησε η πίστη στο Θεό και άλλον ένα 11% - άτομα 11 απάντησε κάτι άλλο χωρίς να το κατονομάσει. Επίσης, από ένα 11% - άτομα 11 απάντησε η πίστη στον άνθρωπο και η πίστη στον Θεό.

Ένα 4% - άτομα 4, απάντησε η πίστη στον άνθρωπο και η καλή οικονομική κατάσταση. Και άλλο ένα 4% - άτομα 4, απάντησε η πίστη στον άνθρωπο και κάτι άλλο χωρίς να το κατονομάσει. Το 2% - άτομα 2 απάντησε η καλή οικονομική κατάσταση και η πίστη στο Θεό. Ένα 2% - άτομα 2 δεν απάντησαν στην ερώτηση αυτή και το 1% - άτομο 1 απάντησε η πίστη στον άνθρωπο, η καλή οικονομική κατάσταση και η πίστη στο Θεό. (Πίνακας 30, Σχήμα 30).

Πίνακας 30: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς τι νομίζουν ότι βοηθάει στο να είναι οι ανθρώπινες σχέσεις ουσιαστικές και καλές.

ΤΙ ΝΟΜΙΖΕΤΕ ΟΤΙ ΒΟΗΘΑΕΙ ΣΤΟ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΑΛΕΣ;						
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό % Αθήνας	Σύνολο ποσοστών %
Η πίστη στον άνθρωπο	23	21	44	42	42	41
Η καλή οικονομική κατάσταση	4	10	14	7	20	13
Η πίστη στο θεό	3	8	11	6	16	11
Κάτι άλλο	8	3	11	15	6	11
Η πίστη στον άνθρωπο Η πίστη στο θεό	8	3	11	15	6	11
Η πίστη στον άνθρωπο Η καλή οικονομική κατάσταση Η πίστη στο θεό	1	0	1	1	0	1
Η πίστη στον άνθρωπο Η καλή οικονομική κατάσταση	2	2	4	4	4	4
Η πίστη στον άνθρωπο Κάτι άλλο	3	1	4	6	2	4
Η καλή οικονομική κατάσταση Η πίστη στο θεό	0	2	2	0	4	2
Δεν απάντησαν	2	0	2	4	0	2

Σχήμα 30: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς τι νομίζουν ότι βοηθάει στο να είναι οι ανθρώπινες σχέσεις ουσιαστικές και καλές.

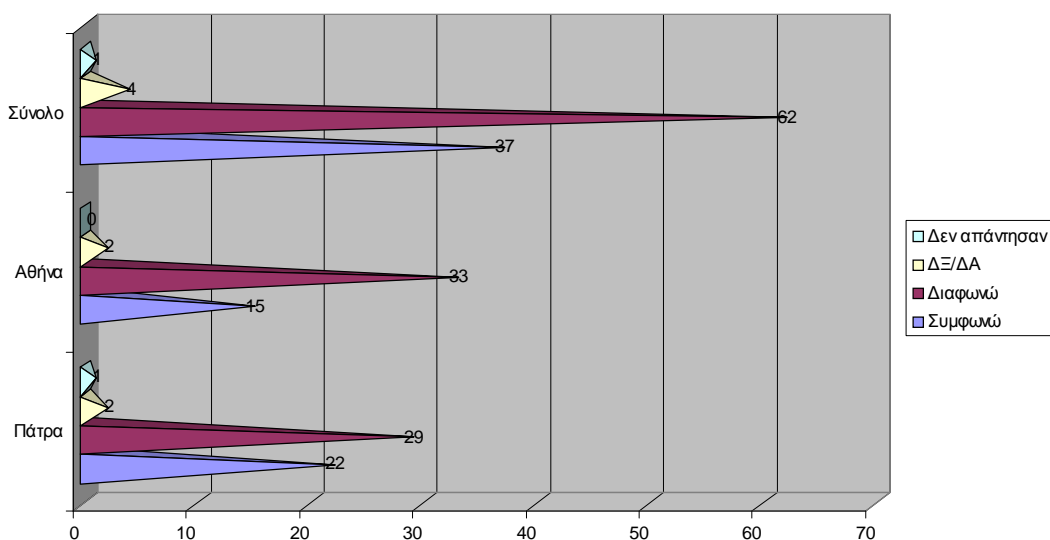
Το ήμισυ και άνω των ερωτηθέντων (62 άτομα – ποσοστό 59%) απάντησε ότι δεν έχει προσφέρει εθελοντική υπηρεσία, ενώ 37 άτομα – ποσοστό 36% απάντησε ότι έχει προσφέρει εθελοντική υπηρεσία. Δεν ξέρω/δεν απαντώ είναι το 4% - άτομα 4 και στην ερώτηση δεν απάντησε το 1% - άτομο 1.

Παρατηρούμε ότι από το 36% - 37 άτομα των ερωτηθέντων το 19% άτομα 19 απάντησαν ότι έχουν προσφέρει εθελοντική υπηρεσία στους παρακάτω φορείς: Κ.Ψ.Υ., Α.Μ.Ε.Α, Ε.Ε.Σ., Ολυμπιακοί Αγώνες «Αθήνα 2004», «Πάτρα» Πολιτιστική Πρωτεύουσα 2006, περιβαλλοντικές δραστηριότητες και διάφοροι πολιτιστικοί σύλλογοι. (Πίνακας 31, Σχήμα 31).

Πίνακας 31: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς αν έχουν προσφέρει εθελοντική υπηρεσία.

ΈΧΕΤΕ ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΣΕ ΚΑΠΟΙΟ ΦΟΡΕΑ, ΟΡΓΑΝΩΣΗ Η ΕΚΔΗΛΩΣΗ.						
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό % Αθήνας	Σύνολο ποσοστών %
Ναι	22	15	37	41	30	36
Όχι	29	33	62	53	66	59
Δεν ξέρω/ Δεν απαντώ	2	2	4	4	4	4
Δεν απάντησαν	1	0	1	2	0	1

Σχήμα 31: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς αν έχουν προσφέρει εθελοντική υπηρεσία.

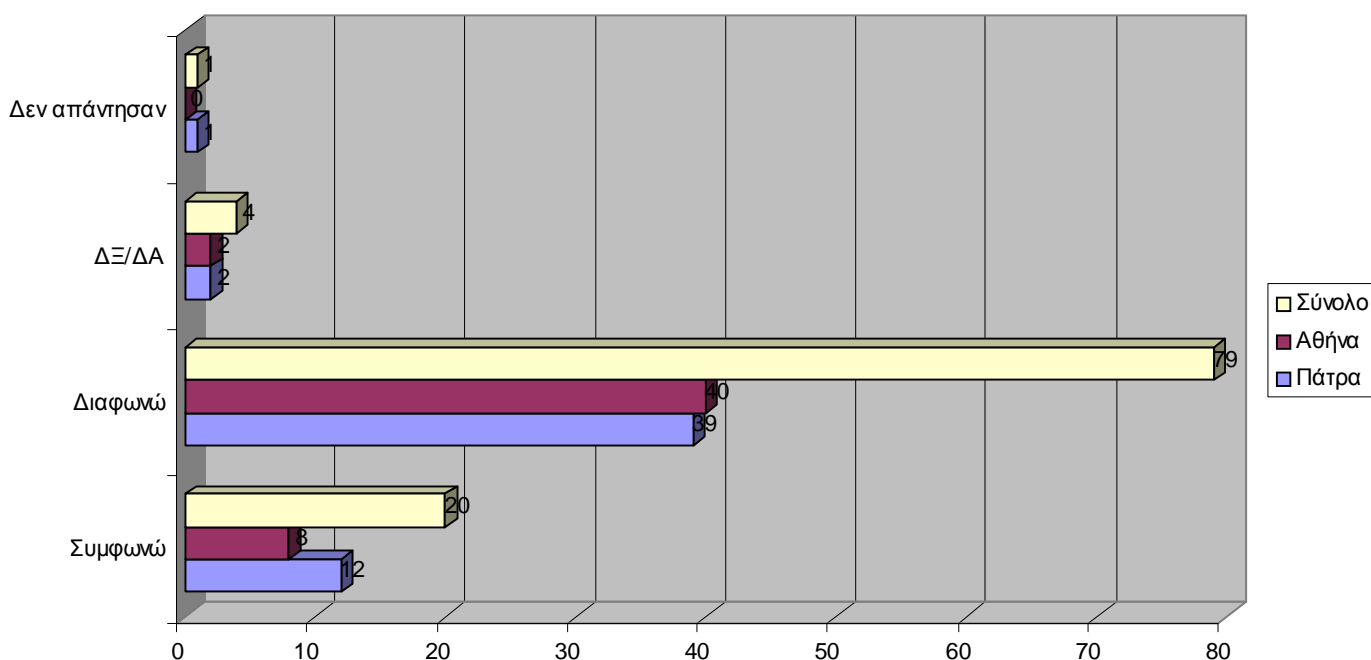

Η συντριπτική πλειοψηφία 79 άτομα – ποσοστό 76%) απάντησε ότι ποτέ δεν υπήρξε εθελοντής αιμοδότης, ενώ 20 άτομα – ποσοστό 19% απάντησε ότι είναι εθελοντής αιμοδότης. Δεν ξέρω/δεν απαντώ είναι το 4% - άτομα 4 και στην ερώτηση δεν απάντησε το 1% - άτομα 1. (Πίνακας 32, Σχήμα 32).

Πίνακας 32: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς αν είναι εθελοντής αιμοδότης.

ΕΙΣΤΕ ΕΘΕΛΟΝΤΗΣ ΑΙΜΟΔΟΤΗΣ;						
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό % Αθήνας	Σύνολο ποσοστών %
Ναι	12	8	20	16	22	19
Όχι	39	40	79	80	72	76
Δεν ξέρω/ Δεν απαντώ	2	2	4	4	4	4
Δεν απάντησαν	1	0	1	0	2	1

Σχήμα 32: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς αν είναι εθελοντής αιμοδότης.

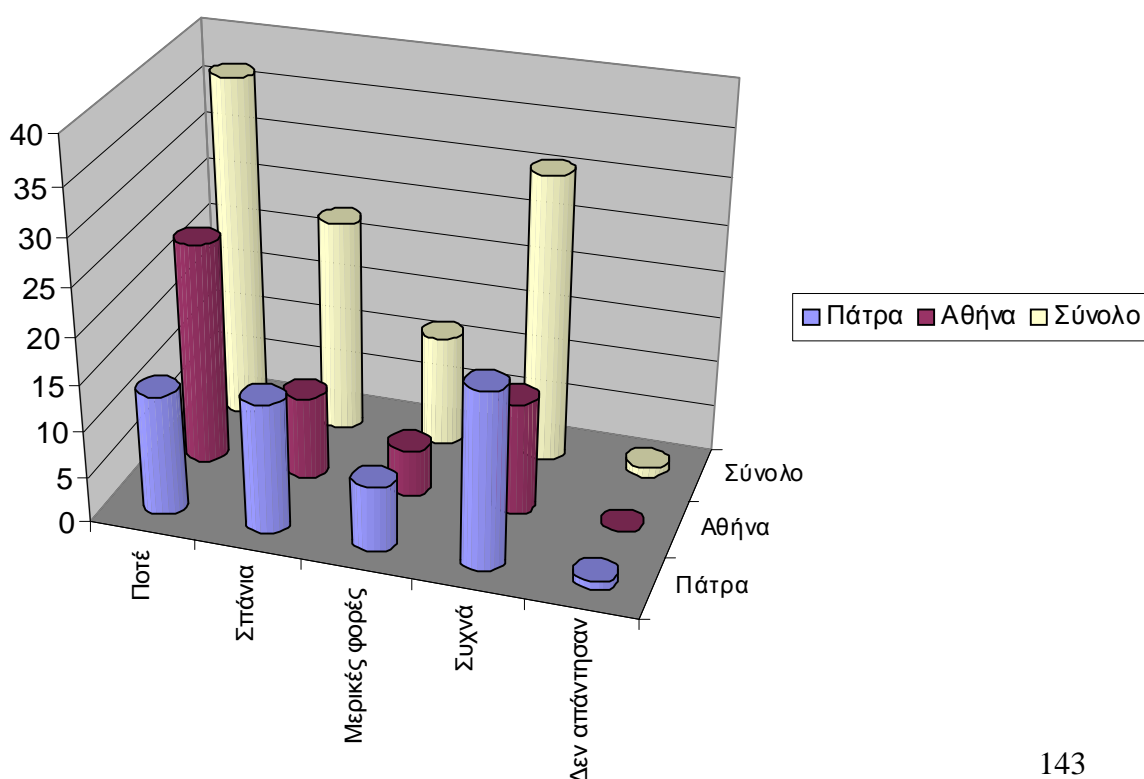
Το 35% - άτομα 37 απάντησε ότι ποτέ δεν ανταποκρίθηκε θετικά στο κάλεσμα βοήθειας σε μαραθώνιους αγάπης για χρηματική προσφορά, ενώ το 30% - άτομα 31 απάντησε ότι ανταποκρίνεται συχνά στο κάλεσμα βοήθειας. Σπάνια απάντησε το 22% - άτομα 23 και στην ερώτηση 12 άτομα – ποσοστό 12% απάντησε μερικές φορές. Δεν απάντησε στην ερώτηση αυτή το 1 άτομο – ποσοστό 1%.

Παρατηρούμε ότι από τα 104 άτομα (ποσοστό 100%), λιγότεροι από τους μισούς, τα 43 άτομα – ποσοστό 42% ανταποκρίνονται θετικά στο κάλεσμα βοήθειας σε μαραθώνιους αγάπης για χρηματική προσφορά, ενώ τα 61 άτομα – ποσοστό 58% δεν ανταποκρίνονται. (Πίνακας 33, Σχήμα 33).

Πίνακας 33: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς αν ανταποκρίνονται θετικά στο κάλεσμα βοήθειας σε μαραθώνιους αγάπης για χρηματική προσφορά.

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΝΕΣΤΕ ΘΕΤΙΚΑ ΣΤΟ ΚΑΛΕΣΜΑ ΒΟΗΘΕΙΑΣ ΣΕ ΜΑΡΑΘΩΝΙΟΥΣ ΑΓΑΠΗΣ ΓΙΑ ΧΡΗΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ (Π.Χ. ΙΔΡΥΜΑΤΑ, UNISEF Κ.Λ.Π)						
	Πάτρα	Αθήνα	N=104	Ποσοστό % Πάτρας	Ποσοστό % Αθήνας	Σύνολο ποσοστών %
Ποτέ	13	24	37	24	48	35
Σπάνια	14	9	23	26	18	22
Μερικές φορές	7	2	12	13	10	12
Συχνά	19	12	31	35	24	30
Δεν απάντησαν	1	0	1	2	0	1

Σχήμα 33: Κατανομή ερωτηθέντων ως προς αν ανταποκρίνονται θετικά στο κάλεσμα βοήθειας σε μαραθώνιους αγάπης για χρηματική προσφορά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ.

- Σε σχέση με την οικογένεια τα ευρήματα της ερευνάς δεν επιβεβαιώνουν την βασική υπόθεση. Δηλαδή, αν και αναμενόταν να διαφοροποιούνται τα δυο μεγάλα αστικά κέντρα ως προς την ποιότητα των οικογενειακών σχέσεων τελικά δεν διαπιστώθηκαν σημαντικές διαφορές. Φαίνεται δηλαδή πως τόσο στην Αθήνα όσο και στην Πάτρα η μορφή των οικογενειακών σχέσεων είναι παρόμοιες. Οι συμμετέχοντες της έρευνας και από τα δυο αστικά κέντρα θεωρούν τον «θεσμό» της οικογένειας σημαντικό για τη ζωή τους σε ποσοστό 62%. Το δείγμα της έρευνας πιστεύει πως η οικογένεια περνά κρίση ως θεσμός στην εποχή μας ποσοστό 76%. Επίσης πιστεύει ότι στην Ελλάδα η οικογένεια εξακολουθεί να είναι σημαντικότερη αξία σε σύγκριση με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες σε ποσοστό 76%
- Στη συνέχεια θα σχολιαστούν τα ευρήματα σχετικά με τις επιμέρους υποθέσεις όσον αφορά την οικογένεια στα δυο αστικά κέντρα (Αθήνα – Πάτρα). Στην κατανομή αναφορικά με τις ενδοοικογενειακές σχέσεις διαπιστώνεται ότι η γυναίκα είναι εκείνη που επωμίζεται την ανατροφή των παιδιών ποσοστό 24% (57% του δείγματος δεν έχει παιδιά), έστω και αν οι υποχρεώσεις της, στους υπόλοιπους τομείς της ζωής δεν διαφέρουν από εκείνες των αντρών. Αν και μιλάμε για ισότητα των φύλων θεωρητικά, σε πρακτικό επίπεδο παρατηρούμε ότι απέχουμε πολύ από την κατάσταση αυτή.
- Εν τούτοις, αν ήταν αναμενόμενη η ομοιότητα που προέκυψε στα δυο αστικά κέντρα, σχετικά με τη χρονική ενασχόληση με τα παιδιά από την πλευρά των γονέων. Παρατηρούμε ότι στην Αθήνα το 26% αφιερώνει 2 – 4 ώρες στα παιδιά τους, ενώ το 20% του δείγματος στην Πάτρα αφιερώνει στα παιδιά τους πάνω από 4 ώρες.

- Τέλος σχετικά με τον χρόνο που αφιερώνουν στον/στην σύντροφο τους στο σύνολο το δείγμα απάντησε 29% πάνω από 4 ώρες. Στην Αθήνα ποσοστό 32% αφιερώνει στον/στην σύντροφο πάνω από 4 ώρες και στην Πάτρα ποσοστό 26% απάντησε το ίδιο. Το μεγαλύτερο ποσοστό 28% στην Πάτρα δεν απάντησε στην ερώτηση διότι δεν είχε σύντροφο ή δεν θέλησε να αναφέρει ότι έχει. Όσον αφορά την οικογένεια – ενδοοικογενειακές σχέσεις – παρατηρούμε ότι και στα δυο αστικά κέντρα δεν παρουσιάζει διάσπαση ως θεσμός. Η αρχική μας υπόθεση δεν επιβεβαιώθηκε αφού θεωρούσαμε πως στα δυο αστικά κέντρα θα υπήρχαν διαφορές ως προς τους ρόλους, την κατανομή και την ενασχόληση τους με τα μέλη της οικογένειας τα ευρήματα της έρευνας δεν πιστοποίησαν τις υποθέσεις μας.
- Τέλος, η διαφορά που παρατηρήθηκε ανάμεσα στα δυο αστικά κέντρα ήταν αναμενόμενη. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα στην ερώτηση πόσο συχνά βρίσκεται η οικογένεια στο τραπέζι του φαγητού, στην Αθήνα ποσοστό 16% απάντησε 1 έως 2 φορές την εβδομάδα, ενώ στην Πάτρα ποσοστό 59% απάντησε 1 φορά την ημέρα, επιβεβαιώνοντας τις υποθέσεις μας για την πίεση του χρόνου και τους γρήγορους ρυθμούς του μεγάλου αστικού κέντρου.
- Σε αντίθεση με τις αρχικές υποθέσεις για το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον και την εργασία διαπιστώθηκε πως οι κάτοικοι της Αθήνας έχουν συχνότερες επαφές με συγγενείς και φίλους. Στο δείγμα της Αθήνας ποσοστό 52% ανταλλάσσει επισκέψεις σε φίλους σε αντίθεση με αυτό της Πάτρας μικρότερο ποσοστό 42%. Σύμφωνα με το δείγμα παρατηρούμε ότι η συχνότητα επαφών με τους φίλους είναι περισσότερες από 1 φορά την εβδομάδα. Στην Αθήνα ποσοστό 42% και στην Πάτρα ποσοστό 44%. Στα ανωτέρω ευρήματα της έρευνας μας παρατηρούμε ότι στην Αθήνα διατηρούνται επαφές συχνές με το ευρύτερο οικογενειακό περιβάλλον. Υπήρχε η πεποίθηση πως λόγω του έντονου ρυθμού ζωής, των μεγάλων αποστάσεων και υπερβολικών επαγγελματικών υποχρεώσεων θα προέκυπτε ότι οι κάτοικοι της Αθήνας να έχουν λιγότερες συγγενείς και φίλους. Τα ευρήματα της

έρευνας δεν πιστοποιήσαν την αρχική μας υπόθεση. Η ερευνητική ομάδα θεωρεί πως τα αποτελέσματα της έρευνας προφανώς δεν πιστοποιήσαν τις υποθέσεις μας και αυτό ίσως να οφείλεται, στις περιοχές όπου συμπληρώθηκαν τα ερωτηματολόγια και στις δυο πόλεις.

- Μια από τις υποθέσεις μας δεν πιστοποιήθηκε από τα ευρήματα της έρευνας, διότι πιστεύουμε πως στη σημερινή εποχή δεν αναπτύσσονται φιλικές σχέσεις. Το δείγμα της έρευνας στην Αθήνα πάνω από τους μισούς 52% δηλώνει ότι υπάρχουν αληθινοί φίλοι στη ζωή τους ενώ οι κάτοικοι της Πάτρας δηλώνουν και αυτοί ότι έχουν αληθινούς φίλους στη ζωή τους αλλά σε μικρότερο ποσοστό 47%.
- Τέλος, όσον αφορά τις επαφές με τους γείτονες αν και αναμενόταν ότι σε ένα μικρότερο αστικό κέντρο όπως η Πάτρα θα υπάρχουν πιο στενές σχέσεις μεταξύ των γειτόνων δεν επιβεβαιώθηκαν οι υποθέσεις μας από τα ευρήματα της έρευνας. Το σύνολο των ερωτηθέντων στην Αθήνα ποσοστό 46% απάντησε ότι έχει τυπικές επαφές και ποσοστό 32% έχουν στενές επαφές με τους γείτονες. Σε αντίθεση με την Πάτρα ποσοστό 71% δηλώνει τυπικές σχέσεις και 22% καθόλου.
- Στα δυο αστικά κέντρα παρατηρούνται ομοιότητες αναφορικά με τον χώρο εργασίας. Στο σύνολο του το δείγμα (Αθήνα – Πάτρα) ποσοστό 39% απάντησε ότι η μορφή των σχέσεων τους στην εργασία έχουν μορφή τυπική και μικρότερο ποσοστό 20% απάντησε και εμπιστοσύνης. Επίσης ποσοστό 25% στην Αθήνα και 24% στην Πάτρα θεωρεί πως η εργασία τους είναι χώρος δημιουργικότητας.
- Η διαφορά που έχουν οι δυο πόλεις ως προς την εργασία είναι ότι η κάτοικοι της Αθήνας θεωρούν την εργασία ως αρνητικό παράγοντα για την ψυχική τους υγεία ποσοστό 22% ενώ οι κάτοικοι της Πάτρας ποσοστό 19% θεωρούν την εργασία τους ως θετικό παράγοντα για την ψυχική τους υγεία. Εδώ οι υποθέσεις μας δεν επιβεβαιώνονται. Θεωρούμε ότι και οι δυο πόλεις θα συμφωνούσαν ως προς την εργασία, αφού θεωρείται από ειδικούς πως η εργασία με την αλλοτριωμένη σημερινή μορφή της δεν προσφέρει στους ανθρώπους πληρότητα και το αίσθημα δημιουργικότητας.

- Εν τούτοις τα δυο αστικά κέντρα συμφωνούν πως ο σημερινός άνθρωπος δεν αναπτύσσει στενές και ουσιαστικές σχέσεις σε ποσοστό 59%. Οι λόγοι που πιστεύουν ότι οι άνθρωποι έχουν αποξενωθεί μεταξύ τους, στο σύνολο τους το δείγμα (Αθήνα – Πάτρα) απάντησε σε ποσοστό 35% λόγω έλλειψης επικοινωνίας και ποσοστό 31% απάντησε λόγω υπερβολικών επαγγελματικών υποχρεώσεων. Μόνο 14% απάντησε ότι λόγω έλλειψης αξιών ο σημερινός άνθρωπος δεν αναπτύσσει στενές και ουσιαστικές σχέσεις. Τα ευρήματα της έρευνας ήταν αναμενόμενο, διότι πιστεύουμε πως στην σημερινή εποχή έπαψε ο άνθρωπος να εμπιστεύεται τον συνάνθρωπο του, αποξενώθηκε και διατήρησε τυπικές ως αδιάφορες σχέσεις, έπαψε να επικοινωνεί. Αλλοιώθηκαν οι αξίες έχασαν το νόημα τους. Γι' αυτό θεωρείται επιτακτική η ανάγκη αναθεώρησης των σημερινών στάσεων, έτσι ώστε ο άνθρωπος να πιστέψει ξανά στον άνθρωπο και ανοικοδομηθούν στενές, ουσιαστικές, ζεστές ανθρώπινες επαφές.
- Επιπλέον στην πλειοψηφία τους τα δυο αστικά κέντρα πιστεύουν πως αυτό που βοηθάει τις Ανθρώπινες Σχέσεις να γίνουν ουσιαστικές είναι η πίστη στον άνθρωπο σε ποσοστό 41% στο σύνολο του δείγματος. Ενώ ποσοστό 13% πιστεύει ότι βοηθάει η καλή οικονομική κατάσταση, ενώ ποσοστό 11% αναφέρει ως βοηθητικό παράγοντα στην ύπαρξη ουσιαστικών Ανθρώπινων Σχέσεων την πίστη στο Θεό και την πίστη στον άνθρωπο.
- Σχετικά με την παράμετρο της μοναξιάς παρατηρούνται ομοιότητες ανάμεσα στις δυο πόλεις, όπου συμφωνούν στο σύνολο του δείγματος ότι ο σύγχρονος άνθρωπος νοιώθει μοναξιά ποσοστό 29%. Επίσης, οι συμμετέχοντες δεν αισθάνονται καταθλιπτικά συναισθήματα λόγω της μοναξιάς ποσοστό 49%, όπως επίσης δεν χρειάστηκαν βοήθεια ειδικού για ψυχολογική υποστήριξη σε ποσοστό 64%.
- Εντούτοις προέκυψαν διαφορές ανάμεσα στα δυο αστικά κέντρα, που επαληθεύουν τις αρχικές μας υποθέσεις, αναφορικά με το πόσο συχνά νοιώθουν μοναξιά. Στην Αθήνα το δείγμα σε ποσοστό 34% μερικές φορές και ένα 24% απάντησε ποτέ ή/και σπάνια, ενώ ποσοστό 18%

απάντησε συχνά. Οι κάτοικοι της Πάτρας σε ποσοστό 26% απάντησαν συχνά ή/και σπάνια και σε ποσοστό 24% απάντησε μερικές φορές ή/και ποτέ. Παρατηρούμε ότι οι κάτοικοι της Αθήνας νιώθουν συχνότερα μοναξιά απ' ό,τι στο μικρότερο αστικό κέντρο και ήταν αναμενόμενο το αποτέλεσμα, αφού θεωρούμε βέβαιο ότι ανάμεσα στην ανωνυμία του πλήθους των μεγάλων αστικών κέντρων, στους γρήγορους ρυθμούς ζωής ο άνθρωπος να μην βρίσκει χρόνο για στενές σχέσεις παρά μόνο για «απρόσωπες» ανούσιες επαφές.

- Οι συμμετέχοντες στην έρευνα στους λόγους που νομίζουν πως ο σύγχρονος άνθρωπος μπορεί να νιώθει μοναξιά είναι το 40% του συνόλου στην Αθήνα και στην Πάτρα. Θεωρούν πως είναι η αποξένωση του ανθρώπου από τον άνθρωπο, η έλλειψη χρόνου – συναναστροφών και η έλλειψη εμπιχτοσύνης. Ενώ ένα ποσοστό 16% συμφωνεί ότι ο σύγχρονος άνθρωπος μπορεί να νιώθει μοναξιά αλλά δεν γνωρίζει τους λόγους.
- Τέλος, από τα ευρήματα της έρευνας προέκυψαν διαφορές στις δυο πόλεις αναφορικά με την αλληλεγγύη των ανθρώπων. Οι κάτοικοι της Αθήνας παρουσιάζουν μικρή εθελοντική προσφορά σε ποσοστό 30% σε αντίθεση με τους συμμετέχοντες κατοίκους της Πάτρας που σε ποσοστό 41% έχουν μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση στην προσφορά στον άνθρωπο και προσφέρουν εθελοντική βοήθεια.
- Μια από τις αρχικές μας υποθέσεις επιβεβαιώθηκε αφού πιστεύουμε πως σε μια μικρότερη κοινωνία οι άνθρωποι έχουν περισσότερο χρόνο και μπορούν να αναπτύξουν ανάλογες δραστηριότητες. Επίσης στο σύνολο του δείγματος ποσοστό 76% δεν προσφέρει εθελοντική αιμοδοσία και ποσοστό 35% δεν ανταποκρίθηκε ποτέ θετικά σε κάλεσμα βοήθειας σε μαραθώνιους αγάπης. Στην Αθήνα ποσοστό 48% δεν ανταποκρίθηκε ποτέ θετικά αντίθετα στην πόλη της Πάτρα το 35% συχνά. Εδώ παρατηρούμε και επιβεβαιώνουμε τις θεωρίες ειδικών, ότι στη σημερινή εποχή μας ο άνθρωπος διανέμει μια περίοδο κρίσης ανθρωπισμού. Αξίες αλτρουισμού, προσφορά κλπ. Είναι έννοιες πια μη εφαρμόσιμες.

Σ' αυτό το σημείο η ερευνητική ομάδα θα ήθελε να τονίσει πως τα αποτελέσματα της έρευνας κυρίως όσον αφορά τις διαφορές όπου δεν αναμένονταν και που εμείς δεν θεωρούμε ότι είναι αντιπροσωπευτικά του μεγάλου αστικού κέντρου (Αθήνα), είναι ως προς το δείγμα και προς τις περιοχές όπου διανεμήθηκαν τα ερωτηματολόγια.

Διαφορές που προέκυψαν ανάμεσα στις δυο πόλεις σε κάποιες παραμέτρους μπορούν να ερευνηθούν διεξοδικότερα.

Επιγραμματικά θα λέγαμε πως οι περισσότερες από τις αρχικές μας υποθέσεις επιβεβαιώθηκαν.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

-
- Μέσα από τους προβληματισμούς της μελέτης μας και από τις διαπιστώσεις των αποτελεσμάτων της έρευνας, γίνεται προσπάθεια διατύπωσης ορισμένων προτάσεων, που αφορούν την αντιμετώπιση των προβλημάτων στις Ανθρώπινες Σχέσεις των μεγάλων αστικών κέντρων.
 1. Συνειδητοποίηση, ότι η οικογένεια είναι το βασικό κύτταρο της κοινωνίας, μέσα απ' αυτή διαμορφώνεται η προσωπικότητα του ανθρώπου, κοινωνικοποιείται και γίνεται ο μελλοντικός ρυθμιστής των κοινωνικών δρώμενων. Να τονιστεί η σημασία του ρόλου της οικογένειας και πόσο σημαντική είναι η ποιοτική και η ποσοτική ενασχόληση των γονέων με τα παιδιά τους. Σήμερα βλέπουμε πως η πολύωρη απουσία των γονέων από το σπίτι διαμορφώνει νέους τρόπους συμπεριφοράς, αποξενώνει τα άτομα της οικογένειας και αφήνει τα νεώτερα μέλη της έρμια στην αναζήτηση συναισθηματικής κάλυψης έξω από το χώρο της οικογένειας, με ότι αυτό συνεπάγεται.
 2. Προσπάθεια, ώστε η εργασία να αποτελεί έκφραση των δημιουργικών ικανοτήτων των ανθρώπων. Να μην αντιμετωπίζεται ο άνθρωπος στην εργασία του σαν παραγωγική μονάδα αλλά να του δίνεται η δυνατότητα έκφρασης και δημιουργίας. Να γίνουν προσπάθειες για τη δημιουργία ενός φιλικότερου εργασιακού χώρου, όπου μέσα απ' αυτόν να προκύπτουν ζεστές, ουσιαστικές ανθρώπινες σχέσεις.
 3. Προσανατολισμός στις γνήσιες διανθρώπινες σχέσεις. Η έννοια του ανθρωπισμού να αποκτήσει περιεχόμενο με σκοπό την ανάπτυξη των ικανοτήτων της ανθρωπιάς, ιδιαίτερα στους νέους, (δημιουργία εκπολιτιστικών συλλόγων, φορέων που παράγουν πολιτισμό και κατ' επέκταση ανθρωπισμό). Ενημέρωση και προσπάθεια για την σημασία του εθελοντισμού και της προσφοράς στον συνάνθρωπο, ώστε ο άνθρωπος να ξαναβρεί επιτέλους τον άνθρωπο.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Οι Ανθρώπινες Σχέσεις στη σύγχρονη εποχή έχουν κατά βάση αλλοιωθεί.

Η αλλοτρίωση όπως την συναντάμε στη σύγχρονη πόλη, είναι σχεδόν ολοκληρωτική. Διαποτίζει τη σχέση του ανθρώπου προς την εργασία, προς τα πράγματα που καταναλώνει, προς τους συνανθρώπους του και προς τον εαυτό του.

Η αστική πόλη, αν ακόμα ονομάζεται έτσι, είναι ένας τόπος όπου δεν βρίσκει κανείς επαφή και συνεργασία αλλά απομόνωση και ανωνυμία.

«Ποτέ άλλοτε», έλεγε ο Σαμαράκης, «όσο σήμερα δεν ήταν τόσο βαθιά η μοναξιά του ανθρώπου μπροστά στον άνθρωπο». Αυτός ο γιγαντισμός των πόλεων είναι καταστρεπτικός όχι μόνο για τη γη, τον αέρα, το κλίμα αλλά και για το ανθρώπινο πνεύμα. Ο σημερινός άνθρωπος των μεγάλων πόλεων, δηλαδή του αστικού γιγαντισμού, διακρίνεται για το ασυγκίνητο της καρδιάς του, την απόκρουση της συναισθηματικότητας. Γνωρίζει μόνο το πάθος του προγραμματισμού και στέκεται διστακτικά και δύσπιστα απέναντι στη συναισθηματικότητα. Τα όνειρα του αστού στρέφονται προς εξωτερικούς πάντα σκοπούς: επιτυχία, πλούτος, δημοτικότητα κλπ. Δεν είναι όμως σε θέση να δώσει στα συναισθήματα του διάρκεια, γιατί ο εσωτερικός κόσμος του είναι φτωχά αναπτυγμένος, παρά την εξωτερική πλούσια, καθώς φαίνεται, ζωή.

Χαρακτηριστικό φαινόμενο της εποχής μας, είναι το σύνδρομο της αποξένωσης από τον συνάνθρωπο μας. Είναι φαινόμενο που μαρτυρεί για την αδιαφορία που κατέχει τις σημερινές Ανθρώπινες Σχέσεις. Τις σχέσεις του τεχνικού πολιτισμού και του βιομηχανικού πνεύματος των διογκωμένων σε μορφή **«μαμούθ»** μεγάλων πόλεων της εποχής μας, είναι που ο κοινός αγώνας και κοινές ανάγκες δεν μας ενώνουν σήμερα έτσι, όπως άλλοτε κατά προσωπικό τρόπο. Μόλις που μπορούμε να αισθανθούμε και να ζήσουμε κάπως στενά το συνολικό πεπρωμένο μας.

Κι ακόμη τον πιο στενό οικογενειακό σύνδεσμό, ο πεπρωμένο της οικογενειακής κοινότητας μας δεν το ζει ο σημερινός αστός του τεχνικού

πολιτισμού έτσι, όπως άλλοτε, χαρακτηριστική επίδραση του βιομηχανικού πνεύματος.

Στην κοινωνία της ευημερίας, η οικογένεια έχει χάσει τη συνοχή της. Πώς να αναθρέψει ανθρώπινες προσωπικότητες; Οι άνθρωποι έχουν μετατραπεί σε μονάδες. Έχουν αποξενωθεί από τις αξίες τους, από τη γνώση, περιορίστηκαν πια στο **«απλώς να ζουν»**.

Ο σύγχρονος άνθρωπος ζητά να γνωρίσει όλο και μεγαλύτερη μάζα ανθρώπων, χωρίς να αναζητά την εντατική στενή γνωριμία που να προέρχεται από κοινά βιώματα. Επιζητά τη γνωριμία εκείνη που μόλις μπορεί να πει κανείς, πως αναγνωρίζει ένα πρόσωπο που δεν μπορεί ποτέ αν μιλήσει για κάτι, π.χ. βαθύτερα για να κατανοήσει ή ακόμη πιο κάτω για πραγματική φιλία. Και όλα αυτά φθίνουν, γιατί η φιλία και η βαθύτερη γνωριμίας, οι στενοί σύνδεσμοι ριζώνουν σε μια βαθιά προσωπική συναναστροφή και σε εσωτερική συνάντηση με το νόημα του πραγματικού δεσμού της εσωτερικής προσοχής για συμπάρσταση και βοήθεια του άλλου. Έτσι στενές εσωτερικές φιλίες και συναντήσεις, μετατράπηκαν σε φιλίες ή κοινότητες συμφερόντων, συνεταιριστικές εμπορικές φιλίες και κάθε άλλο παρόμοιο, που οδήγησε προς την αποξένωση. Η πραγματική φιλία προϋποθέτει ένα ολόκληρο δέσιμο του ανθρώπου προς τους άλλους. Η αδιαφορία είναι απονεύρωση, σκεπάζει και καταπλακώνει τις πιο ευγενικές εκδηλώσεις του εσωτερικού μας βίου. Η φιλία όμως είναι δύναμη, που μπορεί να δώσει πραγματικό περιεχόμενο στις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων.

Σήμερα στις μεγάλες πόλεις των βιομηχανικών κοινωνιών μας, όλα έχουν γίνει σκοπιμότητα. Ο άνθρωπος των ημερών μας και των μεγάλων πόλεων, έχασε το αίσθημα της κοινότητας. Ζει μέσα στο πλήθος, κι όμως αισθάνεται τον εαυτό του έρημο. Έχασε τις δυνατότητες της πίστης και βαθιάς φιλίας. Έγινε επιφανειακός, αποξενωμένος, αγνοεί το βάθος και όλα του υπαγορεύονται από τη σκοπιμότητα που σκοτώνει κάθε ψυχική ομορφιά. Ο αστικός γιγαντισμός αντιμάχεται τη φιλία στην πραγματική της έννοια. Κι όμως οι άνθρωποι των μεγάλων πόλεων, έχουν σήμερα μεγαλύτερη ανάγκη από την ψυχική αυτή επαφή, διότι κατέχονται έντονα από την αρρώστια της αδιαφορίας και της αποξένωσης από τον πλησίον τους. Η ανάπτυξη της

τεχνολογίας μας έδωσε απλόχερα και μας δίνει , την εξωτερική ελευθερία και κίνηση απέναντι στο περιβάλλον, ωστόσο καθήκον μας είναι να μην χάνουμε την εσωτερική ελευθερία και κίνηση απέναντι στο περιβάλλον. Ωστόσο καθήκον μας είναι να μην χάνουμε την εσωτερική ελευθερίας μας και την ανθρωπιά μας. Για να υπερνικήσουμε την ερημιά και την ψυχρότητα μας που την σκόρπισε ανάμεσα μας ο τεχνικός πολιτισμός είναι ανάγκη να κάνουμε κάτι άλλο. Να δημιουργήσουμε έναν συνανθρώπινο πολιτισμό, πολιτισμό της ανθρωπιάς και του αλτρουισμού , να κατορθώσουμε ν' αναγεννηθεί η προς τον πλησίον αγάπη.

«Χωρίς αυτή δεν βλέπω καμιά άλλη σωτηρία του κόσμου». Και αυτός είναι ο πόθος το σημερινού ανθρώπου για ζωή και παγωμένη μοναξιά μέσα στις μάζες των ανθρώπων.

Ας αρχίσει ο σύγχρονος να σκέφτεται το πραγματικό νόημα της ζωής, τις ανθρώπινες αξίες και μην αναπαύεται στον θρίαμβο των επιτευγμάτων του, γιατί το νόημα της ζωής δεν βρίσκεται μέσα στην τεχνολογική πρόοδο αυτή καθ' αυτή.

«Κάθε μέρα εισάγουμε νέα εφευρήματα στην καθημερινή ζωή. Ζούμε σ' ένα κόσμο τεχνικής μαγείας. Μήπως όμως ζητώντας να γίνουμε υπεράνθρωποι, ελημονύσαμε στο αναμεταξύ να γίνουμε άνθρωποι;» αναρωτιέται ο Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος. (1981, σελ. 258.

Παράρτημα.

Ερωτηματολόγιο.

**ΟΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΙΝΑΙ ΑΝΩΝΥΜΕΣ ΚΑΙ
ΑΥΣΤΗΡΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ**

ΑΤΕΙ ΠΑΤΡΑΣ
ΣΕΥΠ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΟΔΗΓΙΕΣ: Παρακαλούμε σημειώστε την απάντησή σας με ένα **X**. Σας διευκρινίζουμε ότι σε κάποιες ερωτήσεις, οι απαντήσεις σας μπορούν να είναι πάνω από μια.

**ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΤΑ ΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ ΤΗΣ
ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΠΟΧΗΣ**

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

1. **Φύλο:**
Άνδρας § Γυναίκα
2. **Ηλικία:**
18 – 25 26 – 35 36 – 45 46 – 55 56 και άνω
3. **Οικογενειακή κατάσταση:**
Άγαμος Έγγαμος Έγγαμος με παιδί/ά
Άγαμος με παιδί/ά Σε διάσταση Διαζευγμένος
Διαζευγμένος με παιδί/ά Συμβίωση Χήρος/α
4. **Μορφωτικό επίπεδο:**
Απόφοιτος Δημοτικού
Απόφοιτος Μέσης Σχολής
Απόφοιτος Ανωτέρας Σχολής
Απόφοιτος Ανωτάτης Σχολής
Μεταπτυχιακές Σπουδές
Μάστερ
Διδακτορικό
5. **Επαγγελματική απασχόληση:**

- Φοιτητής /τρια
- Ελεύθερος Επαγγελματίας
- Δημόσιος Υπάλληλος
- Ιδιωτικός Υπάλληλος
- Άνεργος /η
- Άεργος /η
- Συνταξιούχος

6. **Ο/Η σύζυγος εργάζεται;**

- Ελεύθερος Επαγγελματίας
- Δημόσιος Υπάλληλος
- Ιδιωτικός Υπάλληλος
- Άνεργος /η
- Άεργος /η
- Συνταξιούχος

7. **Πόσο χρόνο αφιερώνεται στα παιδιά σας;**

- 1-2 ώρες 2-4 ώρες Περισσότερες από 4 ώρες
- Λίγα λεπτά Καθόλου

8. **Ποιος από τους δυο γονείς ασχολείται περισσότερο με τα παιδιά;**

- Εγώ Ο/Η σύζυγος
- Γιαγιά/Παπούς Άλλος (όπως).....

9. **Πόσο χρόνο αφιερώνεται στον ή στην σύντροφο σας;**

- Λίγο (1-2 ώρες) Αρκετά (πάνω από 1 ώρα)
- Πολύ (πάνω από 2 ώρες) Πάρα Πολύ (πάνω από 4 ώρες)

10. **Θεωρείτε πως η σχέση των συζύγων είναι σημαντική για την καλή ανατροφή των παιδιών;**

- Συμφωνώ Διαφωνώ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

11. **Πόσο συχνά βρίσκεται η οικογένεια σας γύρω από το τραπέζι την ώρα του φαγητού;**

Καθόλου

1 φορά την ημέρα

1 φορά την εβδομάδα

Κάθε Σαββατοκύριακο

2 φορές το μήνα

12. **Η οικογένεια σας είναι σημαντική για τη ζωή σας;**

Καθόλου

Λίγο

Πολύ

Πάρα Πολύ

13. **Πιστεύεται ότι η οικογένεια περνά κρίση ως ΘΕΣΜΟΣ στην εποχή μας;**

Συμφωνώ Διαφωνώ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

14. **Πιστεύεται ότι στην Ελλάδα η οικογένεια εξακολουθεί να είναι ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΑΞΙΑ σε σχέση με τον υπόλοιπο Δυτικό Κόσμο;**

Συμφωνώ Διαφωνώ Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

15. **Έχετε φίλους;**

Παιδικούς

Συγγενείς

Από τη δουλειά

Από το ευρύτερο

κοινωνικό περιβάλλον

Κανέναν

16. **Γιατί νομίζετε πως δεν υπάρχουν αληθινοί φίλοι στη ζωή σας; (αν νομίζετε πως υπάρχουν αληθινοί φίλοι μην απαντήσετε στη ερώτηση).**

Λόγω έλλειψης χρόνου

Λόγω εσωστρέφειας

Όλα τα παραπάνω

Άλλοι λόγοι

17. **Ανταλλάσσετε επισκέψεις και σε ποιους;**

- Φίλους
Συγγενείς
Γείτονες
Σε κανέναν

18. **Πόσο συχνά βλέπετε;**

A) με φίλους:

- Καθόλου
1 φορά τον μήνα
Περισσότερες από 1 φορά τον μήνα
1 φορά την εβδομάδα
Περισσότερες από 1 φορά την εβδομάδα

B) με συγγενείς:

- Καθόλου
1 φορά τον μήνα
Περισσότερες από 1 φορά τον μήνα
1 φορά την εβδομάδα
Περισσότερες από 1 φορά την εβδομάδα

19. **Έχετε επαφές με τους γείτονες σας;**

- Καθόλου** **Τυπικές** **Στενές**

20. **Στην εργασία, οι σχέσεις σας τι μορφή έχουν;**

- Αδιάφορες Τυπικές Ανταγωνιστικές
Εμπιστοσύνης Κάτι άλλο.....

21. **Θεωρείτε την εργασία σας:**

- Ως χώρο έκφρασης**
Ως χώρο δημιουργικότητας
Ως θετικό παράγοντα για την ψυχική υγεία
Ως αρνητικό παράγοντα για την ψυχική υγεία
Κάτι άλλο.....

22. **Αν χρειαζόσασταν συναισθηματική βοήθεια από ποια πηγή θα την αντλούσατε;**

- Από τον /την σύντροφο σας**
- Από τα παιδιά σας
- Από τους φίλους σας
- Από το ευρύτερο οικογενειακό περιβάλλον
- Από άλλες κοινωνικές δομές του Κράτους
- Δεν θεωρώ κάποιον ικανό να μου προσφέρει βοήθεια
- Κάτι άλλο.....

23. **Πιστεύετε πως οι άνθρωποι των μεγάλων πόλεων αναπτύσσουν στενές και ουσιαστικές σχέσεις μεταξύ τους;**

- Ναι** **Όχι** **Δεν ξέρω/Δεν απαντώ**

24. **Ποιοι είναι οι λόγοι που νομίζετε πως οι άνθρωποι έχουν αποξενωθεί μεταξύ τους;**

- Έλλειψη αξιών
- Υπερβολικές επαγγελματικές υποχρεώσεις
- Έλλειψη επικοινωνίας
- Άλλοι λόγοι.....

25. **Θεωρείτε πως ο σύγχρονος άνθρωπος των πόλεων νιώθει μοναξιά;**

- Ναι** **Όχι** **Δεν ξέρω/Δεν απαντώ**

26. **Ποιοι είναι οι λόγοι που νομίζετε πως ο σύγχρονος άνθρωπος μπορεί να νιώθει μοναξιά;**

- Αποξένωση του ανθρώπου από τον άνθρωπο
- Έλλειψη χρόνου και συναναστροφές
- Έλλειψη εμπιστοσύνης
- Όλα τα παραπάνω
- Δεν γνωρίζω
- Άλλοι λόγοι.....

27. **Πόσο συχνά νιώθετε μοναξιά;**

§ Ποτέ Σπάνια Συχνά ρικές
φορές

28. **Νιώθετε την ανάγκη μετά από στρεσογόνο περίοδο από την δουλειά, είτε από την οικογένεια, είτε από άλλους λόγους να επισκεφθείτε κάποιον ειδικό ώστε να σας παράσχει ψυχολογική βοήθεια;**

Ναι Όχι Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

29. **Νιώθετε κάποιες φορές καταθλιπτικά συναισθήματα επειδή αισθάνεστε μοναξιά;**

Ναι Όχι Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

30. **Τι νομίζετε ότι βοηθάει στο να είναι οι ανθρώπινες σχέσεις ουσιαστικές και καλές;**

Η πίστη στον άνθρωπο
Η καλή οικονομική κατάσταση
Η πίστη στο Θεό
Κάτι άλλο

31. **Έχετε προσφέρει εθελοντική υπηρεσία σε κάποιο φορέα, οργάνωση ή εκδήλωση;**

Ναι Όχι Δεν ξέρω/Δεν απαντώ
Εάν Ναι σε ποια /ες.....

32. **Είστε εθελοντής αιμοδότης;**

Ναι Όχι Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

33. **Ανταποκρίνεστε θετικά στο κάλεσμα βοήθειας σε μαραθώνιους αγάπης για χρηματική πρόσφορα (π.χ. ιδρύματα, unicef κ.λ.π.);**

Ποτέ Σπάνια Μερικές φορές Συχνά

Βιβλιογραφία

• ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

- ! Christensen Andrew –Jacobson S. Neil «Αντιμετωπίζοντας τις διαφορές μας, θέλω να σε καταλάβω – και όχι να σε αλλάξω» Εκδ. Θυμάρι
- ! R. Tannenbaum – H. War Schmidt «Harvard Business Review», 1973.
- ! Βακαλιός Θανάσης «Ποιότητα ζωής – Προβληματισμό – Κατεύθυνσης» Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, 1984.
- ! Βενιέρη – Ιγγλέση Μαρία «Εργασιακές Σχέσεις» Α.Τ.Ε.Ι. Πάτρας 1984.
- ! Γεωργά Δ. «Κοινωνική Ψυχολογία» Εκδ. Γραφικές Τέχνες Μαυρομάτη Αθήνα 1987.
- ! Γεωργόπουλος Γ. «Ανθρώπινες Σχέσεις στην Εργασία» Εκδ. Σμπίλιας Αθήνα 1987.
- ! Γιουλτσής, Β. Τ.«Κοινωνικές επιστήμες» **Εκδ.** Κυριακίδη Αφοί 1993 Θεσσαλονίκη.
- ! Γκριτζάλης Γ. «Ο εξανθρωπισμός της βιομηχανικής εργασίας» Μάρτιος 1975.
- ! Δημογραφικά Στατιστικά Στοιχεία 1995.
- ! Ζαφείρης Α. Γ. – Ζαφείρη Ε. Α. – Μουζακίτης Χ. Μ. «Οικογενειακή Θεραπεία» Εκδ. Ελληνικά Γράμματα Γ' έκδοση 1999.
- ! Θεοδωράτος Ευαγ. Φ. «Ανθρώπινες σχέσεις στην Εργασία»– Α.Τ.Ε.Ι. Πάτρας 1993.
- ! Καραδήμου Α. – Γερολύμπου Κ. – Κακούλα – Βλάχου «Πολοδομική επέμβαση σε περιοχή κατοικίας» Εκδ. Παρατηρητής Θεσσαλονίκη 1983.
- ! Κιουπκιόλης Κ. «Ιδεολογικές προσεγγίσεις» Εκδ. Γρηγόρη Αθήνα 1980.
- ! Μαλεβίτση Χ. «Προοπτικές» Εκδ. Δωδώνη, Αθήνα 1975.
- ! Ματακιάς Α. «Λεξικό Εννοιών» Εκδ. Πελεκάνος, Αθήνα.
- ! Μουσούρου Μ. Λουκία, «Η Ελληνική Οικογένεια».Ίδρυμα Γουλανδρή - Χόρν, Αθήνα 1984,
- ! Μουσούρου Μ. Λουκία,, «Κοινωνιολογία της Σύγχρονης Οικογένειας» Εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2003
- ! Μπούκτσιν Μ. «Τα όρια της πόλης», Εκδ. Ελεύθερος Τύπος, Αθήνα 1979.
- ! Νικολαΐδου Σ. «Η κοινωνική οργάνωση του αστικού χώρου», Εκδ. Παπαζήση, 1993 Αθήνα.

- ! Ξηροτύρης Ιω. Ν. «Επίκαιρα κοινωνικά προβλήματα», Αθήνα 1965.
- ! Ξηροτύρης Ιω. Ν. «Η πορεία του εγώ προς το εσύ», Αθήνα 1973.
- ! Ξηροτύρης Ιω. Ν. «Προβλήματα του καιρού μας», Αθήνα 1977.
- ! Παναγιωτόπουλος Ι. Μ. «Σκληροί Καιροί» » Εκδ. Οι Εκδόσεις των Φίλων, Αθήνα 1987.
- ! Παναγιωτόπουλος Ι. Μ. «Ο σύγχρονος άνθρωπος» Εκδ. Οι Εκδόσεις των Φίλων, Αθήνα 1984.
- ! Ράσελ Μπ. «Κοινωνία και άνθρωπος» Εκδ. Αρσενίδης, Αθήνα 1970.
- ! Σαλεσιώτη Π. Μιχάλη, «Συμβολή στα σύγχρονα κοινωνικο-ψυχολογικά δεδομένα των Ανθρωπίνων Σχέσεων στην εργασία με βάση την αύξηση της παραγωγικότητας και τη συμμετοχή των εργαζομένων, Εκδ. Σύγχρονοι Καιροί, Αθήνα 1999.
- ! Σαμαράκης Αντώνης «Ζητήτε Ελπίς» Εκδ. Ν. Σύνορα, Αθήνα 1979.
- ! Τερζάκη Α. «Η απόγονοι του Κάιν», Εκδ. Οι Εκδόσεις των Φίλων, Αθήνα 1972.
- ! Τόμπη Α. «Ο πολιτισμός σε δοκιμασία» Εκδ. Γκαλιμάρ, Αθήνα 1951.
- ! Τόμπη Α. «Το πρόβλημα της ανθρωπιάς» Εκδ. Γκαλιμάρ, Αθήνα 1951.
- ! Τσαούσης Δ. «Η κοινωνιολογία του ανθρώπου» Εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1987.
- ! Τσαούσης Δ. «Χρηστικό Λεξικό Κοινωνιολογίας», Εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1984.
- ! Φίλης Γ. «Οικονομική του περιβάλλοντος», Εκδ. Ν. Σύνορα, Αθήνα 1973.
- ! Φίλιας Β. «Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις, Εκδ. Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1984.
- ! Φίλιας Β. «Προβλήματα κοινωνικού μετασχηματισμού» Εκδ. Παπαζήσης, 1974.
- ! Φρομ Εριχ «Η επανάσταση της ελπίδας» Εκδ. Μπουκουμάνη, Αθήνα 1973.
- ! Φρομ Εριχ «Η τέχνη της αγάπης» Εκδ. Μπουκουμάνη, Αθήνα 1978
- ! Φρομ Εριχ «Η υγιής κοινωνία», Εκδ. Μπουκουμάνη, Αθήνα 1973.
- ! Φρόντ Σ. «Ο πολιτισμός της δυστυχίας» Εκδ. Επίκουρος
- ! Χάξλεϋ Αλ. «Επιστροφή στον νέο θαυμαστό κόσμο».
- ! Χόφμαν Β. «Η αλλοτρίωση» Εκδ. Επίκουρος.

Εφημερίδες:

- Ø «Τα Νέα» 09/05/2005
- Ø Εγκυκλοπαίδειες:
- Ø Συγκριτική Εγκυκλοπαίδεια, Εκδ. Κοραή, Αθήνα 1976.

Internet:

- ; www.cdc.gov/niosh/homepage.html
- ; www.cdc.gov
- ; www.nimh.nih.gov
- ; www.hr.com
- ; www.iator.gr/samaraki/agxos.htm